

Головний редактор:
Тамара Вилегжаніна

Редакційна колегія:
Л. Бейліс, заст. головного редактора, канд. іст. наук; В. Бабич, канд. іст. наук;
С. Басенко; Л. Дубровіна, д-р іст. наук, чл.-кор. НАН України; Ю. Ворона (секретар); В. Загуменна, канд. пед. наук;
В. Ільганаєва, д-р іст. наук; Т. Ківшар, д-р іст. наук; С. Кулешов, д-р іст. наук;
Н. Кушнарченко, д-р пед. наук; В. Пашкова, канд. пед. наук; Л. Петрова, д-р пед. наук;
Н. Розколупа; З. Савіна; В. Скарнь, канд. пед. наук; М. Слободяник, д-р іст. наук, чл.-кор. Міжнародної академії інформатизації; І. Цуріна; А. Чачко, д-р пед. наук, дійсний член Міжнародної академії інформатизації; Г. Швецова-Водка, д-р іст. наук; І. Шевченко, канд. пед. наук.

Комп'ютерний набір:
Леонід Бейліс, Юрій Ворона

Редактори: Світлана Басенко,
Наталія Маслово-Зоріна

Художник: Роман Чудновський

Верстка: Вікторія Пасічна

Фото для обкладинки:
Роман Чудновський

Журнал заснований
Національною парламентською
бібліотекою України

Рестраційний № KB 3254

Посилання на видання обов'язкові.
За зміст рекламних оголошень редакція відповідальності не несе. Редакція залишає за собою право літературного редагування і скорочення статей. Редакція може опублікувати матеріали, не поділяючи точку зору автора.

Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції:
01001, м. Київ-1, вул. Грушевського, 1
Тел.: (044) 278-84-21
Факс: (044) 278-85-12
E-mail: planeta@nplu.org

© Державний заклад
«Національна парламентська
бібліотека України», 2010

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 2 866 від 31.05.07

Підписано до друку 22.03.2010.
Формат 60x84/8. Папір офсет.
Друк офсетний. Обл.-друк. арк. 15,2
Наклад 1550 прим. Зам. 21
Віддруковано в ДЗ "Нац. парлам. б-ка України"
Обкладинка ТОВ. «ПОЛІГРАФ»

Зміст

2 с. обкл. Укази Президента України

- 4 **Вилегжаніна Т.** Бібліотеки у вихорі війни
- 6 **Масіпан О.** Треті соціологічні читання в Національній парламентській бібліотеці України
- 9 **Любаренко Л.** Науково-дослідна робота Національної парламентської бібліотеки України (1969–2009): стан і тенденції
- 14 **Скокова Л.** Читання у структурі культурно-дозвілевих практик населення України
- 18 **Капустіна Н., Ходарева Ю.** Регіональний дослідницький проект «Харків – територія читання молоді»: підґрунтя формування регіональної програми молодіжного читання
- 21 **Александрова О.** Повертаються в Україну
- 21 **Упаперових** книг все менше читачів (підготував **Ю. Ворона**)
- 22 **Хронограф**
- 22 *Події в Національній парламентській*
- 23 *Події в бібліотеках країни*
- 24 **Погонець О.** Шевченкознавчі студії
- 24 **Лупінос М.** Авторитетний контроль
- 26 **Вітенко О.** Видавництво «Грані-т»: на перехрестях культури
- 29 **Мартінова В.** Ніч у бібліотеці: цікаво, весело і ... зовсім не страшно!
- 31 **Максименко З.** Морально-правове виховання користувачів у Зінківській ЦРБ ім. В. Г. Короленка Полтавської області
- 32 **Бондаренко З.** Інтернет-центр у дії
- 32 **Кононенко В., Ігнатецька І.** Нове джерело інформації про бібліографічні ресурси України
- 34 **Бахмет Т.** Біобліографічні поеми
- 35 **П'ятдесят років служіння бібліотеці** (про І. Іоненко)
- 37 **Згадуючи** про вчителя і колегу (про О. Сокальського)
- 38 **Вергунов В.** Знаний вчений і кваліфікований бібліотекар (До 50-річчя доктора с.-г. наук, професора О. Тарабріна)
- 39 **Літературні відзнаки 2009 року**
- 40 **Ільченко А.** Новинки українських видавництв
- 42 **До уваги фахівців**
- Створюємо бібліотечну енциклопедію*
- Питання стандартизації*
- 42 **Наші автори**
- Інформаційний бюлетень**
- 1-4 Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.12.09 № 1579 "Про схвалення Концепції Державної цільової національної культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI». Текст Концепції

З 10 листопада 1999 року журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата історичних наук

БІБЛІОТЕКИ У ВИХОРИ ВІЙНИ

У травні цього року ми відзначатимемо знакову для багатьох поколінь дату – 65-ту річницю Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років. Це свято не залишилося поза увагою вищих органів державної влади України, про що свідчить низка прийнятих ними нормативно-правових актів. Ці документи містять ряд заходів, в яких, без сумніву, візьмуть участь і бібліотеки [1–4].

Спираючись на історичні традиції українського народу – зберігати пам'ять про тих, хто, не шкодуючи життя, боронив свою Вітчизну, українські бібліотеки вшановують ветеранів, спрямовують свою діяльність на патріотичне виховання молоді, залучають широкі верстви населення різного віку до проведення різноманітних заходів із відзначення свята Перемоги.

У даній публікації ми не маємо на меті висвітлювати досвід бібліотек із організації цих заходів, розглядати численні літературні твори, присвячені Другій світовій війні, а хочемо розповісти про долю бібліотек під час фашистської окупації, їхніх працівників, які рятували культурне надбання народу, захищали свою Батьківщину.

Зненацька, безжално й невмолимо 22 червня 1941 року прийшло до нас всенародне лихо – війна. Одним із перших відчув на собі всі її жахи Київ, коли на світанку, вже через дві години після початку воєнних дій, німецькі ескадрильї почали бомбардувати це сонне місто.

Потрібно було терміново, серед інших, вжити заходів щодо порятунку культурних цінностей. За рішенням керівництва УРСР, пріоритетне право на евакуацію, з-поміж інших бібліотечних закладів міста, мала Бібліотека АН УРСР (нині – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського) як найважливіша наукова і найбільша за обсягом фондів книгозбірня України. За наказом Президії Академії, поетапну евакуацію до Уфи її найцінніших фондів готувала спеціальна комісія. В умовах постійних нальотів фашистської авіації вдалося відправити в тил п'ятьма ешелонами документи, що мали найбільше наукове і культурне значення, – унікальні рукописи та стародруки, значну частину фондів соціально-економічної, суспільно-політичної літератури, друки з прикладних наукових дисциплін, котрі мали оборонне значення (геології, металургії, геодезії, хімії, транспортного машинобудування, металознавства тощо), картографічні видання. Однак один із ешелонів до місця призначення не прибав, його доля залишилася невідомою [9].

За роки окупації Бібліотекою АН УРСР було втрачено багато цінних наукових видань, унікальних рукописів. Усього було вивезено зі сховищ 719 тис. творів друку, проте загальні збитки виявилися набагато більшими. Точних підрахунків спалених перед окупацією книжок та документів спецфонду

(за свідченнями – близько 100 тис.), втрат неопрацьованих документів філій, обмінних і резервних фондів не існує [8].

Більшість інших установ культури і освіти внаслідок стрімкого наступу фашистських військ та гострого дефіциту транспортних засобів (насамперед, залізничних ешелонів) не мали можливості евакуювати найцінніше зі своїх фондів.

Київська державна обласна бібліотека ім. ВКП(б) (нині – ДЗ «Національна парламентська бібліотека України») не потрапила до переліку установ, яким було надано першочергове право на евакуацію. Але її працівники багато зробили для врятування фондів, брали участь у роботі підпілля (цьому присвячуватиметься окрема стаття, яку буде вміщено в наступному номері журналу).

Попри щоденні артилерійські обстріли і бомбардування протягом 45 днів героїчної оборони м. Києва, споруда книгозбірні залишалася неушкодженою. Не постраждала вона й після п'ятиденних вибухів і пожеж на Хрещатику, які почалися із захопленням гітлерівськими військами м. Києва. Мабуть, саме тому це приміщення в центрі міста привернуло до себе увагу окупаційної адміністрації, котра вирішила створити тут збірний пункт із зосередження, сортування та пакування награбованих цінностей із бібліотек, архівів, музеїв, картинних галерей м. Києва, всієї України та південних областей Росії для вивезення до Німеччини. Співробітникам книгозбірні (за штатним розкладом – 21 особа) вхід до приміщення, де проводилися сортування й відбір раритетів, був суворо заборонений.

У ніч з 5 на 6 листопада 1943 р., в останні години перед визволенням м. Києва від загарбників, фашисти підпалили споруду Бібліотеки і від неї залишилися лише стіни. У вогні загинуло не лише 300 тисяч книжок із фондів книгозбірні, най-

багатший у місті фонд періодичних видань, каталоги, меблі, а й близько 1 мільйона примірників документів, безцінні ар-

Т. Вилегжаніна

хивні матеріали, звезені сюди з окупованих територій, близько 7 тисяч стародруків. Чудову бібліотеку, яка прикрашала столицю України, було повністю знищено за кілька годин.

Долю книгозбірні та її співробітників протягом років окупації досліджували працівники Бібліотеки П. Гапченко, С. Зворський, про що йдеться в «Літописі Національної парламентської бібліотеки України» [8].

Така ж сумна участь спіткала будівлю фундаментальної бібліотеки Київського університету, де перетворилися на попіл понад 2 мільйони книжок. Загибло у вогні й півмільйонне книжкове зібрання Київської обласної медичної бібліотеки, цінні фонди багатьох інших наукових книгозбірень міста.

Зазнала втрат і Державна (нині – Національна) історична бібліотека України, яку було відкрито у 1939 році і яка розміщала на території Києво-Печерської лаври. Частину її найціннішого фонду, основою котрого були книжкові колекції Антираелігійного та Історичного музеїв, – стародруки, архівні та рукописні документи, рідкісні видання, як уже зазначалося, відвезли до приміщення Київської державної обласної бібліотеки ім. ВКП(б), а згодом відправили до Німеччини. Було знищено абетковий і систематичний каталоги та завершено роботу «Бібліографія до історії України» [5].

Великих втрат під час війни зазнала Харківська державна наукова бібліотека (ХДНБ) ім. В. Г. Короленка. Від бомбардування постраждала її будівля. Понад 600 тис. примірників документів із фонду книгозбірні було знищено під уламками, згоріло в полум'ї вогнищ, вивезено до Німеччини. Серед останніх – українські стародруки XVII–XVIII ст., колекція географічних мап та атласів XVIII–XX ст., іноземні стародруки, науково-технічні видання, довідкова та технічна література тощо [5]. Відомості про втрати ХДНБ ім. В. Г. Короленка під час окупації наведено серед звинувачувальних матеріалів на Нюрнберзькому процесі 1945–1946 років [10].

Коли фашистські загарбники підходили до м. Одеси, за вказівкою органів влади, було евакуйовано рідкісні книги з Одеської державної (нині – національної) наукової бібліотеки ім. М. Горького (ОННБ). Відібрані та старанно упаковані в ящики, вони були доставлені теплоходом до Новоросійська, а потім відправлені до Ташкента.

У квітні 1944 р. будівлю Бібліотеки – окрасу міста – фашисти замінували, і лише визволення Одеси врятувало цю скарбницю культури.

На окупованій території України гітлерівці зруйнували та спалили приміщення Дніпропетровської, Полтавської, Тернопільської обласних і багатьох інших міських та сільських бібліотек. Так, за два дні до визволення Вінниці радянськими військами окупанти спалили основні приміщення та книжкові фонди обласної бібліотеки. За межі України частково було вивезено й найбільш цінні

видання із книгозбірень деяких вищих навчальних закладів, науково-дослідних, проектних установ і організацій.

Загалом же, за даними, які наводить дослідниця З. Гімальдінова, німецькі загарбники повністю пограбували фонди географічної, краєзнавчої, картографічної, історичної і економічної літератури, рукописні архівні матеріали, пам'ятки староруської літератури, що належали бібліотекам музеїв та історичних заповідників України. Окупантами спалено, розграбовано, вивезено до Німеччини понад 50 млн. книг. У період тимчасової окупації припинили своє існування майже всі бібліотеки [6].

У роки воєнного лихоліття працівники бібліотек Києва, Донецька, Запоріжжя, Харкова, Одеси докладали багато героїчних зусиль для збереження фондів своїх книгозбірень. Вони переносили книги до тайників і підвалів, щоб надійно зберегти їх від бомбардувань, пожеж, пограбувань.

Лише завдяки мужності та самовідданій праці директора ХДНБ ім. В. Г. Короленка М. Румницької, працівників Л. Анохіної, Л. Вовк, О. Гаврилової, Є. Долинської та ін. вдалося врятувати сотні тисяч книг.

Згадаємо й працівниць ОДНБ ім. М. Горького Г. Юрик, А. Деревинську, Е. Левіну. Саме ці три жінки супроводжували рідкісні видання з Одеси у глибокий тил – до Ташкента. Інакше як подвигом цю їхню роботу не можна назвати [11].

І таких прикладів патріотизму, самовідданості бібліотекарів, їхньої любові до своєї справи чимало.

Були працівники бібліотек і учасниками бойових дій. Із бібліотеки прямо на фронт, що був уже під Одесою, пішла снайпером Л. Павличенко, яка знищила більше 300 фашистських вояків. На запрошення Елеонори Рузвельт, дружини Президента США, ця мужня жінка виступала в Америці з розповідями про боротьбу радянського народу проти фашистської Німеччини. Нині бронзовий бюст Героя Радянського Союзу Л. Павличенко прикрашає фасад ОННБ ім. М. Горького.

Минули роки... За цей час у бібліотеках змінилося не одне покоління бібліотекарів, але ми не повинні забувати тих, хто, опинившись у вихорі війни, мужньо працював, зберігаючи для прийдешніх поколінь культурне надбання народу.

Список використаної літератури

1. Україна. Закони. Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років : Закон України від 20 квіт. 2000 № 1684–III // Відом. Верхов. Ради України. – 2000. – № 30. – Ст. 239.
2. Україна. Президент. Про відзначення 65-ї річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років : Указ від 10.12.2008 № 1152/2008. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/8696.html>
3. Україна. Верховна Рада. Про відзначення 65-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні та звільнення України від фашистських загарбників : Постанова від

13.01.2009 № 842-VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2009. – № 26. – Ст. 331.

4. Україна. Кабінет Міністрів. Про заходи щодо підготовки та відзначення 65-ї річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років : розпорядження від 17 груд. 2008 р. № 1547-р. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/cardnpd>

5. Бібліотеки України загальнодержавного значення : історія і сучасність : зб. ст. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; редкол. : О. С. Онищенко (голова) [та ін.]. – К., 2007. – 253 с.

6. Гімальдинова З. В. Бібліотеки України в роки Великої Вітчизняної війни / З. В. Гімальдинова // Бібліотекознавство і бібліографія : республікан. міжвід. наук.-метод. зб. Вип. 25. – Х., 1985. – С. 12

7. Дубровіна Л. А., Онищенко О. С. Історія Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського

(1941–1964) / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : Наук. думка, 2003. – 357 с.

8. Літопис Національної парламентської бібліотеки України. Ч. II. Березень 1917–1943 р. / МКТ України, Нац. парлам. б-ка України ; Авт. кол. : П. Б. Гапченко, С. Л. Зворський. – К., 2001. – С. 130–151.

9. Малолетова Н. І., Дубровіна Л. А. Нацистська бібліотечна політика у період окупації Києва у 1941–1943 рр. і доля книжкових фондів Бібліотеки Академії наук УРСР / Н. І. Малолетова, Л. А. Дубровіна // Рукописна та книжкова спадщина України. Вип. 5. – К., 2000. – С. 139–172.

10. http://korolenko.kharkov.com/nov_hist.htm

11. <http://www.odnb.odessa.ua/?link=info>

КОНФЕРЕНЦІЇ. СЕМІНАРИ. ЧИТАННЯ

ТРЕТІ СОЦІОЛОГІЧНІ ЧИТАННЯ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПАРЛАМЕНТСЬКІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ

18 грудня 2009 року в Національній парламентській бібліотеці України (НПБУ) відбулися треті соціологічні читання «Становлення та розвиток прикладної бібліотечної соціології в Україні», які проводилися з нагоди 40-річчя заснування науково-дослідницького відділу (НДВ) Бібліотеки.

З історією започаткування в 1993 р. та проведення соціологічних читань у бібліотеках України присутніх ознайомила генеральний директор НПБУ **Т. Вилегжаніна**. Перші читання було присвячено проблемі «Бібліотека в новій соціокультурній ситуації», другі (1998) – «Інформаційні потреби населення України в умовах трансформації суспільства».

Треті соціологічні читання мали на меті визначити основні тенденції становлення та розвитку науково-дослідної роботи НПБУ, місце закладу в науковому забезпеченні діяльності бібліотек країни та розвитку наукових і навчальних дисциплін, роль кадрів у цих процесах.

У читаннях взяли участь науковці Інституту соціології НАН України, Державної (нині – Національної) академії керівних кадрів культури і мистецтв (НАКККіМ), Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ), Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства, провідні фахівці НПБУ та Національної бібліотеки України (НБУ) для дітей, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, Державної бібліотеки України

(ДБУ) для юнацтва, Державної науково-педагогічної бібліотеки України (ДНПБ) ім. В. О. Сухомлинського, наукових бібліотек.

Доктор філософських наук, професор, головний науковий співробітник Інституту соціології НАН України **А. Ручка** у доповіді „Культурний капітал українського соціуму: стан і тенденції” зробив акцент на сутності поняття „культурний капітал”, основних його аспектах та місці в українському суспільстві. Вперше три типи капіталу, які притаманні кожній державі, виділив французький соціолог П. Бурдьє в кінці ХХ ст. До класичного економічного він додав суспільний та культурний капітали.

Категорія культурного капіталу в межах соціологічної науки позначає сукупність інтелектуальних здібностей, знань, умінь, навичок, моральних якостей, кваліфікаційної підготовки індивіда або індивідів, які використовуються у процесі здійснення соціальної діяльності.

У сучасному українському суспільстві дисперсія (тобто розсіювання) культурного капіталу відбувається нерівномірно між різними соціальними групами українського соціуму, який поділяється на три статусні групи: високостатусну (до якої відноситься заможна політична, наукова, економічна, культурна еліта), середньостатусну (працююча частина суспільства та студентство), низькостатусну (пенсіонери, домогосподарки, безробітні, молодші школярі). У порівнянні з 1990-ми роками, участь

О. Масціпан

українського соціуму в культурі активізувалась. Але спостерігаються зміни цінностей, культурних потреб. Зараз інтерес до художньої літератури значно поступається потребі індивіда у спеціалізованих знаннях і навичках, завдяки котрим можна щось зробити, заробити, досягти (більше у матеріальному плані). Такі пріоритети є характерними саме для інформаційного суспільства, до якого так прагне Україна.

Доповідь кандидата соціологічних наук, старшого наукового співробітника Інституту соціології НАН України **Л. Скокової** було присвячено темі „Читання у структурі культурно-дозвіллевих практик населення України” (див. на с. 14–17).

Доктор історичних наук, професор, директор Інституту державного управління та інформаційної діяльності, зав. кафедри НАКККіМ **М. Слободяник** у виступі «Роль науково-дослідницького відділу НПБУ в науковому забезпеченні діяльності бібліотек України» розкрив багатогранну діяльність Бібліотеки, вказавши на три її найважливіші напрями: розвиток бібліотечної соціології, дослідження історії НПБУ, інформаційно-консультаційне та науково-аналітичне забезпечення ОУНБ у сфері розвитку наукової роботи, зокрема бібліотечної соціології. Він зазначив, що соціологічні дослідження характеризуються практичним спрямуванням і націлені на розв'язання конкретних бібліотечних проблем. Ця діяльність знайшла своє відображення в інформаційному бюлетені „Соціологічні дослідження в бібліотеках”, який видається з 1992 р.

Історичний аспект роботи НДВ включає багаторічне дослідження історії НПБУ, результатом якого стало унікальне видання „Літопис Національної парламентської бібліотеки України”. М. Слободяник високо оцінив працю його авторів – С. Зворського та П. Гапченка – подвижників і ентузіастів.

Щодо третього напрямку діяльності, виступаючий відзначив такі її ефективні форми, як проведення конкурсів на кращу науково-дослідну роботу обласних бібліотек України та підготовку кожні п'ять років оглядів науково-дослідної роботи наукових бібліотек у галузі бібліотекознавства.

Докладним аналізом відзначалася доповідь завідувачки НДВ **Л. Любаренко** «Науково-дослідна робота НПБУ (1969–2009): стан та тенденції» (див. на с. 9–13).

Про фахівців, які присвятили своє професійне життя бібліотечній науці, йшлося у виступі «Роль кадрів у становленні та розвитку науково-дослідної діяльності Бібліотеки» заступника генерального директора з наукової роботи НПБУ **З. Савіної**, яка у 1990-ті роки очолювала науково-дослідницький відділ. Більшість із них – це фахівці з вищою профільною освітою, випускники Київського, Харківського, Ленінградського інститутів культури, які вже мали великий бібліотечний досвід, перш ніж зайнятися бібліотечною наукою. Це і перша завідувачка від-

ділу, яка стояла біля витоків науково-дослідної роботи бібліотек України, Л. Вовченко, і провідні фахівці – А. Макарова, В. Матюшенко, Г. Савенок, В. Сервінська та ін. Молодь переймала досвід старших, сама навчалась азів бібліотечної науки, вносила у роботу живу енергію, свіжий погляд, завзятість.

«Соціологічна служба з вивчення читання як важливий чинник розвитку бібліотечної соціології в Україні» – назва виступу доктора педагогічних наук, професора кафедри культурології КНУКіМ **Л. Петрової**. Вона відзначила, що створення в середині 80-х років ХХ ст. галузевих соціологічних служб у бібліотеках СРСР, у т. ч. України, було зумовлено розумінням важливості досліджень реальних потреб читачів, необхідності подолання усталених стереотипів в організації їхнього обслуговування, кардинальними змінами в підходах до проведення цих розвідок, необхідністю якісного оновлення діяльності бібліотек. Відповідно до Положення про Соціологічну службу в бібліотеках системи Міністерства культури України, головною організацією було визначено Державну бібліотеку України (тодішня назва НПБУ), яка мала здійснювати загальне методичне й організаційне керівництво роботою бібліотек – учасниць Служби. Її робочим органом став сектор соціології читання, спеціально створений у 1989 р. у відділі науково-дослідної роботи.

Організовані й проведені з того часу численні дослідження тенденцій і пріоритетів читання в бібліотеках, змін у структурі читачів та їхніх характеристиках, динаміки читацьких потреб залежно від багатьох факторів створили підґрунтя для формування бібліотечної соціології як галузевої науки в межах бібліотекознавства.

Доктор історичних наук, декан факультету культурології, зав. кафедри книгознавства і бібліотекознавства КНУКіМ **Т. Новальська** розкрила тему „Внесок науково-дослідницького відділу НПБУ у розвиток наукових та навчальних дисциплін”. Проведені відділом системні соціологічні дослідження читача як основного об'єкта бібліотечної діяльності зумовили постановку питання про узагальнення матеріалів історії вивчення читача, розроблення концепції українського бібліотечного читачезнавства як окремої галузі спеціального бібліотекознавства.

Було відзначено, що вагомий внесок зроблено в розвиток навчальних дисциплін профільних ВНЗ, зокрема КНУКіМ. У лекціях з бібліотекознавства, бібліотечно-інформаційного обслуговування широко використовуються матеріали науково-дослідницьких робіт відділу. А проблеми вивчення читача сьогодні виділено в окрему дисципліну – «Соціологія книги і читання», в ході опанування якої студенти часто звертаються до робіт НДВ – як методичного характеру, так і за результатами досліджень.

Для чого потрібна в бібліотечній справі соціологія і чому без неї сьогоднішня бібліотека не може якісно

працювати розповіла у своєму виступі «Удосконалення практичної діяльності – основне завдання прикладної бібліотечної соціології» головний бібліотекар НДВ **Т. Богуш**. Оскільки сутність соціології полягає у вивченні закономірностей розвитку суспільства через дослідження у ньому поведінки людей, соціальних основ цієї поведінки, інтересів людей, їхніх ціннісних орієнтацій, то саме ця наука може запропонувати бібліотеці адекватну інформацію про соціокультурне середовище, в якому вона функціонує.

Найчастіше об'єктом досліджень у бібліотеках стає користувач, тематика його інформаційних запитів, відповідність їм бібліотечних послуг тощо. Доповідач навела конкретні приклади того, як результати проведених соціологічних розвідок допомогли подолати конкретні негативні прояви, удосконалити засоби, форми і методи роботи, прийняти науково обґрунтовані рішення щодо розвитку бібліотек.

«Використання методу „усної історії” в дослідженнях з історії бібліотечної справи» – тема виступу кандидата історичних наук, завідувача сектору Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства **С. Зворського**. Цей уже досить поширений сьогодні напрям соціально-гуманітарних досліджень, зокрема в історичному краєзнавстві, архівістиці, надзвичайно динамічно розвивається і головним його предметом є суб'єктивний досвід окремих людей, учасників або очевидців тих чи інших подій.

Метод „усної історії” – новий спосіб залучення до аналізу іншої категорії джерел поряд із писемними джерелами та матеріальними об'єктами. У бібліотечній соціології, історії бібліотечної справи цей метод ще не набув поширення, але є дуже перспективним. Так, у дослідженні історії НПБУ паралельно з використанням традиційної джерельної бази при вивченні окремих подій, особливо повоєнного періоду, дослідники спиралися на усні спогади ветеранів Бібліотеки. Особливо доречним цей метод був у разі відсутності будь-яких інших архівних документів.

Особливий акцент на третіх соціологічних читаннях було зроблено на проблемі „кризи читання”, яка найбільше проявилася у дитячому та юнацькому середовищі. На вирішення цього питання зорієнтована Державна цільова програма підтримки та розвитку читання на період до 2015 року, яка розроблялася протягом 2009 р. фахівцями НБУ для дітей спільно з ДБУ для юнацтва. Основою для створення проекту програми стали результати наукових соціологічних досліджень у царині читання дітей та юнацтва, що їх проводили профільні бібліотеки України протягом останніх років.

У виступі завідувачки відділу науково-дослідницької роботи НБУ для дітей **О. Петренко** «Соціологічні дослідження бібліотек України для дітей як

підґрунтя підготовки Державної цільової програми підтримки та розвитку читання» на основі цих розвідок було докладно проаналізовано стан дитячого читання на початку ХХІ ст. Одержані дані засвідчили падіння інтересу до друкованої книги, що може призвести у майбутньому до невиправних наслідків. Тому виникла нагальна потреба надання державної підтримки щодо створення умов для розвитку інтелектуального потенціалу нації, зокрема шляхом підвищення читацької активності.

Заступник директора ДБУ для юнацтва **Т. Сопова** у виступі «Читання юнацтва (за матеріалами соціологічних досліджень)» продовжила обговорення проблеми читання дітей та підлітків. Тематика відповідних соціологічних досліджень є досить широкою, але всі вони в кінцевому підсумку націлені на вивчення тенденцій молодіжного читання, шляхів професійного впливу на цей процес з боку бібліотечних працівників, застосування різноманітних засобів залучення та збереження в бібліотеках свого читача.

За останні три роки обласні бібліотеки для юнацтва провели близько 100 досліджень, опитувань, анкетувань, результати яких свідчать, що, по-перше, в юнацькому віці знижується інтенсивність читання, по-друге, формується ставлення до читання як до нудної та нікому не потрібної справи і, по-третє, більше ніж у два рази збільшилася частина тих, хто не має вдома книжок.

Фахівці відзначають, що це пов'язано з тими соціальними перетвореннями, які відбуваються в українському суспільстві: зміною дозвіллевих орієнтацій (перехід до аудіовізуальних і електронних форм культури переважно пасивно-розважального характеру); падінням авторитету й ролі основних інститутів виховання читацької культури – сім'ї та школи; переорієнтацією на однолітків і вулицю у процесі формування світогляду та життєвих цінностей.

Як за таких обставин можна підійти до вирішення питання залучення до книги молоді, сприяти зростанню її духовного та інтелектуального потенціалу продемонструвало дослідження „Харків – територія читання молоді”. Із завданнями та результатами цього масштабного дослідницького проекту ознайомила присутніх одна з його розробників і виконавців, бібліотекар ХДНБ ім. В.Г. Короленка **Ю. Ходарева** (див. на с. 18–20).

Виступи всіх учасників третіх соціологічних читань переконливо засвідчили, що сьогодні бібліотечнознавчі розвідки як різновид прикладних досліджень галузевої соціології дають емпіричний рівень соціологічного знання, мають виражену практичну спрямованість і забезпечують можливість організувати діяльність бібліотек з урахуванням потреб наявних чи потенційних користувачів.

УДК 001.891:027.54 (477)

НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ (1969–2009): СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ

Визначаючи етапи становлення та розвитку науково-дослідної роботи в НПБУ, автор статті підкреслює зв'язок цієї діяльності з загальними потребами і особливостями історичного розвитку бібліотечної справи.

Висвітлюються основні напрями наукових досліджень як загальнодержавного рівня, так і локальних: особливостей читання та задоволення потреб користувачів, інформаційних ресурсів, сучасного технічного оснащення, а також вивчення історії бібліотечної справи в Україні, зокрема НПБУ.

Ключові слова: науково-дослідна робота, соціологічні дослідження, історія бібліотечної справи в Україні.

Определяя этапы становления и развития научно-исследовательской работы в НПБУ, автор статьи подчеркивает связь этой деятельности с особенностями исторического развития библиотечного дела.

Освещаются основные направления научных исследований – как общегосударственного уровня, так и локальных: особенностей чтения и удовлетворения запросов пользователей, информационных ресурсов, современного технического оснащения, а также изучение истории библиотечного дела в Украине, в частности НПБУ.

Ключевые слова: научно-исследовательская работа, социологические исследования, история библиотечного дела в Украине.

Identifying the level of establishment and development of the scientific research in the NPLU, author of the article stresses the bonds of this activity with the peculiarities of librarianship's historical development. Author gives coverage of the main trends in modern scientific researches on a national and local level: peculiarities in reading and satisfying the needs of readers, informational resources, modern technical equipment, examination of library science history of Ukraine and the NPLU in particular.

Key words: scientific research, sociological research, library science history of Ukraine.

ОДНИМ із провідних напрямів діяльності Національної парламентської бібліотеки України є науково-дослідна робота (НДР). Здійснює її науково-дослідницький відділ, історія якого налічує вже чотири десятки років. Пройшовши етап становлення і будучи спочатку виконавцем досліджень, що проводилися методичними центрами колишнього СРСР, невдовзі відділ сам став розробником програм, методик та організатором проведення самостійних розвідок, а базами здійснення та їхніми виконавцями – бібліотеки різних рівнів усіх без винятку регіонів України.

За час свого існування відділ очолив проведення в Україні 8 загальносоюзних досліджень, розробив програмні документи та здійснив організацію на республіканському (після проголошення незалежності України – на державному) рівні – 26, на регіональному – 3, на локальному – 11 досліджень.

Проблематику проведених за ці роки вивчень умовно можна поділити на декілька основних тематичних комплексів. Умовність поділу пояснюється тим, що кожне дослідження, маючи в полі зору якусь основну проблему, неминуче торкалось інших, тісно взаємопов'язаних між собою. Адже неможливо вивчати користувачів без фондів, технологій, а фонди – без читацького попиту тощо. Отже, половину всіх проведених досліджень було присвячено вивченню читання, користувача, його попиту та інтересів, другу половину – фондам (21%), бібліотекам (15%), технологіям (4%), іншим проблемам, які вивчалися одноразово – бібліографії, бібліотечній професії, електронним ресурсам тощо (10%).

Кожне десятиліття історії науково-дослідної роботи НПБУ має характерні для цього періоду особливості.

1970-ті роки – це час становлення і розвитку діяльності Бібліотеки як центру організації та координації НДР. Основними функціями були організація й проведення досліджень, впровадження їхніх результатів у практику бібліотек України, координація науково-дослідної роботи. Це був час теоретичного вивчення основ наукової діяльності, практичного засвоєння

Л. Любаренко

умінь у процесі проведення досліджень. Цьому сприяли спільні виїзди до базових бібліотек для здійснення загальносоюзних досліджень, які в 70-ті роки очолювали висококваліфіковані фахівці Державної бібліотеки СРСР ім. В.І. Леніна (ДБЛ; нині – Російська державна бібліотека, РДБ), оволодіння програмами, методиками й процедурами збору інформації, особисте спілкування з фахівцями. У вказаний період в Україні формуються дослідницькі підрозділи у спеціалізованих наукових та обласних універсальних бібліотеках, які також мали потребу в методичній і практичній допомозі.

За перше десятиліття здійснення НДР Бібліотекою було очолено проведення в Україні 7 загальносоюзних досліджень, самостійно розроблено програми, методики та організовано на республіканському рівні 2 дослідження.

1970-ті роки – це період активного книгодрукування, як у СРСР в цілому, так і в УРСР. Кошти на поповнення

фондів бібліотек виділяються регулярно, діє система обов'язкового примірника документів. У цих умовах основним предметом вивчення стали два тематичні комплекси – фонди та читання і читацький попит.

Однією з перших спроб комплексного вивчення фондів стала участь Бібліотеки спільно з республіканськими методичними центрами універсальних і галузевих бібліотек у загальносоюзному міжгалузевому дослідженні за програмою ДБЛ **«Перспективи розвитку фондів наукових бібліотек»**. У результаті було одержано більш глибоку, в порівнянні з офіційною статистикою, картину функціонування фондів та виявлено, що темпи їхнього росту за аналізований період (1960–1970 рр.) значно випереджають темпи росту книговидачі й кількості читачів, що, у свою чергу, знижує обертаність фондів. Широке обговорення результатів проведеного вивчення сприяло посиленню координаційних зв'язків у комплектуванні, зменшенню дублювання, а також створенню системи координаційних планів формування фондів бібліотек-депозитаріїв – як галузевих, так і регіональних.

У ці роки приділялась увага і надходженню та використанню нової літератури в масових бібліотеках, що сприяло подальшому вдосконаленню комплектування та інтенсифікації використання фондів, підвищенню рівня організаційно-методичного керівництва в питаннях їхнього формування тощо.

Початок дослідженням соціологічного характеру поклало вивчення поширеності читання та соціальної ролі бібліотек у селах України. Результати як загальносоюзного, так і першого, самостійно проведеного Бібліотекою дослідження **«Книга і читання в житті сучасного села»**, показали великий престиж друкованого слова й тягу сільського населення до книги та періодики. Вивчення читацької атмосфери у сім'ях і трудових колективах засвідчило, що понад 90% сільського населення було залучено до читання, яке здебільшого було двомовним. Це знайшло підтвердження в матеріалах наступних розвідок із дослідження динаміки читацького попиту в публічних бібліотеках. Поглиблене вивчення та експериментальна апробація союзної програми і методики виявили, що запропонована в них вибірка для України не була репрезентативною, а методика не повністю відображала специфіку читання, оскільки не включала дані про читання літератури корінної національності й літератури рідною мовою. Тому цю методику було відповідно доопрацьовано, що дало можливість отримати більш репрезентативні дані, які знову вказали на розповсюдженість в Україні двомовного читання (73% опитаних).

З метою ознайомлення бібліотечної громадськості з основними напрямками наукової діяльності бібліотек України, її аналізу, визначення найбільш актуальної тематики досліджень у 1976 році було започатковано підготовку і видання **оглядів науково-дослідної роботи наукових бібліотек та інститутів культури України в галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства** – єдиного видання такого характеру в Україні. Деяко змінивши структуру та додавши

інформацію про дисертаційні дослідження у цій галузі, НПБУ і дотепер один раз на 5 років видає такі оглядові матеріали.

Найважливішим результатом проведених у 1970-ті роки досліджень стало те, що їхні програми та методики було взято на озброєння і фахівцями українських бібліотек. Це методики вивчення читацьких потреб, запитів та інтересів, обліку попиту і порівняльного аналізу динаміки фондів за галузевим складом, хронологічною глибиною, відповідністю читацьким потребам. При цьому методики, розроблені на союзному рівні, адаптувалися для застосування в бібліотеках України, доопрацьовувалися.

Проведення централізованих і колективних досліджень прискорило кооперацію зусиль при розв'язанні спільних бібліотечних проблем.

1980-ті роки були періодом змін у політичному житті суспільства, а демократизація внаслідок процесів «перебудови» у країні вплинула на тематичну спрямованість наукових досліджень. Вони характеризуються наближенням до конкретних завдань, які стояли перед бібліотеками, вивченням специфіки читацьких інтересів до літератури різних типів і видів, особливостей національного та інтернаціонального в читанні, визначенням рівня роботи бібліотек з точки зору реалізації їхніх соціальних функцій. Створення у 1989 році відомчої Соціологічної служби по вивченню читання дозволило забезпечити постійне інформування фахівців про реальні читацькі інтереси та уподобання.

Скорочення в цей час кількості загальносоюзних досліджень (1) дало змогу розширити коло самостійних розробок (8 республіканських, 1 регіональне та 2 локальні).

Як і у попереднє десятиліття, в полі зору дослідників були традиційні тематичні комплекси – фонди, читання, читач та його попит. Найбільш фундаментальним стало міжвідомче загальносоюзне дослідження **«Раціональне розміщення та використання бібліотечних ресурсів в країні»** (1981–1986). У ньому проблема вивчалася на двох рівнях – галузевому і територіальному з врахуванням об'єктивних потреб фахівців народного господарства (аналізувалися не тільки склад читачів, їхні запити і відмови, але й дані про населення, його структуру за зайнятістю у народному господарстві). Так комплексно це питання раніше, та й у подальшому, не досліджувалося. Дані розвідки, зібрані в усіх регіонах України, виявили специфіку формування бібліотечних ресурсів республіки, диспропорції в забезпеченості літературою фахівців різних галузей народного господарства, низьку забезпеченість виданнями іноземними мовами, слабку взаємодію бібліотек з усіх напрямів діяльності.

У цей період на міжвідомчому рівні поглиблюється вивчення закономірностей читання окремих груп читачів: робітників, пропагандистів, бібліотечних працівників. На замовлення ОУНБ країни було проведено комплексне дослідження **«Читач обласної універсальної наукової бібліотеки»** (1988–1989), метою якого було виявлення напрямів та шляхів поліпшення обслугову-

вання користувачів вказаних бібліотек. Це було перше таке багатоаспектне вивчення зазначеної проблеми.

Актуальним напрямом роботи Бібліотеки стало дослідження попиту різних груп користувачів на різні тематичні й мовні комплекси літератури. Зокрема, вивчалися бібліотечне обслуговування окремих національних груп населення, що компактно або дисперсно мешкають в Україні, бібліотечно-бібліографічне та інформаційне забезпечення спеціалістів АПК, ефективність використання літератури різних народів. Вперше у багатьох аспектах досліджувалося читання української художньої літератури в ході комплексної соціологічної розвідки **«Читацькі інтереси та попит на українську художню літературу в бібліотеках республіки»**. Її матеріали виявили незадовільний стан читання цієї літератури та регіональну специфіку цього, в основі якої – різний національний склад жителів населених пунктів України. Також вивчалися фонди, сучасний літературний процес, його змістовні та видавничі складові (тиражі, поліграфічне оформлення, актуальність тематики тощо).

У цей час дослідницькій роботі було притаманним розширення використання результатів досліджень. З 1980 року формуються дворічні плани впровадження результатів НДР у практику бібліотек республіки, з 1986 року вони набувають міжвідомчого характеру і відіграють позитивну роль у розгортанні дослідницької діяльності практично в усіх ОУНБ України.

Геополітичні зміни, що відбулися **в 1990-ті роки**, значною мірою вплинули і на діяльність бібліотечних закладів. Відбулося значне скорочення мережі бібліотек і, відповідно, числа бібліотечних працівників, погіршилось їхнє матеріальне становище; намітилася криза в системі професійної бібліотечної освіти; кардинально змінилася діяльність методичних бібліотечних центрів різного рівня.

Зазначений період характеризується такими негативними явищами, як закриття відділів НДР та соціологічних служб у регіонах, послаблення координаційних зв'язків, що зумовило збільшення кількості локальних роз-відок. В цілому ж у ці роки було проведено 6 загальнодержавних, 2 регіональні, 7 локальних досліджень, котрі було спрямовано на вивчення стану комплектування фондів, читацьких потреб та ступеня їхнього задоволення в публічних бібліотеках країни, насамперед на українську художню книгу в умовах видавничої кризи; створення моделі обслуговування користувачів НПБУ.

Перед бібліотеками постало завдання зорієнтуватися та знайти своє місце в новій інформаційній інфраструктурі. Через газету "Культура і життя" Соціологічною службою НПБУ вперше було проведено експресопитування «Якою бути сучасній бібліотеці?», узагальнені дані якого засвідчили, що проблеми діяльності бібліотек хвилюють людей, різних за віком та соціальним статусом. Відповіді містили значну кількість цінних пропозицій щодо покращання роботи бібліотек, підвищення їхньої ролі як центрів відродження національної культури. Цією ж необхідністю було продиктовано проведення регіонального вивчення місця НПБУ на інформаційному ринку Києва.

Досить гострими у цей час стали фондові проблеми, спричинені тим, що з початку 1990-х років українська видавнича справа переживала різкий спад, було зруйновано систему державного книговидавання. Специфічними рисами кризи були непропорційне зменшення частки україномовних видань, домінування навчальної літератури (за рахунок шкільних і вузівських підручників та посібників), досить мала частка фахових, наукових і науково-популярних друків. У поєднанні з погіршенням стану фінансового забезпечення бібліотек ці фактори вкрай негативно вплинули на комплектування їхніх фондів, а отже й на обслуговування користувачів.

Постала необхідність у більш глибокому вивченні цієї проблеми. На базі книгозбірень 5 регіонів було проведено дослідження загальнодержавного характеру **«Відповідність комплектування фондів бібліотек репертуару видавничої продукції України в 1995 ро-ці»**. Аналіз показав, що обсяг нових надходжень до ОУНБ цього року складав у різних бібліотеках від 6 до 38% від рівня 1991 р. У середньому вони одержали 7-8% видань українського репертуару з 6 тисяч назв книг. У 1995–1996 рр. комплектування виданнями українського репертуару набуло випадкового характеру. Однією з причин такої ситуації стала невідповідність видавничої політики потребам та інтересам бібліотечних користувачів. Все це також зумовило ініціювання Соціологічною службою Бібліотеки щорічного збирання даних у регіонах щодо книг підвищеного попиту з метою формування національної «Бібліотечної серії», яка б включала видання художньої та науково-популярної літератури.

Одним із провідних напрямів роботи в межах вивчення проблеми задоволення потреб користувачів стало накопичення та аналіз інформації про зміни у структурі читацького контингенту, запитів та інтересів читачів. Зафіксувати стан читання населення міст і сіл України та порівняти одержані дані з результатами вивчень 80-х років дало можливість проведення Соціологічною службою Бібліотеки двох етапів загальнодержавного соціологічного дослідження **«Читацькі потреби та стан їх задоволення в бібліотеках України»**. В результаті було отримано різноманітну інформацію щодо соціально-демографічного та соціально-професійного складу читачів книгозбірень, структури їхніх запитів, мотивів звернення в бібліотеки, оцінки системи обслуговування, незадоволеного читацького попиту на літературу з різних галузей знань.

Сприяли збору та аналізу даних про книжки підвищеного попиту та динаміку читацьких уподобань також щорічні **моніторинги читацького та купівельного попиту**, які поєднали в собі всі три аспекти проблеми – читача, бібліотеку, книговидавання. В ході дослідження вивчалися й структура читацької аудиторії та зміни, що в ній відбулися порівняно з попередніми роками; читацькі уподобання, мотиви звернення до книги та причини, котрі на них впливають; найпопулярніші видання й підвищений попит на літературу з різних галузей знань, зафіксований і в бібліотеках, і в торговельній мережі. Основні висновки та рекомендації дослідження

стосувались як діяльності бібліотек, так і необхідних змін у видавничій політиці держави.

Як зазначалося вище, в цей період значно збільшилася кількість локальних досліджень, зокрема в НПБУ вони мали за мету підвищення іміджу Бібліотеки як центру розвитку бібліотечної справи в Україні, поліпшення організації обслуговування користувачів. В умовах книговидавничої кризи, припинення надходження з 1993 року обов'язкового примірника творів друку країн СНД актуальним стало вивчення змістовно-мовних потреб користувачів, відповідності інформаційних ресурсів їхнім запитам та попиту на періодичні видання. Результати цих досліджень було використано для задоволення різноманітних читацьких запитів за рахунок удосконалення бібліотечної технології, коригування передплати періодики тощо.

У 1999–2000 рр. Бібліотека вперше здійснила багатоаспектне загальнодержавне дослідження **«Соціальний портрет бібліотекаря»**. Порівняльний аналіз його даних із матеріалами вивчення 90-х років дозволив простежити тенденції підвищення рівня освіти бібліотечних працівників, скорочення плінності кадрів і, в той же час – зменшення частки фахівців у віці до 30 років. Матеріали розвідки дозволили скласти узагальнений портрет бібліотечного працівника (в тому числі психологічний), його фахові характеристики, якості особистості, визначити завдання щодо підвищення професійного рівня.

Зростання інтересу до історії України, окремих її регіонів після проголошення незалежності зробили актуальними наукові дослідження історичної тематики. З 1992 року ведеться вивчення історії НПБУ від часу заснування (1866) до сьогодення. Пошукова робота в архівах, бібліотеках та музеях м. Києва, спогади ветеранів, які працювали в Бібліотеці у 1950–1960-ті рр., дозволили віднайти багато цікавих і маловідомих фактів щодо складних процесів становлення книгозбірні, внеску багатьох осіб, зокрема добродійників, громадських діячів, учених, які так чи інакше сприяли розвитку закладу, що знайшло відображення у трьох частинах монографії «Літопис Національної парламентської бібліотеки України». Зараз готується четверта частина цього видання, котра охоплює історію НПБУ з 1966 року до наших днів.

З 1992 р. Бібліотека випускає **інформаційно-аналітичний бюлетень «Соціологічні дослідження в бібліотеках»**, головна мета якого – всебічне та оперативне ознайомлення бібліотечної громадськості, викладачів, аспірантів, студентів із соціологічними дослідженнями, що проводяться як у НПБУ, так і в книгозбірнях країни. Разом із тим, бюлетень сприяє підвищенню фахового рівня бібліотекарів-практиків. На сьогодні побачило світ 35 його випусків.

Своєрідним оглядом потенціалу і наукових здобутків ОУНБ стали соціологічні читання '93 «Бібліотека в новій соціокультурній ситуації» (Суми) та соціологічні читання '98 «Інформаційні потреби населення України в умовах трансформації суспільства». Вони показали, що соціологічні дослідження стали невід'ємною частиною діяльності більшості обласних бібліотек.

З метою поліпшення науково-дослідної роботи ОУНБ та підвищення їхнього іміджу як регіональних бібліотечних центрів силами Міністерства культури і мистецтв України та НПБУ у 1995 та 2001 рр. було організовано і проведено **Перший та Другий всеукраїнські конкурси на кращу науково-дослідну роботу ОУНБ**. Порівняння надісланих матеріалів засвідчило, що в 2001 році збільшилася загальна кількість, підвищився рівень підготовки програм та методик досліджень, висновків і пропозицій за їхніми результатами; складнішими стали проблеми, що розглядалися; розширилося територіальне охоплення; до проведення НДР почали приєднуватися не тільки фахівці ОУНБ, а й міських та районних бібліотек.

Незважаючи на певну самостійність регіонів у проведенні НДР, **у перше десятиліття XXI століття** НПБУ розроблялися теми, значущі для бібліотечної справи України в цілому. Проведено 10 загальнодержавних та 2 локальні дослідження. Більшість із них спрямовувалися на реалізацію низки законів і державних програм у галузі бібліотечної справи. Зокрема, в рамках реалізації Закону України «Про Національну програму інформатизації» (№ 74/98-ВР від 04.02.98) НПБУ було організовано та проведено загальнодержавне дослідження **«Електронні інформаційні ресурси бібліотек України»**, яке вперше дозволило одержати більш-менш цілісну картину стану інформатизації регіональних книгозбірень, визначити рівень та потенціал кожної з базових бібліотек, побачити проблеми, котрі потребують вирішення як на рівні кожного окремого закладу, так і галузі в цілому.

У книговиданні в останнє десятиліття спостерігається певна стабілізація становища та навіть повільне зростання. В той же час мають місце негативні явища у поповненні фондів бібліотек через значне скорочення державних асигнувань на закупівлю книжок та періодики. Основну частину надходжень до бібліотек областей складають обов'язковий примірник документів та книги, отримані за державними програмами. В деяких районах вони є єдиним джерелом нових надходжень. У цих умовах та на виконання Програми поповнення бібліотечних фондів на період до 2005 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 1 липня 2002 р. № 900, та Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 рр., затвердженої постановою КМУ від 2 жовтня 2003 року № 1546, актуальності набуло вивчення фондів проблем. Дані щодо відсутності системи інформації про повний видавничий репертуар та незадовільного стану отримання у регіонах обов'язкового примірника, який залишається ефективним джерелом поповнення фондів актуальною багатогалузевою літературою, було підтверджено у ході дослідження **«Обов'язковий примірник документів України (державний і місцевий), повнота його надходження до бібліотек»**.

Характерною рисою періоду, що розглядається, стало отримання соціальних замовлень на проведення досліджень, завданнями яких стали: аналіз надход-

ження книг за вищезгаданою Державною програмою до бібліотек усіх регіонів; вивчення стану комплектування й використання деяких сегментів фондів бібліотек, зокрема книжкового розділу «Суспільні науки», та фонду вітчизняних журналів економічної й правової тематики.

З метою актуалізації даних щодо незадоволеного попиту на продукцію українських видавництв проводилися в цей час і вже традиційні вивчення незадоволеного читацького попиту на вітчизняну книжкову продукцію серед користувачів публічних бібліотек різних рівнів. Їхні результати дали корисний і цінний матеріал для практичної роботи, зокрема, для виконання вищезгаданої Державної програми.

Серед досліджень, проведених Бібліотекою останнім часом, – **«Публічні бібліотеки України в контексті соціокультурного простору регіону»**, яке показало, зокрема, що бібліотеки – найбільш популярні та відвідувані заклади культури в регіонах і користуються авторитетом, особливо в сільській місцевості. Водночас дослідження **«Сільська бібліотека на мапі України»** засвідчило, що ці книгозбірні знаходяться в глибокому кризовому стані. Хоча саме вони в соціокультурному середовищі села посідають особливе, унікальне місце – є єдиними безплатними, а отже, максимально доступними для найширших верств населення закладами, які надають можливість людям долучитися до книги, інформації, культури. Підтвердженням важливості проведеної роботи стало те, що у вересні 2009 р. результати цих розвідок було винесено на розгляд розширеного засідання Кабінету Міністрів України.

Загалом же для досліджень останнього десятиліття є характерним те, що їхні матеріали було узагальнено як в цілому по Україні, так і по кожному типу бібліотек. Це дозволило виявити і регіональні особливості, й характерну для кожного типу бібліотек специфіку з питань, що вивчалися. Ці дані широко використовувалися при прийнятті управлінських рішень з вирішення актуальних для бібліотек питань, зокрема щодо найбільш повного отримання обов'язкового примірника документів, упорядкування передплати періодичних видань, задоволення зростаючого попиту користувачів в умовах обмеженого комплектування тощо.

Приділялась увага і методичній підтримці НДР обласних бібліотек, зокрема, підготовлено низку методичних рекомендацій з питань організації наукових досліджень, упровадження їхніх наслідків у практику роботи, організації діяльності соціологічної служби та соціологічних досліджень, вивчення історії обласної бібліотеки; розроблено методики вивчення за допомогою анкетних опитувань читацької думки, лінгвоситуації населеного пункту, що обслуговується ЦБС. Зараз методичний вплив здійснюється за допомогою методичного сайту НДР (http://profy.nplu.org ; рубрика «Сторінка дослідника»).

Таким чином, можна зробити висновок про те, що науково-дослідна діяльність Бібліотеки була насиченою та багатогранною. В обмежених рамках статті було згадано лише деякі з проведених майже 50 досліджень. Результатами наукової роботи стали захист дисертацій, монографія, ряд виступів на конференціях, соціологічних читаннях, наукові публікації у фаховій періодиці.

Актуальним проблемам бібліотечної науки та практики, висвітленню питань з історії бібліотечної справи в Україні присвячувалися збірники наукових праць, які було видано у 80–90-х роках ХХ століття.

Список використаної літератури

1. Аналітико-синтетичний огляд науково-дослідної роботи наукових бібліотек і інститутів культури України (в тому числі дисертаційних досліджень) в галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства / Держ. б-ка України; склад. : А. М. Макарова, В. І. Студенкова. – К., 1993. – 80 с.
2. Вивчення історії обласної бібліотеки : метод. рек. / Держ. б-ка України; склад. : З. І. Савіна, С. Л. Зворський. – К., 1993. – 18 с.
3. Збірник робіт переможців другого конкурсу на кращу науково-дослідну роботу серед обласних універсальних наукових бібліотек України / НПБ України; уклад. : Т. Богуш, Л. Любаренко, В. Студенкова. – К., 2003. – 131 с.
4. Інформаційні потреби населення України в умовах трансформації суспільства: Матеріали Соціологічних читань'98 (20-21 трав. 1998 р.) / НПБ України; уклад. В. Студенкова. – К., 1999. – 128 с.
5. Літопис Національної парламентської бібліотеки України. Ч. I. 1866 – лютий 1917 р. / Нац. парлам. б-ка України; авт. колектив : П. Б. Гапченко, С. Л. Зворський, Л. М. Любаренко, О. О. Мастипан. – К., 1996. – 138, [12] с.: табл., іл.
6. Любаренко Л. Інформаційно-аналітичному бюлетеню «Соціологічні дослідження в бібліотеках» – 15 років / Л. Любаренко // Соціологічні дослідження в бібліотеках : інформ.-аналіт. бюл. Вип. 33. – К., 2008. – С. 3–14.
7. Матеріали першого конкурсу на кращу науково-дослідну роботу обласних універсальних наукових бібліотек України // Соціологічні дослідження в бібліотеках : інформ.-аналіт. бюл. – К., 1996. – Вип. 16. – 40 с.
8. Матеріали соціологічних читань «Бібліотека в новій соціокультурній ситуації», м. Суми, 19-21 жовт. 1993 р. // Соціологічні дослідження в бібліотеках : інформ.-аналіт. бюл. / склад. : Зворський С. Л., Студенкова В. І. – К., 1994. – Вип. 8. – 47 с.
9. Методика вивчення читацької думки за допомогою опитувань в бібліотеці / Держ. б-ка України; склад. Зборовський Ю. А., Студенкова В. І. – К., 1992. – 26 с.
10. Огляд науково-дослідної роботи в галузі бібліотекознавства, теорії бібліографії та історії книги в Українській РСР за 1971–1976 рр. / ДРБ УРСР; склад. : Л. І. Вовченко, А. М. Макарова, В. П. Ткаченко. – К., 1976. – 32 с.
11. Огляд науково-дослідної роботи наукових бібліотек та вищих навчальних закладів культури України у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства за 1991–1995 роки / Нац. парлам. б-ка України; склад. : Л. М. Любаренко, О. О. Мастипан; відп. ред. А. П. Корнієнко. – К., 1998. – 135 с.
12. Огляд науково-дослідної роботи наукових бібліотек та вищих навчальних закладів культури України у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства за 1996–2000 роки / Нац. парлам. б-ка України; склад. : Т. Богуш, Л. Любаренко, С. Зворський, О. Мастипан; відп. ред. З. Савіна. – К., 2003. – Ч. 1. – 123 с.; Ч. 2. – 115 с.
13. Огляд науково-дослідної роботи наукових бібліотек та вищих навчальних закладів культури України у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства за 2001–2005 роки. – К., 2009. – 231 с.
14. Організація роботи соціологічної служби в обласних бібліотеках : (метод. рек.) / ДРБ УРСР; склад. : Л. Г. Петрова, З. І. Савіна, Т. І. Богуш та ін. – К., 1989. – 37 с.
15. Організація соціологічних досліджень у бібліотеках : метод. поради / НПБ України; уклад. Студенкова В. І., Зборовський Ю. А. – К., 1995. – 44 с.
16. Студенкова В. Соціологічні читання'98 «Інформаційні потреби населення України в умовах трансформації суспільства» / В. Студенкова // Бібл. планета. – 1998. – № 2. – С. 28–30.
17. Сучасний читач і бібліотека : зб. наук. пр. / Держ. б-ка України; редкол. : А. П. Корнієнко, О. К. Александрова, А. М. Макарова [та ін.]. – К., 1991. – 96 с.

УДК 316:379.823 (477)

ЧИТАННЯ У СТРУКТУРІ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВИХ ПРАКТИК НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

У статті подаються результати моніторингу „Українське суспільство“, що проводиться Інститутом соціології НАН України, починаючи з 1994 р., та інших опитувань. Вивчалися культурно-дозвілєві практики населення країни та споживання ним інформації з аналізом тих об'єктивних факторів, що впливають на цю діяльність, а також на якісні й кількісні характеристики читання.

Ключові слова: соціологічне дослідження, дозвілєве читання, прагматичне читання, читацькі категорії за віком, перешкоди дозвілєвій діяльності, культура читання.

В статье рассказывается об итогах мониторинга „Украинское общество“, который проводится Институтом социологии НАН Украины, начиная с 1994 г. и других опросов. В частности, изучались вопросы культурно-досуговых практик населения страны и потребления ним информации с анализом объективных факторов, влияющих на эту деятельность, а также на качественные и количественные характеристики чтения.

Ключевые слова: социологическое исследование, досуговое чтение, прагматическое чтение, читательские категории по возрасту, препятствия досуговой деятельности, культура чтения.

Article sums up the „Ukrainian society“ monitoring made by the Institute of Sociology at the National Academy of Sciences of Ukraine in 1994–2009. It examines the issues of cultural and leisure practice of population and its information consumption with the analysis of impartial factors that affect this activities and both qualitative and quantitative characteristics of reading.

Key words: sociological research, leisure reading, pragmatical reading, age-based readers' category, leisure activity impediment, culture of reading.

ВМІННЯ читати, поширеність і популярність цієї практики серед населення є важливими характеристиками розвитку суспільства. Читання в соціогуманітарних науках сьогодні трактують у розширеному вигляді – як читання преси, художньої і спеціальної літератури, а також «екранне» читання. Під час соціологічного аналізу практик читання на основі даних кількісних обслідувань серед основних є такі запитання:

- яке місце займають практики читання у структурі дозвілля, динаміка обсягу читання;
- які фактори/перешкоди впливають на обсяг і регулярність читання різних соціальних груп;
- що саме читають, тобто смаки і уподобання різних аудиторій.

Подальший аналіз базується на даних моніторингу «Українське суспільство» Інституту соціології НАН України, який проводиться з 1994 р., та інших репрезентативних для дорослого населення України (18+ років) опитуваннях Інституту [1]. Це спостереження дає змогу дослідити динаміку занять населення у вільний час та місце читання в їхній структурі.

Структура культурно-дозвілєвих практик вікових угруповань

Вік є значущим фактором впливу на специфіку проведення дозвілля і участь у культурі. Отже, виокремимо три основні вікові групи: молодь (18–29 років), люди середнього віку (30–54 роки) і люди старшого віку (55+). У структурі культурно-дозвілєвих занять представників усіх вікових груп, за даними моніторингу 2008 р., домінують домашні, приватні взірці проведен-

ня дозвілля, а саме: протягом тижня популярними заняттями

Л.Скокова

є перегляд телепередач (87%), читання газет (58%), відпочинок, нічого не роблячи (42%), прослуховування радіопередач (39%), прослуховування музики (28%), читання художньої літератури (26%). Також важливими є домашні види спілкування і відпочинку: перебування в гостях та приймання їх (по 38%), заняття з дітьми (28%). У вільний час 18% опитуваних використовують комп'ютер, 13% – переглядають відеофільми, 9% – вивчають літературу за спеціальністю.

З-поміж названих занять молоді люди набагато частіше слухають музику (53% порівняно із 28% – групи середнього віку і 11% – старшого віку), займаються з комп'ютером (38%; 18%; 5% відповідно), переглядають відеофільми (25%; 13%; 4%), вивчають літературу за спеціальністю (14%; 10%; 4,5%). Стосовно читання художньої літератури протягом тижня відсутня значуща диференціація за віком, тоді як з підвищенням віку частка читачів газет зростає (45% серед молоді і 64% – серед людей старшого віку).

Участь в активних видах культурно-дозвілєвих занять більш характерна для молодшої і середньої вікових груп. Так, ранковою гімнастикою і фізкультурою займаються 18% респондентів молодого віку, 14% – середнього віку і 10% – старшого віку; відпочивають на природі, відповідно, 24%, 17% і 10%; грають у настільні ігри – 12%, 8% і 5%.

Публічний взірець участі у культурі і проведенні дозвілля в цілому є більш характерним для молодшої, а також середньої вікових груп. Винятком є відвідування церкви, куди частіше ходять люди похилого віку (24%)

порівняно з групою середнього віку (17%) і молоддю (10%). Молоді люди набагато частіше відвідують розважальні заклади і видовища: клуби та дискотеки (14%), ресторани, кав'ярні (13%), спортивні видовища (6%), плавальні басейни, спортзали (7%). Також серед них вища активність у відвідуванні протягом тижня деяких закладів культури – кінотеатрів (9%), бібліотек (8%).

Динаміка обсягу читання

Аналіз структури дозвілля за роки спостережень показує загальну тенденцію скорочення обсягу деяких читацьких практик, пов'язаних із споживанням друкованої продукції, і, водночас, збільшення частки тих, хто користується новітніми комунікативними технологіями.

Дані всеукраїнського моніторингу свідчать про зменшення обсягу читання насамперед *художньої літератури*. Тижнева аудиторія белетристики скоротилася від 38% у 1994 р. до 24–26% у 2006 і 2008 рр. Дещо зменшується відвідування бібліотек – від 7% у 1994 р. до 4–5% у 2006 і 2008 рр. Суттєво меншою за останнє десятиліття стала частка тих, хто відзначає наявність домашньої бібліотеки (більше 100 книг) – від 31% у 1994 до 20–22% за 1998–2008 рр.

Кількість читачів газет протягом тижня за період 1994–2008 рр. коливалася на рівні 54–67%. І орієнтація на читання газет і журналів останніми роками зменшується: серед переліку бажаних занять на дозвіллі вказане заняття 2003 р. обрали 34% опитуваних, а 2007 р. – 22%. Треба додати, що дещо зменшилася також частка бажаючих переглядати телевізор, що, можливо, пояснюється втому від заполітизованості інформації. Натомість зросло число тих, хто бажав би просто відпочивати, нічого не роблячи (з 30 до 38%), і тих, хто хотів би переглядати фільми (відео, CD, DVD-носії) – з 11 до 20%.

Наявність комп'ютера в домі, користування ним та Інтернетом зростає досить динамічно. Мали комп'ютер 2002 р. близько 5% опитуваних, у 2008 р. – 28%, використовували комп'ютер протягом тижня 5% і 18% відповідно, користувались Інтернетом протягом останнього місяця 3% в 2002 р. і 14% в 2008 р. Отже, дані спостережень показують, що у приватному взірці дозвілля за останні 16 років дійсно відбулися зрушення, і заняття, які пов'язані із застосуванням новітніх приладів, комунікативних технологій для споживання інформації, стають все більш популярними, особливо серед респондентів молодшого віку. Разом з тим скорочується обсяг практик читання, пов'язаних із традиційними – паперовими носіями.

Перешкоди бажаному проведенню дозвілля

Серед основних перешкод, які заважають повноцінно відпочивати і розважатися, опитувані у 2007 р. назвали передовсім фінансові труднощі (67%), нестачу вільного часу (49%) і стан здоров'я (20%). Якщо перші дві завади є актуальнішими для респондентів молодшого і середнього віку, то третя – для групи людей похилого віку.

За результатами опитування громадської думки в Україні («Омнібус-2009») Інституту соціології, фінансово-економічна криза катастрофічно вплинула на становище 18% опитуваних, досить відчутно, але не катастрофічно, – 62%, торкнулася лише трохи – 16%, і практично не торкнулася – тільки 4% респондентів.

Аналіз даних щодо обсягу культурно-дозвіллевих практик різних за матеріальним становищем соціальних груп показує, що частка тих, хто не бере участь у тих чи інших видах занять, зростає відповідно до зниження рівня доходу. Серед бідніших категорій населення з доходом нижче чи наближеним до прожиткового мінімуму до занять у вільний час не входять активні дозвіллеві практики – заняття спортом (95–96%), відпочинок на природі (80–83%), прогулянки, риболовля (88%), а також споживання культурних продуктів – читання книг (85–88%), прослуховування музики (82–95%). Доступним для бідніших категорій населення є, в основному, перегляд телепередач, прослуховування радіо. Цей варіант занять на дозвіллі вказали 86–88% опитаних.

Отже, не треба забувати, що в цілому дозвілля значних мас населення є збідненим доволі штучно. Людина, поставлена в умови виживання, не може дозволити собі зайвий раз посидіти на дивані – почитати книжку ще й тому, що не має вільного часу, змушена працювати додатково або шукати роботу. Інша причина не-читання – немає грошей, щоб купити потрібну книжку, передплатити цікавий журнал. Навряд чи пенсіонери /молоді сім'ї, наприклад, можуть дозволити собі передплатити за 300 грн. на рік журнал «Вокруг света», хоча багато хто з них із задоволенням його б читав.

Одним із напрямів культурної політики в умовах фінансово-економічної кризи мають бути заходи, які б враховували посилення матеріальної диференціації в суспільстві. Соціально незахищені групи (молодь, пенсіонери, безробітні, багатодітні сім'ї тощо) потребують створення додаткових інституційних можливостей для участі в культурно-дозвіллевих практиках, доступу до сучасних джерел інформації. Згортання мережі доступної культурно-дозвіллевої інфраструктури (бібліотеки, студії, гуртки за інтересами тощо), підвищення цін на заходи в закладах культури і дозвілля, в мережах надання інформаційно-комунікативних послуг спричиняють культурну поляризацію суспільства, посилення в ньому рівня напруги.

Вплив інформатизації та комп'ютеризації на практики читання

Сучасні процеси інформатизації та комп'ютеризації всіх сфер життя, поява цифрових носіїв друкованого слова, нові можливості організації й сприйняття текстів та доступу до них змінюють способи читання, а можливо, – і способи мислення. За даними 2007 р., 13% респондентів, які користуються комп'ютером, часто читають за його допомогою тексти (книжки, енциклопедії). Серед користувачів Інтернету у 2009 р. 46% знаходили за його допомогою відомості стосовно своїх зацікавлень (автомобілі, кулінарія, спорт тощо),

43% – інформацію для навчання/підвищення кваліфікації, 9% – читали художні книжки, поповнювали ними свою електронну бібліотеку.

Пошук необхідних фрагментів тексту, їхнє вирізнення, порівняння і т. ін. на екрані, в цифровому вигляді радикально відрізняються від користування друкованим текстом. Психологи відзначають, зокрема, недостатню дослідженість такого феномену, як побіжний і швидкий перегляд текстів, оперативний відбір потрібних текстів із великих їхніх масивів, читання і розуміння відібраного таким чином матеріалу [2]. Саме так відбувається опрацювання текстів в Інтернеті, аудиторія якого в розвинених країнах сягає 50–70% (в Україні, за даними «Омнібусу–2009», – 25%).

Українське суспільство знаходиться на початкових етапах комп'ютеризації та інформатизації. Недостатні темпи впровадження цифрових технологій у різні сфери суспільного життя, низький економічний рівень населення, поляризація за лінією «велике місто – місто – село» – все це призводить до незначного обсягу регулярної Інтернет-аудиторії, а також відтворення в її структурі чітких вертикальних диференціацій за віком, матеріальним становищем, рівнем освіти, типом поселення. Серед інших причин, які перешкоджають поширенню комп'ютеризації, можна назвати відсутність спеціальних технічних навичок користування комп'ютером та Інтернетом серед потенційної аудиторії.

Тим не менше кількість користувачів Інтернету в країні зростає досить динамічно і виникає ситуація, коли одні групи населення (обсяг яких збільшується) систематично залучені до використання передових цифрових технологій та отримують із цього певні вигоди/привілеї у вигляді різноманітної й менш заангажованої інформації, економії часу і т. ін., а інші групи відсторонені від цих можливостей фізично або інтелектуально. Така ситуація актуалізує проблему цифрової нерівності в українському соціумі, зокрема, державної підтримки доступу до цифрової інформації соціально незахищених груп населення.

Треба підкреслити, що Інтернет – це складний мультимедійний засіб і може мати різний сенс для тих чи інших людей. На індивідуальному рівні відбувається вибір пріоритетних Інтернет-практик, який залежить не лише від віку, гендера, рівня освіти, а й від сформованих орієнтацій, смаків, зацікавлень, соціального оточення та життєвого стилю. Так, одні користувачі Мережі задовольняються її розважальними функціями, інші – використовують для підвищення кваліфікації, саморозвитку, самовираження, участі в культурі.

Реалії інформаційного суспільства першою чергою входять у професійну практику і побут представників середнього класу – фахівців технічного та гуманітарного профілю, менеджерів, службовців тощо. За даними «Омнібусу–2007», серед учнів/студентів/курсантів/аспірантів користуються Інтернетом 63%; серед політиків, керівників/службовців держапарату, керівників підприємств, установ – 50%; серед спеціалістів технічного профілю (з вищою або середньою спеціальною освітою) – 41%; серед зайнятих дрібним

бізнесом, індивідуальним підприємництвом – 33%; з-поміж спеціалістів у галузі науки, культури, охорони здоров'я, освіти, дошкільного виховання (з вищою або середньою спеціальною освітою) – 25%. Звісно, що цей показник нижчий серед домогосподарок (14%), кваліфікованих робітників (12%), безробітних або осіб без постійного місця роботи (11%), пенсіонерів, які не працюють (3%).

Орієнтація на навчання, підвищення кваліфікації є важливим чинником включеності в Інтернет-практики. Так, серед студентів вищих навчальних закладів або коледжів частка користувачів Інтернету становить 59%; серед тих, хто самостійно вивчає спеціальну літературу за фахом, – 45%; з-поміж тих, хто не навчається, але планує, – 20%.

Результати досліджень показують, що вибір тих чи інших можливостей під час користування Мережею залежить від рівня культурного капіталу (П. Бурдьє), в тому числі такого його різновиду, як технокапітал [3]. Одним із індикаторів культурного капіталу є рівень освіти. Користувачів із різним рівнем освіти цікавлять, як правило, різні можливості, які надає Інтернет. Наприклад, користувачі з вищим рівнем освіти частіше шукають інформацію, потрібну для виконання професійних обов'язків (56% і 44% – серед загалу користувачів), цікавляться останніми новинами, поточною інформацією (63% і 48% відповідно). Користувачі із загальною середньою освітою частіше використовують Мережу для спілкування – в чатах, ICQ; більше цікавляться комп'ютерними іграми.

У цілому ж значна частина Інтернет-практик української аудиторії здійснюється з прагматичними цілями: пошук інформації для освіти, підвищення кваліфікації, виконання професійних обов'язків тощо. Важливим є й споживання культурних і розважальних товарів та послуг (ігри, музика, фільми, книги, радіопередачі тощо). Разом з тим зростає частка користувачів, які використовують Інтернет для працевлаштування, взаємодії з органами влади, одержання он-лайн консультацій спеціалістів, дистанційної освіти.

Отже, цифрові технології самі по собі сприяють демократизації доступу до інформації, надають можливості для самостійного пошуку, вибору різноманітних джерел культурної продукції. Прищеплення гарного смаку до вибору тих чи інших продуктів також починає відбуватися не лише за допомогою традиційних інститутів соціалізації – сім'ї, школи, мас-медіа, а й у колах віртуальних спільнот, де відбувається обговорення книг, фільмів, а часто й продуктів власної творчості. Користування Інтернетом радше не заступає традиційні практики читання для тих груп, які мають смак до інформації та її пошуку, а співіснує з ними. Тож практики читання не відходять у минуле, а стають численнішими, модифікуються в новій ситуації надміру інформації, інтенсифікації її обігу і динамічності життя в цілому.

Зміст читання: спеціальна література

Тижнева аудиторія фахової літератури, за даними 2002–2008 рр., становила 8–9%. Протягом року спеціальну (нехудожню) літературу не читали 36%

опитуваних у 2007 р. (1999 р. – 43%), тобто частка читачів навіть збільшилася. Серед жінок зацікавленість вища (69%), порівняно із чоловіками (58%). Значні відмінності спостерігаються й за віком: у старшій віковій групі не читає кожний другий, у молодшій – до 30 років – кожний четвертий. Із зростанням освітнього рівня зменшується частка не-читачів спеціальної літератури: від 60% серед респондентів з початковою/неповною середньою освітою і 47% – із загальною середньою до 23% і 15% серед бакалаврів і магістрів відповідно.

В цілому активніше читають не-белетристику опитувані молодшого та середнього віку, мешканці великих міст, жінки, більш освічені. За видами і жанрами літератури теж простежуються певні залежності, пов'язані із соціальним статусом. За рахунок жіночих уподобань найпопулярнішими видами спеціальної літератури є медична (25% за вибіркою і 32% серед жінок), кулінарія, рукоділля і т. д. (21 і 32%), гороскопи, сонники, астрологічні прогнози (19 і 25%), видання про догляд за хатніми тваринами, квітами (11 і 15% відповідно). Література щодо ремонту житла, догляду за садом, городом однаковою мірою цікавить жінок (15%) і чоловіків (17%). Отже, сімейні, домашні турботи, зміцнення здоров'я, підказки щодо прийняття повсякденних рішень – це найактуальніша проблематика, яка практично однаковою мірою цікавить усіх читачів, незалежно від рівня освіти і віку.

Інший різновид літератури, який має свою усталену читачку аудиторію, – навчальна/фахова література. Насамперед її вивчають, звісно, молоді люди (29%) порівняно із загалом (16%), особи з вищим освітнім рівнем (серед бакалаврів і магістрів – 26–28%), студенти ВНЗ (50%). Навчання на курсах із підвищення кваліфікації для отримання нової спеціальності сприяє зростанню зацікавленості у фаховій літературі до 44%.

Такий тип читання звичайно називають *прагматичним*, і вважається, що саме він сьогодні переважає у читанні. Але, як бачимо, це читання – для специфічної аудиторії, котра, насамперед, навчається в інституційній формі або самостійно.

Студенти набагато частіше цікавляться книжками про комп'ютери, комп'ютерні програми (24%), літературою із психології, сексології (25%), з вивчення іноземної мови (17%). Спеціалізована література з певних галузей знань, мистецтва, науки, техніки має своє коло прихильників. Споживання такої інформації пов'язано з оволодінням професією, підвищенням кваліфікації, культурно-дозвілєвими уподобаннями. Часто подібні зацікавлення підтримуються цифровими технологіями. Серед користувачів Інтернету, котрі застосовують його для пошуку інформації на теми, що їх цікавлять, частка читачів енциклопедій, словників становить 30%, навчальної, фахової літератури – 50%, літератури з питань економіки, бізнесу – 20%, юридичної, правової – 21%, з вивчення іноземної мови – 15%, про комп'ютери – 33%, про країни і міста світу – 13%, технічного профілю – 15%, гуманітарного профілю – 12%, про мистецтво – 7% тощо. Бачимо, що за умови сформованих орієнтацій на читання певного виду літератури, комп'ютерні, Інтернет-технології не заважають, а підтримують їх своїми засобами.

Читання художньої літератури

Художні книги щотижня читає кожен четвертий із респондентів. За даними 2009 р., не зверталися до цих видань 42% опитуваних, 45% – серед чоловіків і 39% – з-поміж жінок. Серед респондентів старших за 55 років ця частка становила 59%.

Найбільшою популярністю користуються серед опитуваних різної статі і віку т. зв. "формульні жанри" – детективи (25%), історичні романи (18%), романи про кохання (14%). Інтерес до детективів дещо стабілізувався порівняно з даними 1999 р., коли чисельність прихильників цього жанру становила 36%. Гендерні відмінності спостерігаються у випадку романів про кохання, які частіше читають жінки (22%). Також популярною є гумористична література (10%), особливо з-поміж учнів, студентів. Серед молоді популярніша фантастика (9%), а також фентезі, готика (6%).

Інші види і жанри художньої літератури (зарубіжна/російська, українська класика, поезія, автобіографії/мемуари, публіцистика) мають меншу аудиторію. В цих випадках значення має освітній, культурний капітал. Так, серед магістрів приблизно вдвічі за загальніше прихильників мемуарів, поезії, російської, зарубіжної, української класики.

Отже, читання зостається поширеною культурною практикою українського населення. Зменшення обсягу читання художньої літератури пояснюється різними чинниками, зокрема, збільшенням діапазону дозвілєвих занять, відходом у минуле моделі читання, коли спілкування з книгою пов'язувалося з особливою духовністю, «культурністю». Читання белетристики виконує й інші важливі функції – компенсації, розваги, відпочинку. Відбувається природний процес специфікації читачьких аудиторій. Можна вирізнити активних і різнобічних читачів, які технологічно обізнані, вміло відшуковують потрібні тексти в Інтернеті, в разі необхідності – замовляють їх у друкованому вигляді через Інтернет-книгарні, користуються різноманітними носіями інформації, як у друкованому, так і в аудіо-, цифровому вигляді. Є читачі-бібліофіли, читачі-фани (певного автора, циклу, жанру), читачі-прагматисти, які читають переважно фахову літературу, читачі популярної літератури – певних улюблених жанрів, прихильники експериментальної, авангардної літератури тощо. Конфігурації цих читачьких спільнот/аудиторій й утворюють тканину поля читання в українському суспільстві.

Список використаної літератури

1. Українське суспільство 1992–2009. Динаміка соціальних змін / за ред. Ворони В. М., Шульги М. О. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2009.
2. Войсунский А. Е. Интернет – новая область исследований в психологической науке / А. Е. Войсунский // Ученые записки кафедры общей психологии МГУ. Вып. 1. – М.: Смысл, 2002.
3. Скокова Л. Інформаційно-технологічна компетентність як аспект субкультурної диференціації / Л. Скокова // Українське суспільство 1992–2007. Динаміка соціальних змін. – К.: Ін-т соціології НАН України, 2007. – С. 423–434.

УДК 028(477)

РЕГІОНАЛЬНИЙ ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОЕКТ «ХАРКІВ – ТЕРИТОРІЯ ЧИТАННЯ МОЛОДІ»: ПІДГРУНТЯ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ МОЛОДІЖНОГО ЧИТАННЯ

У статті обґрунтовується актуальність проблеми стимулювання молоді до читання, розкриваються основні параметри відповідного регіонального дослідницького проекту, зокрема його організаційні аспекти. Наголошується на важливості налагодження соціального партнерства в галузі книговидавництва, книгорозповсюдження і використання друкованої продукції.

Ключові слова: залучення до читання, бібліотечне дослідження, проектна діяльність бібліотек, молодіжна політика.

В статье обосновывается актуальность проблемы стимулирования молодежи к чтению, раскрываются основные параметры соответствующего регионального исследовательского проекта, в частности, его организационные аспекты. Делается акцент на важности налаживания социального партнерства в области издания, распространения и использования печатной продукции.

Ключевые слова: привлечение к чтению, библиотечное исследование, проектная деятельность библиотек, молодежная политика.

The article grounds the urgency of youth readership stimulation issue, discloses basic and organisational aspects of correspondent regional research project. It accentuates the importance of bridging the social partnership in the fields of publication and distribution of printed production.

Key words: involment to reading, librarian research, projects of libraries, youth policy.

ПЕРШОЧЕРГОВИМ завданням суспільства в умовах його трансформації в інформаційне є адаптація особистості до нових умов існування. Початок третього тисячоліття характеризується серйозними негативними тенденціями в культурі, серед яких – «глобальне» падіння інтересу до читання, особливо серед молоді. Читання як засіб отримання інформації та необхідна передумова інтелектуального розвитку втрачає свою актуальність поряд із телебаченням і електронними комунікаціями. Спостерігається зниження авторитету друкованого слова, витіснення книги на периферію суспільної свідомості, що призводить до руйнування ментальності читаючої нації. Ця соціокультурна ситуація є, певною мірою, наслідком послаблення ролі бібліотек як центрів читання, зміни гуманістичної направленості діяльності книговидавничих, книготорговельних закладів на прагматичну тощо. Така ситуація характерна і для розвинених країн. Так, за даними німецького «Суспільства читання», в Німеччині молоді за книгою проводить 9 хвилин на день, у той же час дивиться телебачення – 135 хвилин.

Вивчення проблем читання проводилося і проводиться бібліотеками як головними центрами інформаційного суспільства, в котрих зберігаються культурне надбання людства. Крім того, діяльність бібліотек спрямовано на всебічне розкриття інтелектуального, освітнього потенціалу людини, яке без читання неможливе. Таким чином, саме бібліотеки повинні стати тим ядром, стрижневим центром, навколо

якого можливе об'єднання всіх сил для вирішення проблем у сфері читання.

2009 рік в Україні було оголошено Роком молоді, тому ХДНБ ім. В. Г. Короленка з метою привернення уваги громади м. Харкова до проблеми читання молоді, створення передумов для формування регіональної програми молодіжного читання було започатковано регіональний дослідницький проект під девізом «Час читати!».

За визначенням відомого у місті телеведучого і журналіста К. Кеворкяна: «Харків – це інтелект». Підтвердженням цього є такі факти: в місті налічується близько 70 науково-дослідницьких інститутів, 235 загальноосвітніх, 26 професійно-технічних навчальних закладів, 63 ВНЗ різних рівнів акредитації [8]. Харків – це молодіжна столиця України, адже понад третину його населення складають молоді люди віком від 14 до 35 років. Кожний 10-й студент України вчиться в нашому місті. Як і на інших споживчих ринках, ця група визначає на сьогоднішній день обличчя харківської аудиторії інформаційного ринку, її потреби і вектор розвитку.

Розробкою і організацією проекту займався науково-дослідний відділ бібліотекознавства і бібліографознавства Бібліотеки.

Першочерговим завданням стало забезпечення популяризації окремих заходів програми, з'ясування ступеня готовності регіональних структур і установ до такої роботи, а також визначення, яким чином

**Н. Капустіна,
Ю. Ходарева**

ідеологія і заходи програми сприймуться населенням.

Основна мета дослідницького проекту полягала у стимулюванні інтересу молоді до читання, підвищенні її духовного й інтелектуального потенціалу, пробудженні інтересу громадськості до проблеми відновлення навичок читання і об'єднання зусиль для її вирішення. Досягнення цієї мети було можливе лише за умов розв'язання таких завдань, як:

- створення позитивного іміджу людини, яка читає;
- привернення уваги молоді до читання в актуальному для неї сенсі – для отримання нових знань, розкриття креативного потенціалу, підвищення власної професійної компетенції;
- активізація дослідницької діяльності щодо вивчення різноманітних аспектів читання молоді;
- об'єднання наукових зусиль у дослідженні зазначених проблем шляхом участі у форумах, конференціях, семінарах всеукраїнського і регіонального рівнів;
- висунення нових ідей виходу із кризи читання серед молоді, впровадження їх у практику;
- висвітлення задуму, реалізації і досягнень проекту, створення його позитивного іміджу в регіональних ЗМІ, суспільних організаціях, у населення;
- використання проекту для створення позитивного іміджу Харкова і області;
- «тиражування» вдалого досвіду серед інших бібліотек.

Перший напрям реалізації проекту був пов'язаний з діагностикою проблемної ситуації в регіоні щодо читання в молодіжному середовищі і полягав у попередньому дослідженні готовності регіональних структур і установ до співпраці в реалізації регіональної програми у цілому і в тій її частині, котра спрямована на молодь; аналізі ситуації на основі експертних опитувань потенціальних учасників; соціологічному дослідженні молодіжної аудиторії. Другий напрям було пов'язано з організацією дискусії у ЗМІ стосовно підтримки і розвитку читання, підвищення читацької компетентності, інформаційної і медіа-грамотності.

Об'єктом дослідження було обрано молодіжну аудиторію міста, а його предметом – читання молодих харків'ян.

Під час проведення дослідження використовувалися соціологічні методи збирання і аналізу інформації: анкетні та експертні опитування. Основним інструментарієм стала анкета з 6 запитань, пов'язаних із проблемами молодіжного читання: мотивацією читання, читацькими інтересами і запитаними, роллю та місцем книги в житті. Здійснене анкетування дозволило скласти рейтинги найулюбленіших авторів та

пропозиції вітчизняним видавництвам від харківської молоді.

Реалізація проекту відбувалась у три етапи – організаційному, основному і заключному.

Основний етап передбачав: проведення опитування видавництв «Найкраща книга року»; вивчення регіонального книжкового ринку «Книги – лідери продажу»; здійснення соціологічного дослідження з проблем читання молоді в бібліотеках і за їхніми межами; організацію циклу заходів «Алея читання»; широке висвітлення основних заходів проекту (як у ЗМІ, так і на веб-сайті Бібліотеки).

Дослідницька група співпрацювала з різними організаціями та установами і залишалася відкритою для нових контактів. Серед партнерів проекту були: харківські обласні бібліотеки – універсальна наукова та для юнацтва, Центральна міська ім. В. Г. Белінського, ряд бібліотек навчальних закладів – Науково-технічна бібліотека Харківського національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського, «ХАІ», Центр науково-гуманітарної інформації Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», книгозбірні

торгово-економічного коледжу, електро-механічного ліцею; видавництва міста, зокрема «Торсінг», «Фоліо», «Сага», книжкові магазини «Books», «Litera Nova» тощо; літературні об'єднання регіону, в т. ч. Обласна літературна студія ім. П. Тичини, що діє при обласній організації Національної спілки письменників України, а також ті, котрі працюють при ВНЗ; засоби масової інформації, серед яких медіа-група «Об'єктив», електронні видання, волонтери і т. ін.

Тісна співпраця з волонтерами-студентами – майбутніми соціологами, бібліотекарями, книгознавцями, економістами – сприяла виходу соціологічного дослідження за межі бібліотек і дозволила розширити коло баз дослідження: проведено опитування на вулицях, під час громадських заходів, які відбувалися у Харкові.

Проект широко рекламувався в місті, зокрема на засіданнях методичних і літературних об'єднань, заняттях лабораторії професійної майстерності бібліотек, під час різноманітних конференцій. Висвітлення його задуму, реалізації і досягнень відбувалося також за допомогою веб-сторінки, присвяченої дослідженню;

завдяки створенню прес-релізів і публікацій у місцевій пресі, виступам на телебаченні. Таким чином проміжні підсумки дослідження ставали предметом обговорення не лише у колі дослідників – бібліотечних працівників, але й громадськості.

Інформаційну підтримку надавали представники мас-медіа регіону. Інтерес, виявлений ЗМІ до проекту, свідчить про те, що проблема підтримки і розвитку читання у молодіжному середовищі сьогодні особливо актуальна.

Результати, отримані у ході реалізації проекту, суттєво доповнюють уявлення про ситуацію, що склалась у сфері читання в регіоні. Вони сприяють розробці інших досліджень даної проблематики, можуть бути використані державними установами, котрі займаються питаннями молодіжної політики.

Так, за отриманими даними було визначено мотиви і цілі читання, жанрові й тематичні вподобання, уточнено коло найбільш популярних серед молоді авторів тощо.

З'ясувалося, що в цілому, незважаючи на існуючу кризу читання, молодь Харкова не лише продовжує читати, але й робить це, в першу чергу, для душі. Нормативно-прагматичне читання серед чинників звернення до книг залишається на другому місці. Тематичні вподобання опитаних є дуже різноманітними, однак пріоритетним залишається гуманітарний напрям, а саме такі науки, як психологія, культура і мистецтво, історія, філософія тощо. Для молодих людей не існує дилеми «книга чи Інтернет»: для більшості опитаних книга залишається найбільш актуальним і цінним джерелом інформації. В той же час дослідження засвідчило різноманітність джерел, з яких харків'яни отримують необхідні для себе відомості, до них входить й Інтернет. Та все ж в умовах бурхливого розвитку новітніх технологій і лавиноподібного збільшення інформації молоді люди, перш за все, обирають бібліотеку! Не залишається поза увагою можливість придбати книжки за власні кошти або скористатися родинною бібліотекою.

Художня література, котру називали респонденти, представлена як класиками, так і сучасними українськими, російськими і зарубіжними письменниками. Зокрема, називалися твори С. Жадана, Л. Лузіної, В. Дрозда, І. Карпи, Г. Пагутяк, В. Зеланда, Д. Брауна, С. Майер та ін. До п'ятірки найбільш популярних авторів увійшли: М. Булгаков, П. Коельо, Л. Толстой, Е. М. Ремарк і Дж. Роулінг.

Наукова новизна проекту полягає у тому, що:

- дослідження з вивчення кризи молодіжного читання проводили молоді бібліотекарі, активну участь у ньому взяли волонтери. Таким чином, сам проект виявився молодіжним;
- із самого початку створення проект відзначався відкритістю, внаслідок чого до вивчення проблеми

молодіжного читання, окрім бібліотек, було залучено величезну кількість інших організацій і волонтерів, а результати висвітлювалися й доводилися до цільових аудиторій на всіх етапах;

- традиційне «бібліотечне» дослідження з вивчення проблем читання перетворилося на суспільне, бо вийшло за межі бібліотек і проходило у форматі «місто – регіон»;

- у рамках дослідження був розроблений загальноміський захід із упровадження позитивного іміджу читання у свідомість молоді. Його організація передбачала також використання нових форм активності молоді – флеш-мобу, буккроссінгу, які сьогодні є популярними у всьому світі і не залишили байдужими молодих харків'ян;

- молодь, яка брала участь у проведенні соціологічних досліджень, не лише вивчала проблему читання, але й пропагувала його серед респондентів;

- проект став базою для практики майбутніх соціологів, бібліотекарів і книгознавців.

Реалізація проекту має велике практичне значення. Він дав поштовх активізації роботи в регіоні з вирішення проблеми «кризи» читання, при цьому ХДНБ ім. В.Г. Короленка стала центром, навколо якого об'єдналися представники різних установ і організацій. Також було створено попередні умови для розвитку соціального партнерства у сфері розповсюдження та використання друкованої продукції. Робота над проектом сприяла формуванню групи зацікавлених осіб, яка в подальшому і займатиметься створенням відповідної регіональної програми. У складі цієї групи – докторанти і аспіранти Харківської державної академії культури, представники обласних і міських бібліотек, обласної літературної студії ім. П. Тичини. Важливим є й те, що здійснена робота дозволила створити позитивний імідж ідеї розвитку читання. Таким чином було зроблено ще один крок для підвищення авторитету бібліотек як осередків, котрі сприяють всебічному розвитку молодого покоління.

Список використаної літератури

1. Україна. Кабінет Міністрів. Про схвалення Концепції Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року : розпорядження Кабінету Міністрів від 30.09.2009 р. № 1228-р // Уряд. кур'єр. – 2009. – 28 жовт. – С. 18.
2. Победаш, О. К. Основні напрямки вивчення юнацтва в Україні / О. К. Победаш // Соціологічні дослідження в бібліотеках : інф.-аналіт. бюл. / НПБУ ; склад. : С. Л. Зворський, В. І. Студенкова. – К., 1994. – Вип. 8. – С. 13–15.
3. Харківська область у 2008 р. : стат. щорічник / Головне управління статистики у Харк. обл. ; за ред. М. Л. Чмихала. – Х., 2009. – С. 459, 469.

ПОВЕРТАЮТЬСЯ В УКРАЇНУ

З лютого 2010 р. у Меморіальному комплексі «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років» відбулись урочистості з нагоди 10-річчя від дня утворення Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України. В них взяли участь як офіційні особи з числа керівництва Міністерства культури і туризму України, народних депутатів, представників іноземних держав, українських дипломатів, працівників музеїв, архівів, бібліотек, так і широке коло громадськості, телерадіокомпанії, преса.

Пріоритетним завданням названої Державної служби, яка була створена у 2000 році на базі раніше діючої Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей (1992), стало збереження та примноження національної духовної спадщини, дослідження і пошук українських пам'яток культури, які з різних причин опинилися за межами Батьківщини. Йдеться про культурні цінності, втрачені під час Другої світової війни, пам'ятки, що зберігаються у приватних зібраннях українців зарубіжжя, а також викрадені та незаконно вивезені у теперішній час.

Загалом в Україну повернуто понад 500 тис. одиниць зберігання (архівних документів, книжок, творів мистецтва, меморіальних пам'яток, предметів археології тощо), які надходили з Австралії, Бразилії, Великої Британії, Венесуели, Канади, Німеччини, Росії, США, Франції, Швейцарії та інших країн і збагатили колекції музеїв, історико-культурних заповідників, архівних установ, а також 30 бібліотек.

Бібліотечні заклади нашої держави свого часу також **О. Александрова** провели відповідну роботу щодо розшуку книжкових фондів (під час Другої світової війни було втрачено близько 51 млн. одиниць) та облікових документів.

Відбулося відкриття виставки „Врятовані. Збережені. Повернені”. Її експозицію згруповано у трьох розділах: «Образотворче мистецтво», «Реституція (повернення незаконно вивезених культурних цінностей)» та «Меморіальні пам'ятки, архіви, друковані видання». На ній представлено книги з бібліотеки митрополита Флавіана (Киево-Печерська лавра); рукописи Тараса Шевченка, включаючи його автографи до „Кобзаря” 1860 року – видання, якому в 2010 році виповнюється 150 років; прижиттєві видання діячів культури української діаспори та окремі раритети з їхніх книжкових зібрань, каталог „Книжкова колекція Сержа Лифаря” (видатного танцівника, хореографа та педагога), підготовлений Публічною бібліотекою імені Лесі Українки м. Києва; рукописні твори, пов'язані з життям і творчістю Лесі Українки; різноманітні матеріали, переклади, літературознавчі дослідження письменниці-перекладачки та літературознавця В. Вовк.

Національна парламентська бібліотека України передала до Державної служби каталог книг „Колекція Степана Сірополка” (К., 2007). Це зібрання поповнило фонд Бібліотеки за Програмою „Повернуті імена” у 1997 році.

ПЕРЛИНКИ ЗВІДУСІЛЬ

У ПАПЕРОВИХ КНИГ ВСЕ МЕНШЕ ЧИТАЧІВ

СЕРЕД американських читачів 20% за останній рік припинили купувати паперові книги, віддавши перевагу читанню електронних видань. Про це йдеться в дослідженні, проведеному The Book Industry Study (США). З користувачів цифрових видань на комп'ютері електронні книги читають 47% опитаних. На другому місці Kindle (прилад у вигляді книги невеликого розміру – десь між середнім і кишеньковим, випущений у США 2007 р. для читання електронних книг; нині має декілька модифікацій, котрі вміщують від 1 500 до 3 500 книг) – із 32% користувачів. Інші пристрої для читання електронних книг використовує 21% респондентів.

Варто відзначити, що 81% опитаних заявили, що звертають увагу на електронні книги «зрідка» або «час від часу». Лише 28% віддають перевагу електронним книгам із захистом цифрових прав, що забороняє переносити покупку з одного пристрою на інший. Опитування, в якому брали участь 868 осіб, також показало, що 30% покупців паперових книг згодні чекати до трьох місяців після виходу книги, аби придбати електронну версію.

Підготував **Ю. Ворона**
за матеріалами інформаційної агенції РБК-Україна
http://www.rbc.ua/ukr/digests/show/u_bumazhnyh_knig_vse_menshe_chitateley18012010

ПОДІЇ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПАРЛАМЕНТСЬКІЙ

Лютий 2010

3 Відбулася презентація спеціального номера журналу іноземної літератури „Всесвіт” (№ 10, 2009), який являє собою альманах кращих творів китайської літератури. Урочистий захід пройшов за участю Надзвичайного і Повноваженого Посла КНР в Україні пана Чжоу Лі. На сторінках альманаху надруковано кращі твори таких відомих китайських авторів, як Шу Тін, Ай Цін, Ван Ануї, Лі Ін, Лю Шахе та ін. Переклади здійснили Я. Лисевич, І. Чирко, Ю. Сорокін, Н. Кірнсова, Н. Котельникова, М. Сингаївський, Є. Красикова.

Учасниками презентації були члени Національної спілки письменників України, представники Українського фонду культури, ЗМІ, видавці, викладачі китайської мови і студенти, які її вивчають, співробітники бібліотек, діячі культури.

Січень 2010

27 У рамках підготовки до 200-річчя від дня народження великого українського поета, художника і мислителя Т. Шевченка (2014 р.) НПУ започаткувала Шевченкознавчі студії. Тема першого засідання – «Стан і проблеми сучасного шевченкознавства».

Детальніше див. на с. 24

6 січня –
15 лютого

В Арт-галереї НПУ експонувалися фотороботи члена Національної спілки художників України, заслуженого діяча мистецтв України Івана Пилупенка «Неповторна Лавра».

Детальніше див.: <http://www.nplu.org/ua/events/pulupenko1.htm>

Грудень 2009

23 У відділі документів іноземними мовами відбувся літературний вечір «Творчий світ Ніколи Вапцарова і Україна». Захід присвячено 100-річчю від дня народження Героя Болгарії, поета-лірика – мрійника, який співав

людину праці, вірив в людяність і порозуміння, словом і ділом борючись за світле майбутнє.

Детальніше див.: <http://www.nplu.org/ua/events/2009/23122009.html>

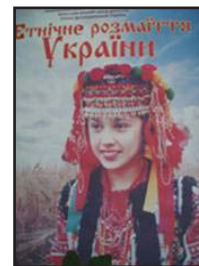

18 З нагоди Міжнародного дня рідної мови відбулася презентація видань та зустріч з творчим колективом спеціалізованого видавництва літератури мовами національних меншин України «Етнос». На виставці «Різномовне книжкове гроно „Етносу”» представлено книги, надруковані більше ніж 60-ма мовами етносів України. Серед запропонованих видань чільне місце посіла багатомовна Шевченкіана, зокрема «Заповіт» Велико-го Кобзаря 56-ма мовами.

У заході взяли участь перший заступник міністра культури і туризму України В. Корнієнко, багаторічний представник України в ЮНЕСКО Ю. Кочубей, поет, академік НАН України, голова Українського фонду культури, Герой України Б. Олійник, заступник голови Державного комітету телебачення та радіомовлення України В. Шевченко, президент Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів О. Афонін, головний консультант секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин О. Буцько, президент Всеукраїнського національного культурно-просвітницького товариства «Русское собрание» А. Потапова та ін.

Директор «Етносу» Л. Головка розповіла про історію створення видавництва, широку палітру його видань.

На завершення презентації з читанням художніх творів виступив народний артист України, Герой України А. Паламаренко.

15 До Дня Соборності України підготовлено книжкову виставку, яка висвітлює тернистий шлях України до соборності, процеси державотворення та формування територій незалежної Української держави.

Детальніше див.: <http://www.nplu.org/ua/events/2010/15012010.html>

3 З нагоди 75-річчя від дня народження українського поета, журналіста, правозахисника Василя Андрійовича Симоненка (08.01.1935 – 13.12.1963) підготовлено книжкову експозицію.

Детальніше див.: <http://www.nplu.org/ua/events/2010/5012010.htm>

17 Відбулися бібліографічні студії, присвячені такому виду посібників, як «Календар знаменних і пам'ятних дат». Було презентовано покажчики змісту: щоквартальника «Календар знаменних і пам'ятних дат, 2000–2009» і щорічника «Знаменні дати, 2000–2009», які виконують функції лоцїї, є «ключами» у масиві фактографічної та бібліографічної інформації, представленої на сторінках «Календарів».

У виступах йшлося про особливості відбору матеріалу до цих посібників, численні покажчики, що розкривають їхній зміст, електронні аналоги, можливості комп'ютерних технологій, котрі здатні забезпечити різноспрямований пошук, посилити ефективність інформації завдяки використанню нетекстових елементів (відео-, звукоряду). Розглядалися особливості «Календарів», що видаються обласними бібліотеками, Державною науково-педагогічною бібліотекою ім. В. О. Сухомлинського.

Грудень 2009

3 Надзвичайний і Повноважний Посол Китайської Народної Республіки в Україні Пан Чжоу Лі передав у дар НПБУ понад 180 книг кита-

тайською, російською та англійською мовами (на традиційних та електронних носіях), які поз-

найомлять читачів Бібліотеки з давнім та сучасним Китаєм, його державним устроєм, досягненнями економіки, унікальною культурою та народними традиціями, своєрідною природою, оригінальною кухнею тощо.
Детальніше див.: <http://www.nplu.org/ua/events/2009/foto.html>

2

У рамках Всеукраїнського тижня права в НПБУ відбулися презентації:

- Центру правової інформації Бібліотеки;
- книжкових виставок: «Соціальні права – гарантія гідного життя і вільного розвитку кожного» та «Боротьба з корупцією – сучасний стан в Україні».

У цей же день розпочала роботу Громадська приймальня, створена за сприяння Всеукраїнської спеціальної колегії з питань боротьби з корупцією та організованою злочинністю.

Детальніше див.: <http://www.nplu.org/ua/events/2009/02122009.html>

ПОДІЇ В БІБЛІОТЕКАХ КРАЇНИ

Січень 2010

22 З нагоди 10-річчя заснування Державної науково-педагогічної бібліотеки (ДНПБ) України імені В.О. Сухомлинського АПН України відбувся круглий стіл за участю наукових працівників інститутів АПН України, фахівців освітянських закладів, читачів, співробітників Бібліотеки, представників ЗМІ та ін.

У рамках заходу демонструвалася виставка раритетних видань із фонду ДНПБ України та інформаційно-методичної продукції, виданої за 10 років існування Бібліотеки.

Детальніше див. <http://www.library.edu-ua.net/>

Листопад 2009

10-12

Уже близько 40 років єднають дружні зв'язки бібліотеки трьох прикордонних областей – Чернігівської (Україна), Гомельської (Білорусь) і Брянської (Росія). Щорічно вони проводять спільні науково-практичні конференції, семінари, круглі столи.

У 2009 р. у рамках реалізації Федеральної цільової програми «Культура Росії 2006–2011 рр.» у м. Брянську відбувся Всеросійський з'їзд сільських бібліотек. Делегацію від України представляли бібліотекарі Чернігівської області – зав. методичного відділу Чернігівської ОУНБ ім. В. Г. Короленка І. Аліференко, директор Горднєнської ЦБС М. Овсієнко та зав. бібліотеки-філії с. Локнисте Менської ЦБС Т. Назаренко. Метою з'їзду було обговорення питань створення і розвитку сучасної моделі сільської бібліотеки, її ролі і місця у формуванні єдиного культурного та інформаційного бібліотечного простору країни, підвищення рівня інформаційного обслуговування сільського населення.

Особливу увагу учасників з'їзду привернула презентація «бібліомобіля майбутнього» – мобільного комплексу інформаційно-бібліотечного обслуговування (КІБО), оснащеного за останнім словом техніки. Крім звичних книг (їх у машині вміщується до 1,5 тис.), мультимедійних видань, тут є ноутбук, сканер, принтер, відеопроєктор, колонки, екран, мікрофон, супутникова антена.

Коштує комплекс 6 млн. російських рублів і може обслуговувати найвіддаленіші куточки регіонів. Бібліомобіль поки що існує в єдиному екземплярі.

Грудень 2009

10-11

У Державній бібліотеці України для юнацтва відбулася традиційна Школа директорів, що проводилася за підтримки Державної (нині – Національної) академії керівних кадрів культури і мистецтв. Керівники обласних бібліотек для юнацтва мали змогу пройти чергову перепідготовку.

Начальник відділу аналізу і прогнозування діяльності бібліотек Міністерства культури і туризму України Л. Нікіфоренко ознайомила учасників Школи з проектом концепції Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 р., планом заходів щодо подальшого розвитку бібліотечної справи в Україні, проектом Закону України «Про культуру» тощо, поінформувала про низку останніх нормативно-правових актів Кабміну, що безпосередньо стосуються покращання матеріального стану бібліотечних працівників тощо.

Представник Державного департаменту США, аташе з питань бібліотек Андреа МакГлінчі виступила з доповіддю «Інновації в бібліотеках США». Вона розповіла про деякі сучасні технології, якими читачі користуються в бібліотеках, зокрема СПС-технології, що дозволяють швидко здійснювати добір потрібної інформації в Інтернеті, і т. ін.

Серед інших питань, що розглядалися на Школі: «Напрямок «адвокаси» – захист прав бібліотек» (директор ДБУ для юнацтва Г. Саприкін); «Бібліотеки для юнацтва: експерименти, новації, овації» (заступник директора ДБУ для юнацтва Т. Сопова), «Щодо розробки проекту Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року» (заступник директора ДБУ для юнацтва В. Могилевець); «Веб 2.0 тепер у бібліотеках!» (заступник директора ДБУ для юнацтва Т. Якушко). З доповідями «Сучасні бібліотечні форми інформаційного обслуговування користувачів», «Бібліотека – ресурс для вирішення соціальних та освітніх проблем молоді», «Плануємо щорічно! Мислимо стратегічно!» виступили, відповідно, директори Одеської, Волинської, Тернопільської ОБЮ.

Завідувачка відділу ДБУ для юнацтва Є. Кулик розповіла про свою участь у Міжнародному з'їзді бібліотечної молоді в Москві.

ШЕВЧЕНКОЗНАВЧІ СТУДІЇ

О. Погонєць

2014 року Україна і світ відзначатимуть 200-річчя від дня народження видатного українського поета, художника і мислителя Тараса Григоровича Шевченка. Готуючись до цієї знаменної дати, Національна парламентська бібліотека України започаткувала Шевченкознавчі студії, що триватимуть до ювілею. Таку форму заходів обрано не випадково, оскільки вона передбачає дослідження та ретельне вивчення життя і творчості Великого Кобзаря.

Студії розраховано на працівників бібліотек різних видів і форм власності, освітян середньої та вищої шкіл, представників громадських і творчих організацій.

У складному процесі державотворення незалежної демократичної України наше суспільство потребує духовної опори та морального авторитету особистості, ім'я якої об'єднувало б і згуртовувало всіх навколо національної ідеї. Таким загально визнаним лідером є геніальний український поет Т. Шевченко. Тому наш обов'язок осмислити з позицій сьогодення його дорожню спадщину, заповіти і перестороги. Адже, як зауважує один із найповажніших сучасних шевченкознавців, академік НАН України І. Дзюба, сьогодні складається ситуація, яка свідчить про те, що для багатьох поколінь українців – і не тільки українців – Шевченко означає так багато, що сама собою створюється ілюзія, ніби ми все про нього знаємо, все в ньому розуміємо. Та це лише ілюзія.

Тараса Шевченка ми розуміємо настільки, наскільки розуміємо себе – свій час і Україну в ньому. Необхідно вивчати його життя, його час, його оточення, тодішній стан України, Росії й світу. Тобто для адекватного розуміння Шевченка потрібен історизм мислення.

Щоб знайти відповіді на запитання стосовно місця й значення творчості Т. Шевченка в українській та світовій

літературі, необхідно найперше читати його і пам'ятати, що він – поет глибокий та складний, попри міф про його простоту і самозрозумілість.

Підтримуючи позицію академіка І. Дзюби, необхідно дбати про цивілізовані форми вшанування національного генія, не підмінювати патріотичною тріскотною присутністю визначення його місця в українській і світовій літературі, поглиблювати адекватне осягнення творчості, шукати способів донести універсальність його ідей та образів до найширшої читацької громади.

Для досягнення цієї мети до участі у Студіях запрошуватимуться вчені, письменники, педагогічні й музейні працівники, мистецтвознавці, які розкриватимуть багатогранну творчу спадщину Т. Шевченка.

На першому засіданні з нагоди 150-річчя видання «Кобзаря» Т. Шевченка 1860 року виступив кандидат філологічних наук, заступник директора з науково-видавничої роботи Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України **С. Гальченко**. У своїй доповіді відомий дослідник життя та творчості Кобзаря, автор і упорядник ряду видань, що висвітлюють неоціненну скарбницю генія українського народу, розповів про зусилля вчених багатьох поколінь щодо збереження унікальних видань Т. Шевченка, розкриття їхнього глибокого змісту, про підготовку та видання його творів в Україні сьогодні.

Загально відомо, що багато поезій Кобзаря стали народними піснями, музику яким давав сам український народ. Тому виступ заслуженої артистки України, співачки та бандуристки С. Мирводи став органічним завершальним акордом засідання.

КОЛОНКА КАТАЛОГІЗАТОРА

АВТОРИТЕТНИЙ КОНТРОЛЬ

МАТЕРІАЛИ з питань авторитетного контролю [початок див. у № 3 (21) за 2003 р., № 2 (24) за 2004 р., № 2 (28) за 2005 р., № 4 (30) за 2005 р., №1 (35) за 2007 р., № 1 (39) за 2008 р.] підготовлено на базі нових надходжень до фондів НПБУ.

М. Луїнос

Як і в попередніх публікаціях, пропонується інформація складається з двох блоків – особисті імена; назви установ та організацій. У кожному блоці використовуються свої умовні позначення. Бібліографічні записи джерел даних складено за вимогами нового національного стандарту ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання».

І блок. Особисті імена

Умовні позначення:

П: Псевдонім(и)

ІФП: Інша форма прізвища

СІ: Святе ім'я

СП: Справжнє прізвище

КВ: Короткі відомості про автора

ДД: Джерело даних

П: Анар

СП: *Рзаев, Анар Расул-оглы*

КВ: Відомий азербайджанський письменник, голова Спілки письменників Азербайджану *Рзаев Анар Расул-оглы* народився 14 березня 1938 р. у родині поетів. Є автором творів: «Шестой этаж пятиэтажного дома», «Комната в отеле», «Юбилей Данте», «Я, ты, он и телефон», інших повістей та оповідань.

ДД: Анар. Я, ты, он и телефон / Анар. – М. : Огонек : Терра-Книж. клуб, 2008. – 31 с.

П: *Аргиванян, Фалес*

СП: *Бухтояров, Александр Александрович*

КВ: Літературний псевдонім *Бухтоярова Александра Александровича – Фалес Аргиванян*. Народився 1947 року на Алтаї, військовий льотчик. З 1983 року брав участь у дослідженнях паранормальних явищ. Заснував російську Школу психоекології.

ДД: Аргиванян, Фалес. Звездный плащ навигатора / Фалес Аргиванян. – Николаев : Шамрай, 2007. – 104 с.

П: Бердо, Гнат
 СП: Колесар, Станко (Євстахій) Миколайович
 КВ: Гнат Бердо (1933) – псевдонім лемка зі Львівщини Станка (Євстахія) Миколайовича Колесара, якого вивезли на північ Польщі внаслідок етнічної чистки в ході операції «Вісла». Нині мешкає в Канаді.
 ДД: Бердо, Гнат. Джерело гніву : роман / Гнат Бердо. – К. : Етнос, 2007. – 175 с.

ІФП: Вітковська, Ніна Антонівна
 СП: Заєць, Ніна Антонівна
 КВ: Ніна Антонівна Вітковська (по чоловікові – Заєць) народилася 4 квітня 1944 року на Волині. Закінчила філологічний факультет Львівського державного університету ім. Івана Франка. Понад сорок років Ніна Іванівна присвятила навчанню і вихованню учнів. Проживає в м. Києві. В 2006 році у видавництві „Надстир'я” вийшла її перша книжка „Шкільні стежини”.
 ДД: Вітковська, Ніна Антонівна. Плакали берези : оповідання, повісті / Ніна Вітковська. – Луцьк : Надстир'я, 2007. – 220 с.

П: Вітчер, Муні
 СП: Ріццо, Роберта
 КВ: Муні Вітчер – місячна чарівниця – псевдонім відомої італійської кримінальної журналістки, письменниці Роберти Ріццо.
 ДД: Вітчер, Муні. Ніна – дівчинка планети Шостого Місяця / Муні Вітчер. – К. : Махаон-Україна, 2008. – Кн. 1. – 392, [15] с.

П: Вольвачівна, Маруся
 СП: Вольвач, Марія Степанівна
 КВ: Маруся Вольвачівна – українська письменниця кінця XIX – поч. XX ст.
 ДД: Вольвачівна, Маруся. Маруся Вольвачівна – незаслужено забута українська письменниця : вибрані твори. – К. : Наш час, 2008. – 375 с.

П: Горліс-Горський, Юрій
 СП: Городянин-Лісовський, Юрій
 КВ: Юрій Горліс-Горський (1898-1946) – родом з Полтавщини, колишній старшина-кіннотник 2-го Запорізького полку армії УНР, холодноярський осавул, письменник-мемуарист; друкувався в журналах „Літопис Червоної калини”, „Вісник”. Окремо вийшли книжки „Отаман Хмара” (1934), „Червоний чортополох” (1935), „Холодний яр” (1937), „Ave Dictator” (1941).
 ДД: Горліс-Горський, Юрій. Холодний яр : роман : у 2 ч. / Юрій Горліс-Горський. – Черкаси : Відлуння-Плюс, 2005. – 414 с.

П: Григор'єв-Наш
 СП: Григоріїв, Никифор
 КВ: Григор'єв-Наш – активний громадський і політичний діяч, член Центральної ради, міністр освіти в уряді УНР, пізніше керівник українського відділення радіостанції „Голос Америки”.
 ДД: Григор'єв-Наш. Про навчання дітей рідної історії : літературозн. дослідж. / Григор'єв-Наш. – К. : Веселка, 2007. – 31 с.

П: Дашвар, Люко
 СП: Чернова, Ірина
 КВ: Для своєї першої україномовної книжки Ірина Чернова сама придумала псевдонім. Усвідомлено збрала до купи склади і літери, що є в іменах дорогих для неї людей. Вийшло дивне – Люко Дашвар. Під цим псевдонімом вона видається й далі.
 ДД: Дашвар, Люко. Село не люди / Люко Дашвар. – Х. : Книжк. клуб сімейн. дозвілля, 2009. – 270 с.

П: Дубець, Іван
 СП: Дубінін, Іван Іванович
 КВ: Народився 9 вересня 1952 року в селі Горіхове, на Луганщині. Закінчив Луганський медичний інститут. Працював лікарем у сільській амбулаторії, на станції швидкої допомоги, викладав у медичному училищі. З 1997 року мешкає в м. Черкасах. У 1995 році видав збірку віршів російською мовою „Пламя свечи”, в 1999 році – книжку літературних пародій „Туди чи не туди”.
 КВ: Дубець, Іван. Бюстгальтер на зарплату : гумор, сатира / Іван Дубець. – Черкаси : Відлуння-Плюс, 2002. – 56 с.

П: *Евшан, Марія*
 СП: *Козлова, Марія Васильевна*
 КВ: *Евшан Марія* народилася 1988 року в сім'ї письменників у м. Дніпропетровську. Під час навчання в середній школі, Дніпропетровському національному університеті брала участь в обласних творчих конкурсах, ставала їхнім переможцем. Пише прозу філософсько-психологічного спрямування, ліричні та іронічні вірші.
 ДД: *Евшан, Марія*. Поляна грез : лирика / *Марія Евшан*. – Д. : Січ, 2007. – 30 с.

П: Земна, Наталя Петрівна
 СП: Зубицька, Наталя Петрівна
 КВ: Наталя Петрівна Земна – народний цілитель, академік Української екологічної академії, президент Українського товариства природодікування „Зелена планета”, автор і ведуча теле- та радіопередач, зокрема популярної радіопередачі „Зелена планета”, автор і співавтор низки науково-популярних видань з народної медицини.
 ДД: Земна (Зубицька), Наталя Петрівна. Захворювання шкіри: лікування та профілактика : понад 90 рецептів засобів з рослин. Ч. 2 / Наталя Земна (Зубицька). – [К. : Нар. газ., 2007]. – 24 с.

II блок. Назви установ та організацій

Умовні позначення:

ПН: Попередня назва

СН: Сучасна назва

ДД: Джерело даних

ПН: Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

СН: Державний вищий навчальний заклад „Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана”

ДД: Веб-сайт: <http://www.kneu.kiev.ua>

ПН: Київський інститут залізничного транспорту
 ПН: Київський університет економіки і технологій транспорту
 СН: Державний економіко-технологічний університет транспорту
 ДД: Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. – К., 2007. – Вип. 12. – 233 с.

ПН: Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України
 СН: Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника
 ДД: Указ Президента України № 314/2008 від 10 квітня 2008 р.

ПН: Національна парламентська бібліотека України
 СН: Державний заклад „Національна парламентська бібліотека України”
 ДД: Бібліотека і книга у контексті часу : зб. наук. ст. II Міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 квіт. 2008 р., м. Київ. – К., 2008. – 158 с.

ПН: Новоросійський університет
 ПН: Одеський інститут народної освіти
 ПН: Одеський державний університет ім. І.І. Мечникова
 СН: Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова
 ДД: Випускники Одеського (Новоросійського) університету : енциклопед. слов. – О. : Астропринт, 2005. – Вип. 1. – 246, [15] с.

ПН: Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека Української академії аграрних наук
 СН: Державна наукова сільськогосподарська бібліотека Української академії аграрних наук
 ДД: Вергунов В.А. Державна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН : історія і сьогодення. – К. : Аграр. наука, 2007. – 478 с.

УКРАЇНСЬКА КНИГА

«Бібліотечна планета» започатковує цикл розповідей про українські видавництва, напрями їхньої діяльності, продукцію, роботу з читачами, благодійницькі проекти.

ВИДАВНИЦТВО «ГРАНІ-Т»: НА ПЕРЕХРЕСТЯХ КУЛЬТУРИ

СТВОРЕННЯ книги здавна вважалося винятковим і шляхетним мистецтвом, гідним лише вузького кола утаємничених в тонкощі прекрасного і сакрального творців та колекціонерів. Ставши широкодоступною, ввібравши в себе численні технічні удосконалення, сучасна книга, однак, не перестала бути мистецтвом обраних, філігранною, майже ювелірною і добре впізнаваною авторською працею. Свідченням цього є і книги, що побачили світ у видавництві «Грані-Т». У них поєднуються нестандартні формати, нові види паперу і експериментальні дизайнерські рішення, поліграфічні новації, а головне – концепти, що приємно вирізняють продукцію видавництва на ринку сучасної української книги, роблячи її неповторним витвором творчої уяви справжніх митців, котрі знаються на коштовностях «ока і духу».

Створене у лютому 2006 року, видавництво «Грані-Т» уже встигло стати одним із найуспішніших видавничих проєктів України, пропонуючи читачеві кращі зразки літературно-критичного надбання вітчизняних та зарубіжних авторів. У двох пріоритетних напрямках його діяльності – дитячому та культурологічному, найповніше реалізується кредо: розкривати нові, часом несподівані, грані ТВОРЧОСТІ, ТАЛАНТУ І ТОЛЕРАНТНОСТІ.

Творчість...

Серцем видавництва, безумовно, є його творчий доробок, що на сьогодні складається з понад 300 найменшій книг українських та іноземних письменників, загальний видавничий тираж яких становить близько 800 тис. примірників. Щомісяця видається 4-5 нових найменувань тиражем 2-3 тис. примірників. Лівову частку дитячої лі-

тератури об'єднано у тематичні серії, окремі з яких давно вполюбили маленькі, і не тільки, читачі з усіх куточків України. Так, знамениту серію «Життя видатних дітей» захоплено читають не лише діти, але й їхні батьки, тим паче, що написані вони сучасними, добре відомими їм українськими письменниками: Іваном Андрусюком, Андрієм Кокотюхою, Ірен Роздобудько, Ларисою Денисенко, Степаном Процюком, Богданом Жолдаком, Олесем Ільченком, Любком Дерешем та багатьма іншими, в таланті яких видавництву вдалося відшукати нові грані. Подружжя Шевченків – королі українського хорору, також створили 5 чудових і проникливих, навіть дещо сентиментальних, розповідей про знаменитих та надзвичайно різних митців. Кожен сюжет серії неповторний та хвилюючий. Історія формування непересічної особистості – не лише спосіб плекати дитячі амбіції, а й спроба підтримати віру у свої сили, загартувати відвагу до боротьби за власні, хай навіть маленькі, перемоги, виховати наполегливість, а над усе – готовність невтомно працювати над своїм унікальним талантом, розвиваючи всі його сторони. Нині у серії вже 24 книги і їх колекція невпинно поповнюється.

О. Вітенко

Любителям таємничих та заплутаних пригод «Грані-Т» приготувало аж дві детективні серії «Дивний детектив» та «Пригоди детектива Ниточки», на сторінках яких малюки зможуть випробувати свою спостережливість та кмітливість.

Чудовим аналогом досить популярної серед молоді експериментальної модерної прози є, не менш експериментальна, проза дитяча. Малечі пропонується познайо-

митись із сюжетними та стилістичними експериментами свого часу, читаючи книги серії «Сучасна дитяча проза», яка нині об'єднує вже 38 книжок молодих письменників, лауреатів багатьох літературних премій і носіїв широкого визнання серед дорослих. Цікаві, дотепні, вигадливі, повчальні та драматичні історії – прекрасні замальовки з життя казкових героїв і реальних людей – відкриють дітям чимало важливих моральних істин, що допоможуть сформулювати всебічно розвинену особистість, здатну співпереживати та творити добро.

Родзинкою дитячих серій є започаткована видавництвом низка поетичних збірок під назвою «Дитяча іронічна поезія» та унікальна серія «Майстерня української фантастики», в останній із яких побачили світ 5 книг прославлених у цьому захопливому і водночас складному жанрі авторів: Марини та Сергія Дяченків, творчого тандему Генрі Лайона Олді, Володимира Арєнєва, та Марини Соколян, російського фантаста Святослава Логінова, що стануть цікавими, передусім, підліткам. Образно насичені та глибокі за змістом, ці твори порушують фундаментальні проблеми, з якими стикається кожна людина на шляху до самовизначення.

Для допитливих маленьких кіномитців видавництво цілком таємно виготовило унікальний «ключик» до чарівної майстерні мультиплікатора, що ховається у серіях «Класні комікси» та «Мультистудія», адже готові відеосюжети на екранах телевізорів чи комп'ютерів найчастіше є результатом технічної обробки звичайних малюнків, створених за допомогою добре знайомих фарб і пензликів. Тепер кожен охочий шибеник зможе спробувати себе у ролі майбутнього оскароносця, не лише гортаючи блискуче ілюстровані видання серій, але й читаючи дуже чіткі та цілком практичні поради щодо оснащення власної мультиплікаційної лабораторії від майстра справи – знаменитого театрального режисера Богдана Жолдака.

У діалозі культур народжено серії перекладів – як дитячої, так і культурологічної літератури. Зокрема, з німецької перекладено: серії «Суперники» Крістіана Тільманна (українською та російською мовами) і «Моллі Махляк» Нелє Моост та Керстін Фьолькер; твори таких письменників, як: Гудрун Мебс «Я-бо знаю, де висить ключ», Том Дальке «365 дитячих ігор на кожен день», Зигфрід Кракауер «Від Калігарі до Гітлера: психологічна історія німецького кіно» (у друці), Райнер Марія Рільке «Нотатки Мальте Лаурідса Брігге», Вальтер Беньямін «Про критику насилля та інші твори», Міхаель Енде «Джим Гудзик і машиніст локомотива Лукас» (готуються до друку). У перекладі з литовської вийшла книга відомого на батьківщині письменника Вітаутаса Ландсбергіса «Мишка Зіта», а з польської – есеїстика Анджея Стасюка «Фадо» та вірші Яна Твардовського «Ще одна молитва».

Дбає видавництво й про зовсім юних читачів у авторській серії Олеся Ільченка «Історії в малюнках для найменших», кожна з книжок якої містить захопливу, пізнавальну й повчальну історію, відтворену в малюнках щоразу новим, цікавим художником.

Звичні у ніші дитячої літератури казки та навіть добре відома школярам класика української літератури у «Гранях-Т» особливі: різноманітні, ретельно відібрані, творчо поєднані, наповнені цікавим пізнавальним і виховним змістом, блискуче ілюстровані й коментовані, стануть безцінним внеском до скарбниці духовного багатства, якнайкраще сприяючи розвитку уяви та розширенню світогляду дитини.

Гордістю видавництва є його культурологічна секція, в якій наразі три серії. Есеїстська «De profundis» об'єднує

видання, що порушують актуальні соціокультурні проблеми минулого і сучасності, відображають прозорі та приховані істини «з глибин» самого життя в усіх його безмежно мінливих проявах, у відчайдушній спробі людини розумом опанувати люту мить його тривання.. Серія «Грані світу» складається з ошатних художніх альбомів, присвячених несподіваним культурним перехрестям між Україною та світом. «Україна, безсумнівно, вписана у світовий контекст і водночас автентична, неповторна у деталях свого барвистого культурного образу, це певна точка перетину культур і точка відліку свідомості повноправної спільноти, що перебуває на шляху до самоствердження». Наведена думка і є лейтмотивом цього вагомого проєкту. Подібним настроєм просякнута й серія путівників, що відкриють читачам смак близьких мандрів, виявляється, не менш цікавих, аніж далекі заморські. Україна невідома, Україна різна і мальовнича, незабутня, здатна дивувати і навіть причаровувати... Рідної географії, як і рідної мови, вчимося все життя. Навіть добре знайоми з дитинства куточки батьківського краю, запропоновані маршрутами серії, постають у світлі професійних фотографів-художників, здатних влучно підкреслити природні та архітектурні дивовижі.

Окремої уваги заслуговують видання, що перебувають за межами згаданих мистецтвознавчих серій і умовно поділяються на дитячу та дорослу культурологію. Це добірка різножанрових текстів і сміливих, масштабних високохудожніх, експериментальних проєктів, що встигли привернути увагу навіть найпримхливіших читачів та здобули численні нагороди на міжнародних і всеукраїнських конкурсах. Приємна атмосфера близької, щирої й духовної розмови, глибокого і зосередженого роздуму над фундаментальними підставами буття людини, її становлення у взаємодії зі світом, створена художніми творами – поезією, есеїстикою, християнською літературою, корелює з виразними мистецькими акцентами секції, магістралями яких є як визнані, так і маловідомі постаті – творці естетичної палітри України (Тарас Шевченко, Микола Гоголь, Іоанн Георг Пінзель). Таке поєднання переконливо свідчить на користь провідної ролі культури у збагаченні скарбниці ментальних завоювань людства.

Талант...

Серед ідейних настанов видавництва також і пошук талантів, що реалізується завдяки ініціативі в організації різноманітних дитячих конкурсів та призових вікторин. Ці заходи мають на меті як безпосередній пошук вагомих літературних доробків, так і популяризацію читання й створення поля актуального читацького дискурсу довкола найбільш помітних видань та концептуальних явищ у сучасній дитячій літературі. Так, задуму і організаторському хисту працівників видавництва завдячує унікальний для України конкурс кращих творів для дітей «Золотий лелека», якому нещодавно виповнився третій рік (http://www.grani-t.com.ua/ukr/golden_stork/). Його лауреатами вже стали своєрідні та цікаві автори: Марина Павленко, Лариса Даренська, Тереза Прощ, Ніна Воскресенська і Наталя Малетич, твори яких вийшли окремими книжками у спеціальній конкурсній серії видавництва з однойменною назвою. Поруч із визнаними метрами сучасної літератури Іваном Андрусяком, Ірен Роздобудько, Зіркою Мензатюк та Лесею Ворониною у журі конкурсу працює й власне дитяча колегія, оцінка якої є незаперечною і остаточною у визначенні переможців. «Грані-Т» також є співорганізатором широкомасштабного всеукраїнського учнівського конкурсу «Найкращий відгук

на сучасну дитячу прозу», започаткованого Міністерством освіти і науки України, Міністерством культури і туризму України, Державним комітетом телебачення та радіомовлення України (http://grani-t.com.ua/ukr/best_review/), що охопив понад 21 тис. середніх та спеціалізованих загальноосвітніх шкіл.

Ідеєю видавництва стало проведення й ряду інтерактивних заходів, спрямованих на ефективну взаємодію з читачем. Серед них «Грані-квест» та винайдений під час нещодавньої епідемії «Книжковий вірус». Практичним втіленням ідеї серії «Життя видатних дітей» є конкурс «Історія успіху», в рамках якого малі читачі зможуть написати про тих близьких їм особисто людей, котрі допомагають долати труднощі, своїм прикладом надихають на самовдосконалення.

Вже традиційними стали й щоразу своєрідні конкурси, приурочені до зимових свят. 2009 року це були конкурс малюнків «Поштарика Діда Мороза» (оголошений Укрпоштою) для дітей віком 5-10 років, різножанровий літературний конкурс «Різдвяне диво» і творчий конкурс «На Святого Миколая творча іскорка палає», у рамках якого змагалися навіть власноруч зроблені дітьми вишиванки. Окремої уваги заслуговує конкурс топонімічно-історичних розвідок для юних патріотів та любителів історії «Я козацького роду», що тривав до 9 березня 2010 року, збираючи унікальні, маловідомі легенди та народні перекази про козаків із усіх куточків країни.

У ході реалізації цих проектів видавництво проводить зустрічі дітей з письменниками у школах, бібліотеках, дитячих будинках та у режимі онлайн-інтерв'ю («Книжковий вірус») в Інтернеті, регулярно влаштовує презентації книг у різних містах країни, залучає до співпраці найвідоміших письменників, перекладачів, літературних редакторів, художників, дарує цінні подарунки. Тож місце зустрічі талантів – видавництво «Грані-Т»!

Толерантність...

На святі життя не має гіршого, ніж нечуле до чужого страждання серце. Мистецтво заради мистецтва не може існувати, а надто – у час неблаганно жорсткого випробування людських чеснот. Творити для людей, змінювати світ на краще – ось орієнтири видавництва у програмі соціальних ініціатив, що є складовою його суспільно-активної позиції. «Грані-Т» є учасником та організатором благодійних акцій, покликаних допомогти дітям із соціально незахищених груп, сиротам та неповносправним дітям. Уже понад рік триває проект «З книгою – до дітей!» (dity.org.ua), метою якого є формування бібліотек у сиротинцях. Лише за 10 місяців існування проекту в його рамках відбулося чимало благодійних заходів, що охопили 82 заклади у 12 областях України; до бібліотек дитячих закладів країни передано понад 16 тисяч нових книг, 5 тисяч журналів; ще близько 10 тисяч книг, зібраних студентами, було передано у співпраці з благодійним фондом Святослава Вакарчука «Люди майбутнього».

Вкрай важливими є й ініціатива створення бібліотеки для дітей, хворих на лейкемію (у клініці Охмадит); підтримка благодійної акції на допомогу дітям з синдромом Дауна та аналогічний новий проект «Даруй радість», що реалізується у партнерстві з книгарнею «Читайка» і клубом ділових жінок «Модус вівенді»; проведення літературних читань за участю письменників у сиротинцях та спеціалізованих дитячих будинках, що покликані створити дітям з особливими потребами середовище унікальної близькості актуальної культури, зібрати коло небайдужих, щирих, відкритих і талановитих людей, готових прислухатися, мислити й радіти разом. Зранені долею

люди, як ніхто, гостро відчувають межу життя, а відтак його цінність, саме тому першочерговим завданням благодійників має стати збагачення вразливого світу дитячих переживань барвами повноцінного життя, і книга у цій шляхетній справі – чи не найліпший помічник!

Не зупиняючись на досягнутому...

Кожен крок, зроблений у середовищі собі подібних, так чи інакше, це крок назустріч порозумінню. Видавництво «Грані-Т» активно шукає його у співпраці з іноземними видавництвами Німеччини, Литви, Норвегії, Польщі, Данії та міжнародними фондами, які фінансово підтримують вагомні книжкові проекти: «Instytut ksazki» у Кракові (Польща), «NORLA» в Осло (Норвегія), «Japan Foundation» в Токіо (Японія), «Korea Foundation» в Сеулі (Корея). Наразі ведуться переговори про співпрацю з фондами Литви, Латвії, Данії, Бельгії. Доволі плідним є співробітництво видавництва з Міжнародним фондом «Відродження», Польським інститутом у Києві, Посольством Республіки Польща в Україні.

До кола наших партнерів належать близько сотні авторів та перекладачів. Активно розвивається інтерактивний вектор співпраці з маленькими та дорослими читачами: на сайті видавництва діє опитування та розсилка новин, що дозволяє обмінюватися інформацією, відстежувати побажання читачів щодо діяльності видавництва та асортименту книг. Цей ресурс має високі рейтинги відвідування (за жовтень 2009 року – 22 тис.). Високоякісні книги видавництва стабільно посідають лідерські позиції у читачьких рейтингах численних літературних часописів та відомих Інтернет-сайтів.

Видавництво – постійний учасник міжнародних книжкових виставок, конкурсів, фестивалів, де у різних номінаціях завоювало численні нагороди. Його книги неодноразово отримували відзнаки найвідоміших національних і міжнародних книжкових конкурсів, воно має ряд нагород уряду України, посольств різних країн і т. ін.

Рішенням Правління Української асоціації книговидавців та книгорозповсюджувачів від 23 лютого 2009 року видавництво «Грані-Т» було прийнято до складу вказаного об'єднання. Цього ж року шеф-редактор видавництва Діана Ключко отримала почесне звання заслуженого діяча культури України.

Також минулого року, вперше за роки незалежності України, міжнародні експерти відібрали українське видання у фінал конкурсу на одержання Премії імені Ганса Християна Андерсена (м. Одеса, Данія). Це книжка «Сни Ганса Християна» Лесі Ворониної та Катерини Штанко, що побачила світ у «Гранях-Т». А незабаром Державне видавництво цінних паперів Австрії надрукує марки з зображенням ілюстрації з цієї книги. Та найвищим визнанням нашої праці, безумовно, є невинне розширення кола читачів.

Такі значні успіхи видавництва української книги є чи не найліпшим доказом того, що наша культура – об'ємне явище, цікаве й затребуване не лише на батьківщині, але й за її межами. Наша продукція конкурентоспроможна як за змістом, так і за художнім оформленням, що вбудовує втішену перспективу входження країни у дискурс суспільно важливих питань на рівні ефективної міжкультурної взаємодії.

У своїй багатогранній діяльності видавництво впевнено прямує до надмети – зробити книгу небуденним явищем, перетворити її на мистецтво, гідне культурної репрезентанти. Книга як спосіб творити водночас кількома засобами – образом і словом, на нашу думку, є чи не найкращим зразком досконалого повідомлення у культурі діалогу, до якого запрошуємо і Вас...

НІЧ У БІБЛІОТЕЦІ: ЦІКАВО, ВЕСЕЛО І ... ЗОВСІМ НЕ СТРАШНО!

ЯКОЮ має бути сучасна дитяча бібліотека? Як зробити її цікавою для дитини, яка читає, і такої, яка не читає, дитини, котра дружить з бібліотекою і котра ще не відкрила для себе всіх її можливостей? Як дати зрозуміти громаді, що бібліотеки, навіть у цей непростий час, не «виживають», а живуть повноцінним творчим життям?

Ці питання постійно знаходяться у сфері професійної уваги працівників ЦБС для дітей м. Львова, які намагаються вийти за рамки бібліотечних стандартів, працюючи над пошуком нових форм підтримки та розвитку дитячого читання, створенням позитивного іміджу сучасної бібліотеки для дітей.

В європейських країнах такі пошуки йдуть давно й успішно. Ми не наслідуємо їх, а, використовуючи досвід колег, йдемо далі, бо розуміємо, що в сучасному світі це закономірно і природно.

Криза читання є наразі загальносвітовою тенденцією, але певна частина дітей не бачить себе у бібліотеці через те, що не має чіткого уявлення щодо її сьогоденних послуг та можливостей.

2009 рік було оголошено у Львівській ЦБС для дітей Роком промоції дитячого читання, в рамках якого було реалізовано ряд успішних проєктів та акцій. Вони спростовують стереотип сприйняття бібліотеки як установи, потрібної, а часом і необхідної, але в межах певних функцій: отримати інформацію, підготуватися до уроку, ознайомитись із періодичними виданнями, скористатися послугами Інтернету... У цьому плані одним із найбільш ефективних маркетингових заходів стала промо-акція «Ніч у бібліотеці».

Ідея нічного читання не є новою у бібліотечному світі. Кожен колектив, що зреалізував її, ставив перед собою певну мету, виходячи зі своїх можливостей, структури, читацького контингенту.

Основна особливість нашої нічної акції полягала в тому, що вона була розрахована не тільки на кращих читачів, а, в основному, на дітей, які не читають або читають мало, адже саме їх ми хотіли залучити до систематичного користування бібліотекою, розкривши всі можливості кожного її структурного підрозділу, довести, що наші бібліотечні працівники – це творчі, цікаві особистості, котрі вміють мислити та діяти сучасно і нестандартно. Найбільш вдалим часом для втілення задуму було визначено Всеукраїнський тиждень дитячого читання.

Чому зупинилися саме на нічній акції?

По-перше – це незвично, а дітей вабить усе нове та загадкове. По-друге, як засвідчують наші дослідження, останнім часом серед улюблених жанрів у дитячому читанні переважають фентезі та містичні пригоди. Саме такі твори лягли в основу промо-акції «Ніч у бібліотеці». А ще у цей рік, визначений роком одного з найбільш таємничих письменників, творця фантазмагоричних літературних персонажів Миколи Гоголя, хотілося, щоб саме його образ створив ту містичну ауру, яка можлива тільки вночі.

Шлях від ідеї до втілення був непростим. Майже два місяці ініціативна група з найбільш креативних працівників Центральної бібліотеки для дітей (ЦБД)

м. Львова під час мозкових штурмів народжувала і відкидала ідеї, формувала програму, відпрацьовувала організаційні питання. Адже спочатку оголошена акція викликала неабияке здивування, особливо серед батьків наших читачів. Уявіть собі їхню реакцію, коли дитина заявляє, що її запросили провести ніч у бібліотеці!

Отже, на нас очікувала велика робота з батьками, тому що тільки за їхньої письмової згоди дитина отримувала можливість взяти участь у нічному дійстві. У підготовчий період батьки познайомилися з програмою «Ніч», умовами, що гарантують безпеку дитини, безпосередньо з бібліотекарями – організаторами акції.

А от діти сприйняли ідею відразу і з великим ентузіазмом! Вони виготовляли фантастичні карнавальні костюми, необхідний реквізит, розробляли міні-вікторини та конкурси. Але найголовніше – багато читали, адже тільки це гарантувало успіх у літературних конкурсах.

У ніч з 22 на 23 березня 2009 р. ЦБД розпочала Тиждень дитячого читання дивовижною, майже таємничою акцією «Ніч у бібліотеці», що відбувалась у реальному часі від 21.00 до 7.00.

Програму було побудовано так, що кожний функціональний підрозділ бібліотеки запропонував своє дійство, створив свою «зону ночі», де кожен із 35 учасників (а це були підлітки 12-14 років) знайшов справу та розвагу до душі.

Так, фентезі-клуб «Мерехтлива ніч» запросив шанувальників і знавців фантастики до участі у літературному гепенінгу «Шлях у світ фантазій». Начитаність, аналітичні здібності, уважність та артистичність виявляли діти – учасники бібліо-шоу «Загадки мініпутів» за книгою Люка Бессона «Артур і мініпути».

А такі, здавалося б, знайомі герої голлівських творів, поводили себе зовсім незвично під час костюмованої імпрези «В гостях у Рудого Панька», адже їхніми вчинками керував сам автор.

Відділ мистецтв перетворився у зал мистецьких візій «Творча ніч». Тут на музичній бібліохвилі «Мелодія ночі» звучала чудова класична музика, популярні ліричні імпровізації у виконанні кращих симфонічних оркестрів. Образи, навіяні цими чарівними, але не дуже звичними для сучасних підлітків мелодіями – морський прибій і шурхіт крил злітаючого птаха, тихе кружляння сніжинок у вальсі та гуркіт першого грому, – діти зобразили у своїх малюнках, що були виставлені в імпровізованій картинній галереї «Вернісаж емоцій». І для багатьох із них це був перший досвід знайомства з класичною музикою, перше відкриття її краси та сили емоційного впливу.

У затишній зоні бібліотечного «Кінозалу» діти, зручно розташувавшись у м'яких фотелях та на килимах, мали змогу переглянути дайджест з нових фантастичних фільмів «Казки на ніч». Після такої години доречним був творчий тест на уважність «Для тих, хто не дрімав». Відповіді викликали безліч емоцій, сміху, суперечок, вимог показати ще раз той чи інший епізод фільму.

Ті, хто не уявляє свого життя без Інтернету, зібралися в Інтернет-каюті «Бібліовіртуал». Напередодні акції діти, які захоплюються творчістю того чи іншого письменни-

ка, мали змогу переглянути його сайт в Інтернет-центрі нашої бібліотеки. Згодом, вночі, в Інтернет-каюті у товаристві інших шанувальників певного письменника, вони створювали «Нічні послання автору» у вигляді веб-листа з відгуками про прочитані твори, побажаннями щодо створення нових сюжетів та проханнями завітати до книгозбірні.

Звичайно, всі бажаючи, з тих чи інших причин, не мали змоги потрапити в цю ніч до бібліотеки. Тому було вирішено залучити їх до участі через «Нічні on-line пригоди, або Ніч у чаті», що надало можливості цим підліткам поспілкуватися з учасниками дійства, які ділилися враженнями з друзями, відповідали на їхні запитання, інколи – зверталися за допомогою та підказкою, особливо під час участі у досить складному літературному квесті. В такий спосіб аудиторія активних опівнічників значно розширилась.

Не обійшлося, звичайно, і без on-line ігор. Але «Нічні тенета Інтернету» пропонували тільки інтелектуальні та літературні ігри.

Кожну годину змінювалося дійство нічної програми, але знайшлися і такі вибагливі книгомани, котрі вирішили усамітнитись у релакс-кімнаті «Наодинці з книгою», де на книжковій виставці «Нічне читання» було представлено найбільш захоплюючі бестселери. Але й тут, через певний проміжок часу, вони потрапили у мандрівку «Від каганця до електронної книги», під час якої змогли отримати практичний досвід трансформації нічного читання у часі та належним чином оцінити здобутки і переваги цивілізації. А ще тут працювало читачьке обмін-біро «Книжковий бартер», де діти мали змогу обмінятися книгами, принесеними з дому, яких немає у бібліотеці. Саме так започатковувалися нові стосунки, зав'язувалися нові знайомства.

У діагност-кабінеті «Емоційний барометр» усі бажаючи мали змогу поділитися своїм стрес-досвідом, розповівши найстрашнішу історію зі свого життя. А перебороти страхи допоміг психолог, запропонувавши експрес-тренінг «Я нічого не боюся!». Змалювавши або описавши свої страхи, діти під час пленерного дійства «На вранішній зорі» спалили їх у дворі бібліотеки.

Від 21.00 і до останнього клієнта працювали екстрем-бістро «Веселі хробаки» та «Старий казан». Гурманів привабив кулінарний конкурс «Нічні кулінарні фантазії» на кращу фантастичну страву. Перемогу отримала надзвичайно смачна канапка у формі голови фантастичної істоти, яку приготувала Таня Кисіль.

До канапок дітям запропонували «Кавування із задоволенням і не без моралі». «Кава з присмаком ... долі» – це не просто банальне ворожіння на кавовій гушці, це спроба пофантазувати і обов'язково в гумористичній формі. Створювалися дійсно фантастичні сюжети, що віщували нові знайомства, цікаві подорожі, комусь – дванадцять балів з астрономії, комусь – очікувані подарунки. До речі, дівчатка бачили, в основному, модні обнови, а хлопці – м'ячі, ролики, плеєри.

Об'єднала всіх учасників нічної акції Book-студія «Літературні сутінки», запропонувавши захоплюючий літературний квест «Лабіринтами прочитаних книг», який розробила волонтер бібліотеки, студентка 2 кур-

су Української академії друкарства Оля Чекановська. Предметом пошуку стало те, що є спільним у книгах про Гаррі Поттера, Вінні Пуха та Червоній книзі. Наші розумні діти відразу відгадали, що це – сова. Підказками у пошуку були закладки у відомих літературних творах.

Бібліотекарі продумали етапи пошуку так, щоб діти мали змогу поблукати всіма приміщеннями бібліотеки, отримали весь необхідний для цього реквізит: у вестибюлі, на окремому столику, було виставлено все необхідне – праска, дзеркало, лупа, компас.

Як справжні нишпорки, діти прикладали закладки до дзеркала і знаходили відповідь у його відображенні, прасували їх гарячою праскою до появи букв і, врешті решт, знайшли цей символ мудрості, захований у святая святых бібліотеки – книгосховищі.

А скільки цікавих, а часом і страшнуватих пригод траплялося на шляху шукачів! То війне чорна, як ніч, мантія чаклунки Ірки Хортиці, то заплутає дорогу підступний Волдеморт, то поманить до своєї полицки Микола Гоголь, раптом викотиться м'яч, який упустили герої книжок Г. Тільманна.

Учасники цього костюмованого дійства потім пройшлися літературним подіумом «Fashion night» («Модна ніч»), і кожен із них образно представив свого героя, прокоментував його костюм у форматі відповідної історичної епохи.

Тож хіба можна було заснути у таку чарівну ніч! Не згодилися

принесені з дому ковдри та спальники.

Завершилася бібліотечна ніч годиною вражень «Ніч у бібліотеці – це ...» о 6.30. І не було для нас більшої радості, коли з усіх боків лунало: «Клас!», «Супер!», «Круто!» і найчастіше: «А коли ще буде така ніч?!».

Наступного дня для читачів бібліотеки та представників ЗМІ відбулась акцент-зустріч «Ніч у бібліотеці: святкова хроніка» з учасниками акції. Особливо приємно, що на неї прийшли і батьки, вражені розповідями дітей. Ми почули від них багато теплих слів подяки, пропозицій щодо подальшої співпраці.

Читальний зал бібліотеки на 80 місць був повністю заповнений. Мультимедійну презентацію нічного дійства коментували самі його учасники, розповідаючи про найбільш веселі та цікаві моменти, відповідаючи на численні запитання справжніх журналістів та волонтерів бібліотеки, членів редакції нашої щоквартальної бібліотечної газети «Бібліо & ТК».

А скільки нових ідей, тем для наступних зустрічей виникло під час активного спілкування! І ми ще раз переконалися, що спомин про цю ніч залишиться надовго.

Професійний аналіз заходу засвідчив його багатоспектну ефективність: посилення читачької активності, збільшення користувачів бібліотеки, мотивацію до систематичного читання і, що не менш важливо, моральне задоволення працівників результатами своєї праці.

І хоча це не перша гучна акція, зорганізована нашою ЦБС, ми ще раз довели, і не тільки місту (інформація подавалася на багатьох каналах українського телебачення), що ми є, ми цікаві і готові до нових інноваційних дій.

МОРАЛЬНО-ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ У ЗІНКІВСЬКІЙ ЦРБ ім. В. Г. КОРОЛЕНКА ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

НАЙВАЖЛИВИШОЮ умовою існування правової держави є наявність громадянського суспільства, яке, у свою чергу, неможливе без активних громадян. Перед українським суспільством стоїть проблема не тільки розбудови правової держави, а й виховання громадянина. Враховуючи це, працівники Зінківської ЦРБ ім. В. Г. Короленка намагаються формувати морально-правову культуру користувачів, виховувати у них інтерес до правових знань, популяризувати закони. Особлива увага приділяється комплектуванню фонду періодики правової тематики. Завдяки передплаті журналів «Право України», «Історія та правознавство», газет «Праця і зарплата», «Урядовий кур'єр», «Голос України», «Зоря Полтавщини», «Голос Зінківщини» бібліотека має змогу оперативно задовольняти попит користувачів на різні нормативно-правові акти, що стосуються державного та місцевого устрою.

Зараз стоїть завдання створення цілісної системи правової просвіти населення, в результаті якої кожен житель, незалежно від віку, зможе отримати необхідні йому правові знання. Всім категоріям користувачів надається доступ до документного фонду через довідково-бібліографічний апарат, застосовуються наочні, індивідуальні та масові форми роботи.

Фонд бібліотеки розкривається за допомогою книжкових виставок, переглядів літератури, тематичних полицок «Підліткам – про закон», «Конвенція ООН про права дитини», «Право знати свої права» – для молоді, «Конституція незалежної України» – для широкого кола користувачів. Регулярно проходять інформаційні огляди літератури: «Право дітей на захист від усіх форм насильства», «Єдиний критерій істини – закон», «Закон і ми», «Знай свої права», бесіди: «Я – громадянин України», «Підліткам про закон». Рекомендаційні списки літератури «Конституція України в моєму житті», «Ти живеш серед інших» доповнюють книжкові виставки, перегляди літератури.

У ЦРБ працює Центр регіональної інформації, основними завданнями якого є: організація фонду опублікованих і неопублікованих офіційних документів правового спрямування, інформування мешканців району з питань права, економіки, фінансів, сільського господарства, соціального захисту широких верств населення, молоді та студентства.

Щомісячно здійснюється індивідуальне інформування користувачів за темами: «Правовий захист молоді», «Нове в пенсійному законодавстві», «Соціальний захист чорнобильців», «Культура спілкування між ровесниками».

Щоквартальне колективне інформування відбувається шляхом надсилання списків літератури: «Держава і соціальний захист населення в ринкових умовах» – до районного управління праці і соціального захисту населення; «Діти в Україні. Права дитини» – до служби у справах неповнолітніх при РДА; «Безробіття, ринок праці в Україні. Нове в трудовому законодавстві» – до районного центру зайнятості населення; «Нове в молодіжному законодавстві. Соціальний захист молоді» – до відділу у справах сім'ї, молоді і спорту РДА; «Правова просвіта громадян України» – до районного управління юстиції.

Плідною є робота клубу правової тематики «Феміда», створеного при бібліотеці ще 2002 року. Його девіз – «Знати право – твій обов'язок», а символом є грецька

богиня правосуддя Феміда.

З. Максименко

Веде роботу цього об'єднання завідувачка відділу обслуговування ЦРБ Л. Колоша. Заняття клубу спрямовано на ознайомлення підлітків з певними законами, нормами поведінки, на усвідомлення ними можливої відповідальності і покарання за порушення закону. Засідання клубу проходять у формі бесід-діалогів, брейн-рингів, вечорів запитань і відповідей тощо, в яких беруть участь працівники РВ УМВС у Полтавській області, районного відділу юстиції, які в дохідливій формі розповідають підліткам про їхні права і обов'язки, загальнолюдські моральні цінності.

Для попередження агресивного поведіння неповнолітніх зі своїми ровесниками, скоєння злочинів із проявами жорстокості та цинізму з різними категоріями юнацтва також проводяться дискусії, тренінги, що допомагають розібратись у причинах, котрі породжують ці негативні явища, знайти вихід із складних ситуацій тощо. Зокрема, розглядалися передумови прояву їхніми однолітками надмірної агресії та жорстокості, впливу телебачення і преси на психіку людей, причини, які спонукають одних робити героїчні вчинки, а інших спрямовувати свою енергію в негативне русло.

Дітям – учасникам таких зустрічей – пропонувалося моделювати свою поведінку в певній ситуації: як відповісти на провокацію інших та не втягуватись у бійку, як висловити своє невдоволення, не лаючись і не пускаючи в хід кулаки?

Як правило, в таких заходах беруть участь слідчі, психологи, котрі також надають консультації з правових знань, навчають навичок володіння собою, знаходити спільну мову зі своїми ровесниками.

Важливим виховним завданням є запобігання появі у підростаючого покоління шкідливих звичок. Так, ЦРБ ім. В. Г. Короленка активно включилась у проведення місячника боротьби зі СНІДом. Було організовано книжкові виставки та перегляди літератури: «ВІЛ/СНІД: знання і розуміння», «Бережи здоров'я змолоду», «Не будь собі ворогом». Для юнацтва проводилися годиниповідомлень, бесіди-застереження: «Наркоманія – пастка», «Як уберегтись від СНІДу», «Нікотину – ні», «Чи будеш ти здоровим – залежить від тебе».

Протягом останніх років ЦРБ ім. В. Г. Короленка готувала і розповсюджувала по бібліотеках ЦБС методично-бібліографічні матеріали морально-етичного та правового змісту: розробку бесіди за круглим столом «Щоб не постукала біда у двері», сценарій конкурсу знавців права «Чи знаєш ти свої права?», бібліографічні огляди «Твоє життя – твій вибір», матеріали до дискусії «Причини дитячої агресії та жорстокості» тощо.

На районних семінарах бібліотечних працівників постійно розглядаються питання щодо підвищення духовної культури користувачів та морально-правового виховання населення.

Тісною є співпраця ЦРБ ім. В. Г. Короленка з місцевими ЗМІ (радіо та газетою), де висвітлюються масові заходи, що проводяться в бібліотеці, вміщуються інформаційні огляди нової літератури з метою розвитку правової культури членів громади.

ІНТЕРНЕТ-ЦЕНТР У ДІЇ

Ні для кого не є новиною, що авторитет бібліотеки серед населення перш за все залежить від якості її фонду. Якщо є що новеньке почитати, можливість отримати цільову інформацію, члени громади, як правило, звертаються до неї, ні – ігнорують. Останнім часом книжкові зібрання бібліотек через постійне недофінансування дуже збідніли. Тож виникає потреба у пошуку нових шляхів, щоб наблизити читача до книги. Одним із них є використання ресурсів Інтернету.

Відкриття Інтернет-центру в Карлівський центральній районній бібліотеці Полтавської області стало помітною подією в житті міста і району. Адже тепер перед карлівчанами відкрилися практично необмежені можливості одержання потрібної інформації. Ініціатором створення Центру став голова райдержадміністрації С. Шевченко. Саме за його підтримки та голови райради П. Світлика ЦРБ підключено до Мережі. Чималу роботу провели і працівники райвідділу культури, самої бібліотеки, районного Будинку культури, які подбали про виділення для Інтернет-центру зручного приміщення, підведення до нього відповідних комунікацій. І хоча технічний потенціал Центру поки що невеликий – усього 3 комп'ютери, але це значно розширило інформаційні можливості книгозбірні. Незважаючи на те, що користування Інтернет-центром є платним, кількість відвідувачів ЦРБ збільшилася, серед них є й ті, хто раніше не переступав її поріг.

Внаслідок проведення індивідуальних та групових навчань з інформаційної культури, щодо користування пошуковими системами, ресурсами бібліотек наші постійні користувачі набули практичних навичок самостійної роботи в Мережі. Найбільш запитуваними темами, за наслідками реєстрації, є: економіка, бізнес, підприємництво, техніка, політика, право, автомобілі тощо. Учні шкіл використовують ресурси Інтернету для поглиблення своїх знань із різних предметів, щоб дізнатися про актуальні музичні, спортивні новини, поспілкуватися зі своїми ровесниками з різних куточків країни та світу.

Для тих, хто цікавиться теоретичними питаннями віртуального світу, діє виставка літератури та періодичних видань «Бібліотека. Комп'ютер. Інтернет». Також для користувачів розробляються рекомендаційні вебліографічні покажчики, списки, огляди сайтів на теми: «Історична інформація», «Літературні сайти», «Про комп'ютер», «Музика» тощо.

Бібліотека як член робочої групи з видання книги енциклопедичного спрямування з історії Карлівщини активно використовує Інтернет-сайти для розшуку матеріалів про видатних краян. Саме завдяки цьому було знайдено інформацію про відомих земляків, імена яких не були широко відомими на теренах рідного краю: перекладача, літератора Івана Бабича; скромного вчителя, творця славнозвісної пісні на слова Т. Шевченка «Заповіт» Гордія Гладкого; заступника народного комісара легкої промисловості УРСР Миколи Борисенка; діяча кооперативного руху, члена правління Московського народного банку, керуючого Радюю Об'єднаної кооперації Росії Андрія Кулижного та ін.

Інтернет «відкрив» двері не тільки в безмежний всесвіт інформації, а й зробив бібліотеку справді публічною. Адже ці зміни в обслуговуванні користувачів привернули увагу багатьох членів спільноти, особливо школярів, студентів-заочників, бізнесменів.

Для того, щоб робота Інтернет-центру велася більш предметно і цілеспрямовано, було введено нову штатну одиницю бібліотекаря-консультанта. Цю посаду зайняла енергійна студентка-заочниця Харківської державної академії культури Л. Баглай. Саме завдяки її знанням і старанням організація роботи з користувачами в Центрі набуває методичного осмислення. Не забуто і працівників бібліотеки, які тепер мають змогу регулярно вчитися комп'ютерної грамотності, пізнавати секрети користування ресурсами Мережі.

Інтернет-центр існує ще небагато часу, та у працівників Карлівської ЦРБ є немало планів, задумів щодо його використання у роботі бібліотеки для покращання обслуговування користувачів.

З. Бондаренко

ПРЕДСТАВЛЯЄМО

НОВЕ ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЇ
ПРО БІБЛІОГРАФІЧНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ

Метабібліографія України (2007–2008) : бібліогр. покажч. / Держ. заклад «Нац. парлам. б-ка України» ; упоряд. І. А. Ігнатецька ; наук. ред. В. О. Кононенко. – К., 2009. – 264 с.

Важливою умовою використання бібліографічних ресурсів є інформування про них. Цю функцію виконує метабібліографія (бібліографія бібліографії) – самостійний вид, об'єктом обліку і аналізу якого є бібліографічні посібники [1]. Її призначення – інформування про бібліографічну продукцію; оцінка повноти бібліографічного репертуару; створення джерелознавчої бази для вивчення історії, теорії і методики

бібліографії та викладання бібліографічних дисциплін.

Покажчики бібліографічних посібників дають можливість робити висновки про ступінь розвитку, методичний рівень бібліографічної діяльності, стан бібліографічної забезпеченості окремих галузей знань і категорій споживачів інформації, а також прогнозувати створення нових посібників, які мають усунути лакуни у великому масиві бібліографічної продукції.

Сьогодні в Україні створено величезну кількість бібліографічних покажчиків – як окремо виданих, так і вміщених на сторінках книг та журналів. Прикнижкова,

В. Кононенко,
І. Ігнатецька

пристатейна бібліографія часом не менш цінна, ніж спеціальні бібліографічні видання. На жаль, значний масив посібників недостатньо використовується через відсутність спеціального довідника, за допомогою якого можна було б легко розшукати інформацію про них [2].

Функції поточного універсального покажчика бібліографічних посібників України в 1971–2006 рр. виконувало видання Національної парламентської бібліотеки України «Бібліотекознавство і бібліографія України», яке разом із публікаціями щодо бібліотечної справи містило досить повну інформацію про бібліографічні посібники, випущені бібліотеками та іншими закладами країни. У ньому було представлено значну частину бібліографічних ресурсів держави, хоча обліковувалися лише посібники, що надійшли до фондів НПБУ.

В останні роки число окремо виданих бібліографічних посібників, фундаментальних прикнижкових бібліографій значно збільшилось. У зв'язку з цим постійно зростає обсяг суто бібліографічної частини посібника «Бібліотекознавство і бібліографія України» (в основному за рахунок прикнижкової бібліографії), що викликало певні видавничі труднощі. Разом із цим, цінна бібліографічна інформація для широкого загалу залишалася закритою, адже видання адресовано, в першу чергу, бібліотечним фахівцям, хоча містить інформацію, корисну для спеціалістів різних галузей науки, економіки, культури. Тому виникла необхідність створити окремий покажчик – довідкове видання універсального типу про бібліографічні ресурси країни.

Враховуючи це, НПБУ з 2009 р. розпочала випуск щорічного покажчика «Метабібліографія України». Його завдання – якнайповніше представити інформацію про бібліографічні посібники, що вийшли друком в Україні та були підготовлені бібліотеками різних видів і форм власності, науковими установами, вищими навчальними закладами, окремими громадянами.

Кілька слів про те, чому саме таку назву обрали упорядники. Вид бібліографії, призначення якого полягає в організації інформації щодо бібліографічних посібників, на різних етапах розвитку називали: «бібліографічний репертуар», «література бібліографії», «бібліографія другого ступеня», «бібліографія бібліографії». Термін «бібліографія бібліографії», хоч і добре знайомий, звичний, але не зовсім вдалий у словесному вигляді через тавтологію; він незрозумілий не бібліографам, оскільки аналогічні поняття відсутні в інших сферах.

В останній час неодноразово поставало питання про доцільність заміни терміна «бібліографія бібліографії» на більш лаконічний і позбавлений тавтології – «метабібліографія» (від грец. meta – за, після) [3–6]. Слова, що створюються за допомогою префікса «мета», означають знання, котрі виникають у певні моменти розвитку галузі діяльності, наукової дисципліни, коли усвідомлюється необхідність осмислення, узагальнення накопиченого матеріалу. Сьогодні існують і активно використовуються терміни «метagalактика», «метайнформація», «метадані» (для опису електронних ресурсів) та ін. Враховуючи вищесказане, укладачі зупинилися на назві «Метабібліографія України».

Перший випуск покажчика представляє бібліографічну продукцію за 2007–2008 рр. Надалі він інформуватиме про доробок бібліографів за один рік.

Відбір матеріалів до щорічника здійснювався на основі обов'язкового примірника, що надходить до фондів НПБУ. У виданні подаються відомості про:

- державні (національні) посібники;
- окремо видані бібліографічні покажчики: ретроспективні й поточні, науково-допоміжні, професійно-виробничі та рекомендаційні, бібліотечно-каталожні, видавничо-книготорговельні, універсальні й галузеві (за винятком бібліографії «малих» форм, листівок);
- покажчики змісту до періодичних видань;
- бібліографічні огляди, методико-бібліографічні матеріали, котрі містять розгорнуті списки літератури;
- посібники, що реєструють праці організацій, наукових установ;
- біобібліографічні покажчики;
- найзначніші прикнижкові й пристатейні бібліографії та бібліографії в підрядкових примітках.

У щорічник не включалися списки до методичних розробок ВНЗ, прикнижкові та пристатейні списки літератури, які містять менше 100 назв. Однак, усвідомлюючи, що ця грань є умовною, упорядники залишили за собою право робити виняток у випадках, коли список становить інтерес завдяки актуальності проблеми, тематики.

Бібліографічні записи у посібнику групуються відповідно до таблиць «Універсальної десятикової класифікації».

Упорядники допускають певну свободу при деталізації зібраного матеріалу. Вони формуватимуть нові рубрики у разі необхідності представити актуальні теми. У випадку відсутності інформації з певних галузей знань, деякі розділи можуть бути розроблені менш детально.

Бібліографічний опис подається зі всіма основними та факультативними елементами, у примітках міститься інформація щодо наявності допоміжних покажчиків.

Для зручності у користуванні складено іменний покажчик, де відображаються прізвища авторів, укладачів, редакторів, а також осіб, яким присвячено матеріали, та абетковий покажчик бібліотек та інших установ, інформацію про видання котрих вміщено в посібнику.

Цільове призначення щорічника досить широке. Ця праця надасть суттєву допомогу працівникам бібліотек та інформаційних установ при комплектуванні і доукомплектуванні довідково-бібліографічних фондів; буде необхідним джерелом інформації для укладачів при плануванні роботи; допоможе в інформаційно-бібліографічному обслуговуванні користувачів (забезпечить складний бібліографічний пошук); запропонує вихідний матеріал бібліографознавцям для прогнозування розвитку бібліографії й створення її історії. На основі покажчика можна створити бібліографічну базу з регулярним поповненням джерел і вдосконаленням пошукових засобів. Також він допоможе спеціалістам різних галузей науки зорієнтуватись у масиві бібліографічних праць, які можна використати у практичній та науковій діяльності.

Познайомитися з посібником можна на сайті НПБУ (<http://www.nplu.org>).

Список використаної літератури

1. Мамонтов М. А. Библиотечная энциклопедия / М. А. Мамонтов ; Рос. гос. б-ка ; Ю. А. Гриханов (гл. ред.). – М., 2007. – С. 120–121.
2. Заморіна Т. Бібліографія бібліографії – важливе джерело інформації про бібліографічні ресурси України / Т. Заморіна // Вісн. Книжк. палати. – 2008. – № 2. – С. 11–12.
3. Моргенштерн И. Г. Метабиблиография (библиография библиографии) / И. Г. Моргенштерн // Библиография. – 2007. – № 5. – С. 135–139.

4. Моргенштерн И. Г. Общее библиографоведение : учеб. пособие / И. Г. Моргенштерн. – СПб., 2006. – 208 с.

5. Промська О. Л. Бібліографія бібліографії : термінологічний аспект / О. Промська // Вісн. Книжк. палати. – 2007. – № 3. – С. 22–24.

6. Рибчинська Н. Загальноукраїнський характер метабібліографії західноукраїнських бібліографів першої половини ХХ ст. / Н. Рибчинська // Записки Львів. наук. б-ки ім. В. Стефаника / НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника ; редкол. : М. М. Романюк (відп. ред.) [та ін.]. – Л., 2008. – Вип. 1 (16). – С. 317–329.

БІОБІБЛІОГРАФІЧНІ ПОЕМИ

Михайло Красиков – вчений, краєзнавець, поет : біобібліогр. покажч. / Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; уклад. Т. О. Сосновська, В. О. Ярошик. – Х., 2008. – 103 с. – (Краєзнавці Слобожанщини).

Олександр Юрійович Лейбфрейд : (до 90-річчя з дня народж.) : біобібліогр. покажч. / Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; уклад. В. О. Ярошик. – Х., 2000. – 86 с. – (Краєзнавці Слобожанщини).

ЗАВДАННЯ будь-якого біобібліографічного покажчика – створити цілісний образ особистості, якій його присвячено. Структура таких видань давно склалася: коротка передмова, хронологія життя та творчості діяча, перелік бібліографічних записів джерел, що стосуються його творчого доробку, допоміжні покажчики. Таким чином і складається образ: суворий кабінетний вчений в оксамитовій шапочці пише щось за столом, заваленим паперами та книжками. І чим товстіший покажчик, тим більшим здаватиметься читачеві той стіл й тим нуднішим виглядатиме сам вчений... І дуже важко побачити за цим виданням живу людину – для цього існують інші друки, наприклад, мемуари чи белетризовані біографії.

Спробою трохи відійти від звичного біобібліографічного покажчика є серія видань ХДНБ ім. В. Г. Короленка «Краєзнавці Слобожанщини». В ній уже вийшли посібники, присвячені відомим знавцям Харківщини, – О. Лейбфрейду, Т. Шерстюк, В. Берліну, Г. Кашириній та ін.

Відомо, що краєзнавець – це не професія, а спосіб життя, особливим чином організоване і спрямоване мислення, один із видів патріотизму. Серед відомих краєзнавців – вчені, лікарі, педагоги, історики, бібліотекарі, мистецтвознавці, сенсом життя яких став пошук, дослідження невідомих сторінок історії рідного краю. Краєзнавець-дослідник часто у чомусь йде попереду вченого, привертає увагу спеціалістів до нових тем. Зрозуміло, що це людина емоційна, захоплена, невідступна у своєму пристрасному бажанні дістатися істини та поділитися своїми відкриттями з усіма. Треба зазначити, що читацька аудиторія видань, присвячених таким людям, є значно ширшою, ніж звичайна біобібліографія, призначена для науковців та відповідної аудиторії. Таке видання цікаве і для вченого, і для сільського вчителя, і для аматора-дослідника. Тому біобібліографічний покажчик, який відкриває надбання дослідника-краєзнавця та літературу про нього, повинен відобразити саме образ захопленого дослідника, натхненного шукача духовних скарбів рідного краю.

Вже при підготовці одного з перших покажчиків, присвяченого харківському архітектору О. Лейбфрейду, перед відділом українки ХДНБ ім. В. Г. Короленка постало завдання не тільки всебічно висвітлити діяльність відомого

вченого, педагога та краєзнавця, а й надати пересічному читачеві

Т. Бахмет

емоційний поштовх, зацікавити його особистістю та працями Лейбфрейда. Завдання це цілком вмотивоване: більше двадцяти років при відділі працює клуб краєзнавців, який згуртував велику кількість дослідників.

У покажчику є й традиційна передмова, і хронологія життя й діяльності, акуратно та точно описані праці науковця, опубліковані в багатьох виданнях України і Росії. Незвичним для читача є включення в додаток до посібника кількох малюнків вченого. Серед них – графічні реконструкції харківських будинків, замальовки з численних мандрівок дорогами Радянського Союзу, кілька останніх малюнків з Німеччини. Завдяки цьому додатку сухий покажчик набув особистісного забарвлення, перетворився на теплу розповідь про архітектора, його справи й досягнення.

Останній біобібліографічний покажчик із серії «Краєзнавці Слобожанщини» присвячений одній із знакових постатей сучасного Харкова – культурологу, фольклористу, етнографу, поету, літературознавцю, редактору, педагогу Михайлу Красикову. Видання було підготовлено до 50-річчя від дня народження вченого, невідомого дослідника Слобожанщини. Його автори – Т. Сосновська та В. Ярошик – відомі фахівці-бібліографи, за плечима яких не одне бібліографічне видання.

У посібнику досить повно представлено здобутки М. Красикова як науковця і поета. Сюди ввійшли бібліографічні записи окремих видань та публікацій у наукових та популярних збірках, у центральній пресі й малотиражних друках за 1981–2008 рр. Цікаво, що поряд із бібліографічними описами друкованих джерел наведено, за наявності, і описи їхніх електронних аналогів. Бібліографічні записи супроводжуються стислими анотаціями або (при необхідності) коментарями, які стосуються якості наданої в описаному джерелі інформації.

Матеріал покажчика укладачі розташували за тематико-хронологічним принципом. Його розділи розкривають окремі сфери діяльності М. Красикова. Тут є розділ, присвячений літературознавчій діяльності вченого, в який вміщено відомості щодо публікацій статей про О. Пушкіна, Т. Шевченка, Л. Толстого, Б. Чичибабіна, М. Кульчицького та ін. Окремий підрозділ включає рецензії та відгуки Красикова-літературознавця. До розділу «Праці з фольклористики та етнології» ввійшли публікації про дослідження субкультур, слобожанського фольклору, про видатних етнографів і фольклористів – П. Іванова, М. Сумцова, Д. Яворницького, В. Скуратівського. Окремими підрозділами виділено культурологічні статті та есе науковця, музеєзнавчі публікації, роботи з педагогіки, книгознавства, бібліотекознавства, краєзнавства. Багатогранність природи вченого підкреслюють

розділи, присвячені його діяльності як наукового редактора, публікатора, укладача і текстолога.

Ще один великий розділ покажчика – «Літературна діяльність М. Красикова» – відтворює відомості як про окремі збірки його віршів, так і щодо публікацій у збірках та періодичних виданнях, а також перекладів.

У розділі, присвяченому літературі про життя і творчість М. Красикова, виділено всі аспекти його діяльності як вченого та поета, діяча культури і освіти. В окремі підрозділи вміщено відомості про поезію, присвячені Михайлу Михайловичу, та матеріали бібліографічного характеру.

Включає видання й кілька ненадрукованих віршів М. Красикова, низку рецензій та фрагментів із відгуків на його художні та наукові твори. Все це робить посібник більш цікавим і логічно доповнює образ його героя. Філософ і культуролог Л. Стародубцева називає М. Красикова філологом-пілігримом, людиною, яка перетворилася на легенду, філолог О. Корабльов – мандрівни-

ком, поет А. Грязов – майстром мініатюри, професор Л. Фрізман звертає увагу читача на такий маловідомий бік діяльності, як бібліографічний.

Ці нотатки змусять читача знову перегорнути сторінки покажчика, що дозволить побачити, наприклад, участь вченого у складанні фундаментального бібліографічного покажчика, присвяченого історії Харківського університету, а також дізнатися про інші цікаві реалізовані проекти науковця й культуртрегера. Загалом додатки допоможуть будь-якому читачеві, який зацікавиться такою універсальною людиною, як М. Красиков, скласти враження про нього, навіть не відшукуючи вказані у посібнику джерела.

Для науковців же видання стане у пригоді і як джерело відомостей про фольклор Слобожанщини, і як бібліографічна характеристика героя цієї «біобібліографічної поеми». Видання покажчиків такого типу диктує сьогодні логіка життя.

П'ЯТДЕСЯТ РОКІВ СЛУЖІННЯ БІБЛІОТЕЦІ

КОЛИ буває справжній ювілей? Мабуть тоді, коли людина може пишатися за марно прожиті роки, результати своєї праці. І ще більш значущими є ці підсумки, коли улюбленій справі віддано 50 років життя.

...4 грудня далекого 1959 року юна Інеса Прохоренко (згодом – Іоненко) почала служити помічником бібліотекаря у Державній республіканській бібліотеці УРСР ім. К.П.Р.С. (нині – НЛБ). І настільки полюбила вона свою роботу, колег і читачів, що все подальше життя присвятила «Храму Книги» і почесній справі обслуговування користувачів.

Відділ обслуговування... Як багато професіоналів розпочинали свою трудову діяльність саме в ньому. Люди нетямущі іноді не розуміють важливості цього підрозділу, мовляв, для роботи тут не потрібно особливих розумових талантів – видавай собі книжки та й все. І дуже часто забувають, що бібліотека працює для читача, якому потрібно допомогти, створити гарний настрій та комфортні умови. Тому саме від спеціалістів відділу обслуговування, їхнього професіоналізму, володіння мистецтвом доброзичливого спілкування, сумлінності залежить, будуть ходити користувачі до бібліотеки чи ні.

Бажаючи досягти фахової досконалості, Інеса Львівна отримує освіту бібліотекаря-бібліографа вищої кваліфікації у Харківському державному інституті культури, який закінчує у 1966 р.

Бібліотекарі старшого покоління пам'ятають ті часи: читачів було багато, тому на пунктах видачі літератури постійні черги, а кожен відвідувач потребує уваги та швидкого реагування. Інеса Львівна, як ніхто інший, уміла і любила працювати з людьми.

Вона продовжує натхненно працювати, щабель за щаблем долаючи сходи бібліотечної кар'єри: від

молодшого бібліотекаря до (з 1983 року) посади завідувачки відділу обслуговування користувачів – найчисленнішого, найнеобхіднішого і найскладнішого в Бібліотеці. І жодного разу Інеса Львівна не зрадила своєму рідному відділові!

Сьогодні в її підпорядкуванні де-в'ять секторів, загальний читальний зал № 1, Центр правової інформації, підсобний книжковий фонд і фонд періодики.

Інесі Львівні притаманні бездоганне знання справи, висока професійна освіченість, культура. Самовіддану фахову діяльність вона поєднувала з активною громадською роботою. Завжди привітну, доброзичливу, небайдужу до всього, що відбувалося в Бібліотеці, її обирають секретарем комсомольської організації, а потім – заступником секретаря партійної організації.

Вона стає авторитетним лідером, організатором чудових вечорів та цікавих заходів для працівників.

Колеги Інеси Львівни відзначають її високий професіоналізм, організаторський талант, відданість справі, вимогливість до себе і підлеглих, які поєднуються із добротою та чуйністю, хоча, коли треба, вона може бути вимогливою й безкомпромісною.

Робота завідувача відділу обслуговування потребує щоденного оперативного вирішення безлічі проблем. Але наша ювілярка завжди відкрита до інноваційного пошуку, отож нещодавно у віданні Інеси Львівни опинилося організаційне та ресурсне забезпечення роботи Громадської приймальні, яка надає безкоштовну юридичну допомогу малозабезпеченим верствам населення.

Невичерпний щоденний потік відвідувачів кабінету Інеси Львівни, і кожного з них вона завжди уважно вислухає, дасть добру пораду, проконсультує, вирішить

проблему. Велике і щедre її серце за ці 50 років не зачерствіло, не збайдужіло.

Інеса Львівна нагороджена медаллю «За звитяжну працю», має Почесну грамоту Київської міської адміністрації. Минулої осені, до Всеукраїнського дня бібліотек, отримала Подяку Прем'єр-міністра України «за вагомий особистий внесок у розвиток бібліотечної справи, багаторічну сумлінну працю».

Тож побажаємо вельмишановній ювілярці міцного здоров'я, добра, благополуччя, незгасаючої енергії. Хай її життєва дорога рясніє врожаєм благородних справ, новими ідеями і здобутками. Зичимо успіхів і удачі, благословенних днів та славетних справ, оптимізму й життєдайної сили на многії і благі літа!

**О. Бабак, С. Бакан, Г. Кириченко,
Л. Совершенна, А. Соколова**

Л. Яковлева, перший керівник і наставниця І. Іоненко

Мене радувало, як швидко вона освоїлась із роботою на пункті видачі суспільно-політичної літератури і старалася якомога швидше підібрати та видати літературу читачам. У неї все виходило добре, тому що робота їй подобалася, а це для бібліотекаря-початківця – найголовніше.

Г. Кириченко, заступник генерального директора НПБУ

Інеса Львівна – професіонал високого класу, який є безцінним скарбом нашої Бібліотеки і яким ми дуже пишаємося – як Фахівцем, як Колегою, як Людиною!!!

Л. Совершенна, голова профкому НПБУ

Можна з упевненістю стверджувати, що Інеса Львівна не просто працює в Бібліотеці – це її життя, наповнене подіями та проблемами колективу. Як керівник вона доступна і глибоко вболіває за свою справу, за свій відділ. Інеса Львівна інтелігентна та ерудована людина, завжди приймає виважені рішення, ніколи не дозволяє собі кроків, які б принизили чи образили людину.

С. Бакан, завідувачка довідково-інформаційного відділу

Вірність своїй професії, вірність своїм людським ідеалам, вірність своїй любові до чоловіка, який покинув це життя дуже рано, вірність жіночості. Ось ті слова, які першими спадають на думку тим, хто знає Інсу Львівну. Можна говорити про неї як про колегу, особистість, жінку і роздумувати, чого в цій людині більше... Всього дуже багато.

У 1980 році, коли я прийшла працювати до Бібліотеки імені КПРС, у відділі обслуговування мене зустріла Інеса Львівна – яскрава, молода жінка, з вуст якої не сходила посмішка. Такою вона і залишається – з вогником в очах, завжди модна, привітлива і небайдужа.

У «Кодексі етики бібліотекаря» написано: «...ми підвищуємо авторитет бібліотечної професії, залучаємо до неї талановиту молодь, допомагаємо її професійному становленню». Ці слова повною мірою відповідають діяльності Інеси Львівни. Стільки молодих працівників, як у відділі обслуговування, немає в жодному іншому. Вона вчить і виховує в них любов до професії. Вміння, інтуїція, розуміння психології користувача, доброзичливість, терпіння – ось ті якості, яким навчає своїх колег довгі роки Інеса Львівна. Сумління і відповідальність – це тяжка ноша, та вона під силу ювілярці.

І ще довгі роки місце зустрічі з цією особливою людиною буде незмінне – Національна парламентська бібліотека.

О. Бабак, завідувачка сектору

50 років роботи, присвячені нашій Бібліотеці, – це притаманно тільки відданим своїй справі, професії людині. Нехай же і надалі любов до роботи й енергія не полишають Вас. Здоров'я Вам і сил для подальших успіхів у цій благородній праці!

А. Соколова, головний бібліотекар

Інеса Львівна вирізняється своєю унікальністю, яка полягає не тільки в тому, що вона віддано працює в Бібліотеці вже понад 50 років, а ще й у тому, що у своїй трудовій книжці має лише один запис – прийому її на роботу в Республіканську бібліотеку України імені КПРС. І цей факт вражає: й тих, хто вже багато років працює пліч-о-пліч з Інесою Львівною, і молодь, яка тільки розпочинає свій професійний шлях. Для всіх вона є безперечним авторитетом як керівник відділу і наставник, і просто уважна до інших людина. Жодна проблема, маленька чи велика, з робочих питань чи особистих, не залишається поза її увагою. І колектив найчисельнішого, надзвичайно складного та важливого відділу Бібліотеки віддячує Інесі Львівні своєю повагою та підтримкою. Бути завжди на рівні – ось одна з найважливіших рис нашої ювілярки.

ЗГАДУЮЧИ ПРО ВЧИТЕЛЯ І КОЛЕГУ

У попередньому номері «Бібліотечної планети» було вміщено публікацію Т. Новальської, присвячену життю і діяльності професора, кандидата педагогічних наук, вітчизняного бібліотекознавця, педагога, організатора освіти в галузях культури та мистецтва, бібліотечної справи **Олексія Степановича Сокальського** (1918–1991).

Продовжуючи цю тему, пропонуємо вашій увазі спогади учнів та колег про цю людину.

Ж. ДОЛЯ, викладач кафедри бібліотекознавства КДІК у 1968–1984 рр., відмінник освіти України.

Діяльність О. Сокальського на ниві культури – багатогранна, багатопланова. І мені важко виділити найсуттєвіше. Та все ж у О. Сокальського-ректора визначила б, перш за все, організаторський, управлінський талант. По-друге, талант блискучого педагога. Третій, надзвичайно вагомий аспект його діяльності – наукова спадщина. Вона ще не тільки не вивчена, але, на жаль, зовсім не розкрита нашими бібліотекознавцями.

Олексій Степанович надавав великого значення науковому та теоретичному рівню викладання спеціальних дисциплін бібліотекознавчого циклу, а також науковим дослідженням у цій царині. Одним із них стало вивчення історії бібліотечної справи України з найдавніших часів і до сьогодення, розпочате за ініціативою О. Сокальського.

Було розроблено перспективну програму розвідки, проводилися наукові семінари щодо її методики, науковці працювали в архівах Ленінграда, Москви, Одеси, Львова, інших міст. Показовим було проведення за ініціативою Олексія Степановича ряду засідань круглого столу викладачів кафедри з ветеранами та провідними фахівцями бібліотечної галузі, працівниками республіканських бібліотек, серед яких були знані в Україні діячі – С. Комський, Л. Вовченко, Ф. Шимченко, С. Гутянський, П. Коломієць та ін.

Схвально сприйняв О. Сокальський ініціативу авторської групи (Л. Одинока, А. Кондрашова) щодо введення в навчальний процес спецкурсу «Історія бібліотечної справи України» для декількох груп (з 1975 року), а згодом – і повноцінної навчальної дисципліни на всіх спеціалізаціях бібліотечного факультету.

За результатами багатопланових досліджень історії бібліотечної справи України було підготовлено низку статей, збірників, регулярно проводилися наукові конференції. Історико-бібліотечні проблеми стали темами наукових студій викладачів, курсових та дипломних робіт студентів, аспірантів. Упродовж наступних років проблематика історії бібліотечної справи України посіла чільне місце в тематиці дисертацій.

Така діяльність вимагала від персоналу постійного підвищення своєї кваліфікації. І запроваджена Олексієм Степановичем «Школа педагогічної майстерності» в Інституті культури відіграла в цьому плані особливу роль. Заняття в ній були обов'язковими для всіх викладачів, зокрема для кураторів академічних груп. Розглядалися питання ораторського мистецтва, різні аспекти обміну досвідом тощо.

Олексій Степанович прийшов до КДІК будучи чудово обізнаним з діяльністю культурно-освітніх закладів України. Проте він прекрасно знав і навчально-виховний процес у ВНЗ. Йому були притаманні енергійність, несамовита працелюбність, не показна, а справжня любов до своєї справи, відчуття нового, ораторські здібності. Він умів переконати студентську молодь у нагальній потребі суспільства саме в тій спеціальності, яку вони обрали. Олексій Степанович Сокальський був вимогливим до себе й усіх, без винятку, співробітників та студентів і, в той же час, із повагою ставився до своїх колег.

Головною особою у КДІК О. Сокальський вважав студента. Тому домінуючою особливістю його викладацького стилю був постійний зворотний зв'язок із студентською аудиторією, заохочення до самостійного мислення, формування та розвитку студента як індивідуальності і, властиве саме йому, батьківське піклування про долю кожного студента.

І. НІЛОВА, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності Університету сучасних знань, випускниця КДІК 1972 року.

Олексій Степанович Сокальський був Ректором-Стратегом з великої літери. Його системне бачення процесів розвитку культури суспільства вражає і сьогодні.

З кожним майбутнім студентом він розмовляв особисто. Різні були ситуації, але інтуїція ректора та спеціаліста у своїй галузі, а, крім того, прекрасного психолога, педагога й оратора зробили свою справу. Його лекції захоплювали не лише інформативністю. Олексій Степанович настільки пристрасно говорив про проблеми галузі, що всі студенти були готові йти вирішувати їх одразу після лекції. Організація громадської діяльності студентських груп у рамках комсомольської організації інституту, профспілкової організації студентів – це ті напрями, в яких О. Сокальський брав безпосередню участь.

Його учні працювали у Штаб-квартирі ЮНЕСКО в Женеві, Бібліотеці Конгресу США, Бібліотеці ООН у Нью-Йорку, в національних бібліотеках Монголії, Кенії, В'єтнаму, стали міністрами культури країн, які направляли їх для навчання у КДІК.

Науково-педагогічний колектив інституту добирався ректором за двома ознаками – глибиною професійних знань і володінням педагогічним інструментарієм вищої школи.

Поєднання всіх означених компонентів і стало основою Школи О. Сокальського, яка існує та розвивається сьогодні, і не лише в бібліотечній сфері, а й в інших культурологічних спеціальностях різних ВНЗ України.

Л. ОДИНОКА, кандидат педагогічних наук, доцент, працювала на кафедрі КДІК з 1966 по 1996 р.

Мені хотілося б відзначити, що Олексій Степанович був надзвичайно цілеспрямованою, напрочуд організованою людиною.

У перші роки функціонування КДІК перед ним як ректором поставало безліч складних проблем, вирішення яких було життєво важливим для майбутнього молодого інституту. Це був комплекс завдань, якими опікувався керівник, – навчальних, науково-методичних, щодо матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, створення студентських гуртожитків тощо.

Важливим для О. Сокальського питанням було забезпечення інституту кадрами. Вже в перші місяці роботи інституту в ньому почали працювати високопрофесійні спеціалісти: З. Руда, В. Пілецький, О. Довгопола, Є. Куделько та ін. Крім того, для читання лекцій і проведення семінарів Олексієм Степановичем постійно запрошувалися провідні працівники республіканських бібліотек – І. Шажко, О. Серьогін, Н. Недоступ, Р. Целінський, П. Коломієць та багато інших.

ЗНАНИЙ ВЧЕНИЙ І КВАЛІФІКОВАНИЙ БІБЛІОТЕКАР (До 50-річчя доктора с.-г. наук, професора О. Тарабріна)

ЧАСИ державності дали не тільки відлік історії України, а й усіх її складових. Однією зі складових національної культури, що суттєво відчула на собі нові підходи, а головне – радикальні перетворення нового мислення на шляху країни до євроінтеграції, стала бібліотечна справа. Водночас, ще донедавна бажана для культурного прошарку інтелігенції спеціальність гостро відчула свою непривабливість у сучасному занадто прагматичному світі. На державному рівні загрозливо відчувається відсутність відповідних фахівців. На жаль, інформаційні менеджери бібліотечної справи, яких готує провідний освітній заклад країни, фактично до галузевих установ не доходять, що болісно впливає на подальший розвиток інформаційно-бібліотечного забезпечення суспільства. Особливо це відчують бібліотеки, віднесені чинним законодавством до категорії спеціальних.

У такій ситуації, не побоюся стверджувати, їм на допомогу приходять справжні патріоти. Удвічі сильніша гордість за таких людей, які, незважаючи на суттєві життєві досягнення, радикально змінюють рід діяльності на користь загальної справи.

Яскравим прикладом у цьому сенсі може бути доля доктора сільськогосподарських наук, професора Олексія Євгеновича Тарабріна, який з липня 2005 року працює заступником директора по маркетингу і впровадженню наукових розробок Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук (ДНСГБ УААН). У цій установі Олексій Євгенович розкрився і як багатогранна особистість, і як бібліотечний менеджер, і як зважливий історик вітчизняного природознавства.

За досить короткий час роботи йому вдалося почати впровадження всіх наших теоретичних напрацювань у питаннях інформатизації, закріплених різними постановами УААН. У першу чергу, це стосувалося безпосередньо ДНСГБ, а згодом і методично підпорядкованої мережі з 257 бібліотек аграрних ВНЗ Мінагрополітики України та дослідних установ УААН. Досить швидко створюється власна локальна комп'ютерна мережа, закуповуються майже 40 комп'ютерів, ліцензійне програмне забезпечення IRBIS, розробляється веб-сайт ДНСГБ УААН, електронний читальний квиток і т. ін. Крім того, проводяться численні конференції, семінари щодо обміну інформаційними ресурсами, інформаційної грамоти галузевих бібліотекарів за участю як вітчизняних фахівців, так і з ближнього та далекого зарубіжжя.

Нині, коли створення електронної сільськогосподарської бібліотеки стає реальністю, процес удосконалення цієї діяльності системно і, головне, масштабно набирає оберти. Все це, завдячуючи наполегливій роботі О. Тарабріна, відбувається із залученням позабюджетних коштів, оскільки на ці цілі ДНСГБ УААН – головна бібліотечна установа аграрної галузі – за дев'ять років, на жаль, не отримала жодної копійки з бюджетних асигнувань.

Відсутність фінансування на класичне інформаційно-бібліотечне супроводження агропромислового виробництва України не завадило у проведенні спеціального дослідження інформованості українського суспільства щодо історії і здобутків української аграрної науки – з використанням накопиченого в ДНСГБ УААН фонду, що налічує понад 1 млн. прим. сільськогосподарської та лісотехнічної літератури 25 мовами світу. До цієї роботи активно долучився і професор О. Тарабрін. Він як науковий керівник разом зі своїми аспірантами та здобувачами взяв для розгляду надзвичайно важливу для України проблему – становлення й розвитку сільськогосподарської дослідної справи у цукровиробництві. З цієї теми побачила світ вже не одна фундаментальна стаття у провідних фахових виданнях. Готується до друку і спеціальна монографія.

Олексій Євгенович успішно поєднує свою наукову роботу з викладацькою, працюючи за сумісництвом професором кафедри біології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

На сьогодні творчий доробок професора О. Тарабріна включає 89 наукових і науково-методичних праць, 4 монографії, 2 патенти на винахід. Аграрні та бібліотечні праці Олексія Євгеновича знайшли відображення у спеціально підготовленому до його ювілею біобібліографічному покажчику наукових робіт за 1992–2009 рр. «Професор Тарабрін Олексій Євгенович» (К. : Аграр. наука, 2009. – 128 с.), що вийшов у серії ДНСГБ УААН «Біобібліографія вчених-аграріїв України».

Вітаючи ювіляра з його першим п'ятдесятиріччям, від імені колективу ДНСГБ УААН щиро зичу йому міцного здоров'я, творчої наснаги і вирішення всього спільно задуманого для піднесення престижу третьої за фондами сільськогосподарської бібліотеки світу до належних стандартів світового рівня.

**В. Вергунов, професор,
директор ДНСГБ УААН,
заслужений працівник
сільського господарства України**

ЛІТЕРАТУРНІ ВІДЗНАКИ 2009 РОКУ

Наприкінці року різні інформаційні агенції, громадські об'єднання, періодичні видання за участю читачів, видавців, відомих учених, представників шоу-бізнесу тощо визначають для себе кращі українські книжки.

Пропонуємо вашій увазі кращі твори за версіями XI Всеукраїнського рейтингу „Книжка року 2009”, англійської медіа-корпорації Бі-Бі-Сі та Форуму видавців.

Сподіваємося, що бібліотеки долучаться до подальшої популяризації цих видань.

КНИЖКА РОКУ 2009

10 лютого 2010 року підбито підсумки XI Всеукраїнського рейтингу „Книжка року 2009”. Як і минулорічна подія, урочистості відбувалися у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова.

Пропонуємо вашій увазі перелік переможців.

Гран-прі

Найден О. Народна ікона Середньої Наддніпряниці в контексті селянського культурного простору / О. Найден. – К. : Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України. – 504 с.

***

1. Балух В. Історія античної цивілізації. Т. 2. Стародавній Рим ; Т. 3. Практикум / В. Балух. – Чернівці : Наші книги. – 848 с.; 544 с.

2. Грабал Б. Я обслуговував англійського короля / Б. Грабал. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА. – 240 с. – (Доросла серія)

3. Гриневич Л. Хроніка колективізації та Голодомору в Україні 1927–1933. – Т. 1. 1927–1933. Кн. 1. / Л. Гриневич. – К. : Критика. – 552 с.

4. Каденюк Л. Місія – космос / Л. Каденюк. – К. : Пульсари. – 328 с. – (Серія „Українці у світовій цивілізації”)

5. Косів Р. Українські хоругви / Р. Косів. – К. : Оранта. – 372 с.

6. Кочур Г. Література та переклад. Т. 1–2 / Г. Кочур. – К. : Смолоскип. – 612 с.; 560 с.

7. Малик Г. Принцеса Мішель і король Грифаїни. – К. : Книжк. хмарочос. – 64 с. – (Серія „Чарівні казки, яких не було вчора”)

8. Москалець К. Досвід коронації / К. Москалець. – Л.: Піраміда. – 220 с. – (Серія „Приватна колекція”)

9. Національний заповідник „Софія Київська”. – К. : Балтія-Друк. – 224 с.

10. Окуневський Я. Листи з чужини / Я. Окуневський. – К. : Темпора. – 520 с.

11. Паскаль Б. Думки / Б. Паскаль. – К. : Дух і Літера. – 704 с.

12. Планета Земля. – К. : Махаон – Україна. – 304 с. – (Серія „Енциклопедичний довідник”).

13. Попович М. Культура : Ілюстрована енциклопедія України / М. Попович. – К. : Балтія-Друк. – 184 с.

14. Рутківський В. Джури-характерники / В. Рутківський. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА. – 448 с.

15. Сучасна літературна компаративістика : стратегії і методи : антологія. – К. : Києво-Могилян. акад. – 487 с.

16. Україна : хронологія розвитку. Т. 2. Давні слов'яни, Київська Русь. – К. : Кріон. – 544 с. – (Серія „Україна: історія великого народу”).

17. Український космос. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА. – 46 с.

18. Федюк Т. Горище : книга нових віршів / Т. Федюк. – К. : Факт. – 120 с.

19. Шевченко Т. Кобзар / Т. Шевченко ; іл. В. Седляра. – К. : Дух і Літера. – 552 с.

20. Шкляр В. Залишенець. Чорний Ворон. – Х. : Клуб сімейного дозвілля. – 384 с.

Кращою книжковою серією визнано „Приватну колекцію” (Львів, „Піраміда”). **Видавничий імідж року**, за оцінками студентства, належить Видавничому дому „Києво-Могилянська академія”.

Започатковано відзначення авторів, які потрапили до складу номінантів за видання протягом року не менше двох книжок (М. Відейко, Ю. Вінничук, О. Ільченко, Ю. Іздрик, С. Жадан, Г. Пагутяк, А. Клімов, Г. Малик, К. Тищенко, В. Теремко).

Список використаної літератури

1. Книжкові „ікони” – 2009 : На „Книжці року” відзначили літературний дебют Леоніда Каденюка // Україна молода. – 2010. – 12 лют. – (Інф. „УМ”)

2. Короткі списки : „Обрії” // Україна молода. – 2010. – 6 лют. – (XI Всеукр. рейтинг)

3. Родик К. Виклик корпоративу : видавець про залаштункові ігри колег // Україна молода. – 2010. – 6 лют.

4. www.Bukvoid.com.ua/events/raiting/2010/12/15/-124552.html

Підготувала **О. Александрова**

КНИГА РОКУ БІ-БІ-СІ 2009

На початку грудня минулого року відбулася фінальна церемонія нагородження лауреата премії. За рішенням журі у складі журналіста і депутата Ольги Герасим'юк, музиканта Андрія Кузьменка (Скрябіна), журналіста Андрія Куликова, директора Інституту філософії АН Мирослава Попова, адміністратора премії та продюсера Української служби Бі-Бі-Сі Світлани Пиркало, переможцем вже п'ятого конкурсу став прикарпатський письменник Юрій Іздрик із книгою «Таке» (харківське видавництво «Клуб сімейного дозвілля»).

Премію у розмірі 1 000 фунтів стерлінгів вручив Посол Великої Британії та Північної Ірландії Лі Тернер.

За словами автора, «це книга про чоловіків і жінок, про звірят і птахів, а також про рослини, вітер, землю, дощ та інші Господні дари. Коротше, про таке».

Ю. Іздрик вважається постмодерністом, представником так званого «Станіславського феномену» та одним із найталановитіших сучасних українських письменників.

До п'ятірки кращих також увійшли книги:

➤ «Легенди Львова. Книга друга» Юрія Винничука (вид-во «Піраміда»). Це львівські замальовки, легенди, перекази і навіть рецепти, які давно стали духовною частиною славетного міста. До речі, роман цього автора «Весняні ігри в осінніх садах» став першою книгою року Бі-Бі-Сі в 2005 році, коли премію було започатковано (нагадаємо, що її лауреатами у минулі роки були такі книги: 2008 р. – «Молоко з кров'ю» Люко Дашвар (псевдонім Ірини Чернової), 2007 р. – «Андріївський узвіз» Володимира Діброви, 2006 р. – «Капітал» Сергія Жадана).

➤ «Місто з химерами» Олеся Ільченка (вид-во «Грані-Т»). У виданні йдеться про життя відомого київського архітектора Владислава Городецького, поляка за походженням, який чимало зробив для покращання обличчя української столиці. Книга малює історичний портрет видатного митця, а також має

елементи детективного сюжету, містики, буде цікава і підліткам і дорослим.

➤ «Урізька готика» Галини Пагутяк (вид-во «Дуліби»). Сюжет відбувається в Урожі – селі неподалік від Львова. Твір написано за мотивами етнографічного нариса Івана Франка, проте очевидно, що авторка і сама добре знайома з багатьма народними віруваннями про опирів – людей з особливими здібностями, тому майстерно поєднує містичне тло, реалістичність характерів, вишукану мову з місцевим колоритом і майже детективний сюжет.

➤ «Джури-характерники» Володимира Рутківського (вид-во «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА»). Це видання для дітей, але є справжнім історичним романом про початки Запорізької Січі, козаків, які вчилися не лише бойового мистецтва, а й характерницьких (чарівних) премудростей.

ФОРУМ ВИДАВЦІВ НАЗВАВ КРАЩУ УКРАЇНСЬКУ КНИГУ 2009 РОКУ

Гран-прі Форуму видавців отримала книга Наталії Хобзей, Оксани Симович, Тетяни Ястремської, Ганни Дідик-Меуш «Лексикон львівський: поважно і на жарт», видана у Львові Інститутом українознавства імені І. Крип'якевича НАН України в 2009 році.

Також у число найкращих увійшли книги:

– «Історія української вишиванки» Тетяни Каравасильової (К. : Мистецтво, 2008).

– «Народна ікона Середньої Наддніпрянщини в контексті сільського культурного простору» Олександра

Найдена (К. : Ін-т мистецтвознавства, фольклору та етнології ім. М. Рильського НАН України, 2009).

– «Українські хоругви» Роксолани Косів (К. : Оранта, 2009).

– «Українські літературні школи і групи 60–90-х рр. XX ст. : антологія вибраної поезії та есеїстики» (/ склад. Василь Габор. – Л. : Піраміда, 2009).

– «Ave, Europa!» Оксани Пахльовської (К. : Університет. вид-во "Пульсари", 2009).

Підготував Ю. Ворона за матеріалами сайтів:

http://www.bbc.co.uk/ukrainian/entertainment/2009/12/091204_book_winner_ns.shtml,

<http://www.bukvoid.com.ua/print/?2606>

<http://www.osvita.org.ua/news/46433.html>

КНИЖКОВА ПОЛИЦЯ

НОВИНКИ УКРАЇНСЬКИХ ВИДАВНИЦТВ

ПРОЗА

БЕЗСМЕРТНА Л. В. Спекулянтка / Лідія Василівна Безсмертна. – К. : Видавн. дім «Києво-Могилян. акад.», 2009. – 319 с. – ISBN 978-966-518-516-1.

Збірка містить два оповідання та дві повісті, одна з яких і дала назву книзі. Твори Лідії Безсмертної – це своєрідний зріз епохи: від 30-х років минулого століття – до новітньої історії незалежної України. Втім книгу не можна вважати підручником: історичні події в ній подано через людські долі, а образи змальовані емоційною мовою.

Так само виразно показані різні аспекти людських стосунків. Кохання і зрада, любов до батьків і до дітей, до односельців – усю цю палітру почуттів письменниця змушує читача пережити разом із головними героями: Іриною та Ігорем, Марією, Альфредом та Валькою.

ПЕТРОВСЬКИЙ Л. Є. Інтернат : роман / Леонід Євгенович Петровський. – К. : Молодь, 2009. – 335 с. – ISBN 978-966-7615-93-2.

У центрі роману – доля дітей, позбавлених батьківської опіки (чиє дитинство випало на важкий повоєнний час),

їхній нелегкий життєвий шлях.

Переконливість у зображенні подій, надзвичайно багата палітра емоційного життя дітей-сиріт – усе це підсумок власного гіркого досвіду автора (одного з вихованців інтернату). У романі письменник прослідковує життєві долі своїх однокласників-побратимів.

ПОЕЗИЯ

ВСПЛЕСК : поетич. сб. / предисл. В. Роше. – Вінниця : Едельвейс и К°. – 2008. – 411 с. – ISBN 978-966-2150-47-6.

Пропонована збірка – чергова вдала спроба популяризації творів тих митців, чиї вірші активно читають в Інтернеті. Автори видання – члени літературного клубу «Рожевий сайт», об'єднані бажанням відкрити для читача незвичайний світ лірики. Це переважно молодь та ті, хто присвятив життя поезії.

У збірці читач знайде і перше кохання, і філософські роздуми, надиктовані досвідом; дотримання класичної форми і талановитий відступ від встановлених норм.

А. Ільченко

МІЩУК К. Зимописи : поезія / Катерина Міщук. – Л. : Кальварія, 2008. – 191 с. – ISBN 978-966-663-277-0.

Катерина Міщук (1982) – поетеса, лауреат літературної премії ім. В. Симоненка. Працює художнім редактором у видавництві зарубіжної літератури «Юніверс».

Збірка «Зимописи» – це пейзажні настрої й роздуми письменниці вплетені у риму віршів. Осінь, зима, весна, літо для поетеси – це не просто пори року, це – повноцінний всесвіт, зі своїми героями, пейзажами-інтер'єрами.

Книжку видано на кошти гранту Президента України для творчої молоді.

РОМЕН Л. В. Злюби : філософсько-еротичні поезії / Людмила Валентинівна Ромен. – Суми : Мрія, 2008. – 143 с. : іл. – ISBN 978-966-473-030-0.

Людмила Ромен (1959) – майстер народної творчості, поетка, авторка низки книг, серед яких «Горобина ніч», «Вірую», «Яблука з неба» та ін.

Як і попередні збірки письменниці, «Злюби» наповнена атмосферою відвертості та інтимності. В ній яскраво відображені давні традиції та вірування, котрі наклали відбиток на побут, ментальність та світосприйняття українців.

Структура збірки відповідає природним циклам (весна – літо – зима – осінь), згідно з якими жили наші пращури.

Л. Ромен сміливо експериментує і з версифікаційними формами: від коловіршів до тріалетів, увиразнює метафори фонічними та звукозаписними варіаціями, що, у свою чергу, підсилює та увиразнює зміст поезій.

ТРИАДА СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ = Трыяда слаўянскай пазііі = Триада славянської поезії : [зб. поезії] / авт. передм. О. Пашкевич ; пер. В. В. Стрілка. – К. : Книга, 2008. – 243 с. : портр. – ISBN 978-966-8314-51-3.

В. Стрілко (1938) – український поет та перекладач, член Національної спілки письменників України і Союзу білоруських письменників, лауреат Міжнародної літературної премії ім. Івана Франка і літературної премії ім. Кондрата Крапиви.

Його нова тримовна книга знайомить читача з поетичними творами класиків України, Білорусі та Росії (Т. Шевченко, І. Франко, Л. Українка, Я. Купала, Я. Колас, М. Багданович, О. Пушкін, М. Лермонтов, О. Блок). Кожен вірш пропонується в оригіналі та у перекладі двома іншими мовами.

Слід звернути увагу на бездоганну якість перекладу: вже з перших сторінок вражає неабияке філологічне чуття, вишуканий мовний смак і надзвичайний перекладацький потенціал митця, який тонко відчуває оригінал. Так, відома поезія М. Лермонтова «На севере диком» в українському варіанті звучить надзвичайно переконливо:

На півночі дикій стоїть в самотині
На голій вершині сосна;
Півсонна, хитається й снігом сипучим,
Мов ризою, вкрита вона...

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

НАЄНКО М. К. Художня література України : від міфів до модерної реальності / Михайло Кузьмович Наєнко. – К. : Просвіта, 2008. – 1063 с. – ISBN 966-8547-38-1.

Михайло Наєнко (1938) – літературознавець, доктор філологічних наук, почесний професор (NOSCE SAPIENTIAM) Чиказького національного університету ім. Б. Хмельницького, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, автор близько 500 публікацій, з них – 17 видань монографічного характеру.

Книга містить науково-популярний виклад історії української літератури від найдавніших часів до середини

XX ст. Серед досліджених тем: міфи і міфотворці, фольклор і фольклористика, монументалізм, орнаменталізм, ренесанс, бароко, класицизм, романтизм, модернізм, постмодернізм.

Українська література розглядається у загальнослов'янському і світовому літературному контекстах.

ХУДОЖНІ ПЕРЕКЛАДИ

КІМ СОВОЛЬ. Ясний місяць / Кім Соволь ; пер. з корейс., передм., післямова та комент. І. Бондаренка. – К. : Грані-Т, 2008. – 362 с. – Укр., корейс. – ISBN 978-966-465-195-7.

Кім Соволь (Кім Джонсік, 1902–1934) – один із найвидатніших корейських письменників, які зробили вагомий внесок у розвиток національної літератури.

Життєвий шлях митця був коротким – тож, його творчий спадок є невеликим за обсягом і налічує декілька оповідань, близько трьохсот віршів, есеї та переклади поетичних творів західноєвропейських, японських та китайських класиків.

За життя поета було видано лише одну поетичну збірку – «Квіт азалії», до якої увійшли майже всі поетичні твори, опубліковані Кімом Соволем у 1920–1925 рр. у різних газетах і журналах. Усвідомлення справжньої ціни його поетичного таланту та визнання прийшло вже після смерті автора із виходом у світ другої поетичної збірки («Вибрані поезії»).

До збірки «Ясний місяць» увійшла сотня кращих поезій митця та його стаття «Дух поезії», в якій автор розкриває власні погляди на роль та місце поезії в сучасному суспільстві, торкається важливих питань поетики і стилістики.

Видання доповнюють фотографії, які ілюструють поезії та відображають історичну добу, в яку жив письменник.

ПО ОДНОМУ ВІРШУ ста поетів (1235 р.) : зб. яп. класич. поезії VII–XIII ст. / передм., пер. з яп. і комент. І. Бондаренка. – К. : Грані-Т, 2008. – 227 с. – ISBN 978-966-4650-86-8.

Збірку укладено у 1235 році поетом Фудзіварою Гейка (на прохання відомого заможного самурая Уцунамія Йоріцуна). Набувши шаленої популярності з 1543 року, вона перетворилась на справжню народну книгу – своєрідний японський «Кобзар». Це було зумовлено появою захоплюючої поетичної гри «Ута-гарута» (100 поезій, розділених навпіл, записані на 200 картках: 100 – у ведучого і 100 – розкладені на підлозі. Ведучий зачитує частину вірша, а гравці мають якнайшвидше відшукати його продовження).

З II пол. XIX ст. видання починають перекладати англійською, французькою, російською, польською та українською мовами.

Поезії, розташовані у збірці переважно у хронологічному порядку, віддзеркалюють різні художньо-естетичні принципи, які сповідували японські поети зазначеного періоду.

Водночас тематика більшості поетичних творів антології зводиться до двох головних тем – природа і кохання. Решта – поезії філософського змісту: промішність людської долі, швидкоплинність життя, неминучість старості, смерті тощо.

На особливу увагу заслуговують ілюстрації до видання, якими стали репродукції гравюр Кацусіни Хокусая (1760–1849) – всесвітньо відомого японського художника, який жив і творив наприкінці доби Едо. Саме у той час сформувалися та розквітли головні художні напрями, що згодом принесли цьому глибоко національному живопису світову славу.

СТВОРЮЄМО БІБЛІОТЕЧНУ ЕНЦИКЛОПЕДІЮ

У 2010 р. Національна парламентська бібліотека України розпочинає роботу над створенням «Української бібліотечної енциклопедії».

До видання планується включити основні терміни та визначення у сфері бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, документознавства, відомості з історії бібліотечної справи в Україні, про найбільші бібліотеки країни, а також найвідоміших вітчизняних діячів у цій царині.

Енциклопедія буде адресуватися, в першу чергу, фахівцям бібліотечно-інформаційної сфери, студентам та викладачам ВНЗ.

Запрошуємо до співпраці бібліотеки та навчальні заклади.

З. Савіна, заступник генерального директора НПБУ, керівник Робочої групи зі створення «Української бібліотечної енциклопедії».

ПИТАННЯ СТАНДАРТИЗАЦІЇ

З 2010 року Державний заклад «Національна парламентська бібліотека України» включено до Переліку організацій – членів Технічного комітету стандартизації ТК-144, діяльність якого спрямовано на створення, розгляд та погодження національних стандартів, гармонізованих з міжнародними і європейськими, а також на розроблення національної термінології у сфері інформації, документознавства, бібліотечної та архівної справи.

До Плану національної стандартизації на 2011 р. запропоновано включити розроблення змін до ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «СІБВС. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» та ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 «СІБВС. Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання», а також ДСТУ на заміну ГОСТ 7.0-84 «Інформація і

документація. Бібліографічна діяльність. Терміни та визначення понять».

Наразі йде робота над ДСТУ «Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення», щодо першої редакції якого надішли відгуки та зауваження від провідних бібліотек України.

Ознайомитися з діяльністю і планами ТК-144, а також взяти участь у розгляді проектів стандартів можна через відповідні розділи веб-сайтів:

УкрІНТЕІ, розділ «ТК 144»: <http://www.uinpei.kiev.ua/>
НПБУ, розділ «Новини»: <http://www.nplu.org/ua/events/events.htm>

«Бібліотечному фахівцю»: <http://profy.nplu.org/>

О. Баркова

НАШІ АВТОРИ

Александрова О., головний бібліотекар ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Бахмет Т., завідувачка відділу Харківської міської спеціалізованої музично-театральної бібліотеки ім. К. Станіславського

Бондаренко З., директор Карлівської ЦБС Полтавської області

Вергунов В., професор, директор Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук, заслужений працівник сільського господарства України

Вилегжаніна Т., генеральний директор ДЗ «Національна парламентська бібліотека України», заслужений працівник культури України

Вітенко О., піар-менеджер видавництва «Грані-Т»

Ворона Ю. головний бібліотекар ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Ігнатецька І., завідувачка сектору ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Ільченко А., провідний бібліограф ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Капустіна Н., завідувачка відділу Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка

Кононенко В., завідувачка відділу ДЗ «Національна парламентська бібліотека України», заслужений працівник культури України

Луїнос М., завідувачка сектору ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Любаренко Л., завідувачка відділу ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Максименко З., завідувачка відділу Зінківської ЦРБ ім. В. Г. Короленка Полтавської області

Мартинова В., заступник директора ЦБС для дітей м. Львова

Мастіпан О., головний бібліотекар ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Погонець О., завідувачка відділу ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Скокова Л., кандидат соціологічних наук, доцент, старший науковий співробітник Інституту соціології НАН України

Ходарева Ю., бібліотекар Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка